

A serene sunset scene over a calm body of water. The sun is a large, bright yellow orb in the upper center, casting a long, shimmering golden reflection down the center of the water. In the lower-left quadrant, a small, dark silhouette of a boat with a person inside is visible. The sky transitions from a deep orange near the horizon to a lighter, hazy orange at the top.

Een toelichting op
De Geheime Leer

H.P. Blavatsky

Een toelichting op
De Geheime Leer

H.P. Blavatsky

Een toelichting op

De Geheime Leer

Stanza's 1-4



Theosophical University Press Agency
Den Haag

Oorspronkelijke titel:
Secret Doctrine Commentary: Stanza's I-IV

Oorspronkelijk gepubliceerd als *Transactions of the Blavatsky Lodge*

H.P. Blavatsky
Een toelichting op De Geheime Leer: stanza's 1-4

ISBN 978-94-91433-29-0, paperback

ISBN 978-94-91433-30-6, PDF e-boek

1ste druk 1995
2de herziene druk 2022

Nur 720
Trefwoorden: theosofie, esoterie

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.



© 2022 Theosophical University Press Agency
Daal en Bergselaan 68, 2565AG Den Haag
+31 (0)70 3231776
www.theosofie.net / info@theosofie.net

Inhoud

Voorwoord	2
1. Bijeenkomst 10 januari 1889 [stanza 1:1-2]	3
2. Bijeenkomst 17 januari 1889 [1:3-4]	19
3. Bijeenkomst 24 januari 1889 [1:5-8]	34
4. Bijeenkomst 31 januari 1889 [1:6-9; 2:1-2]	44
5. Bijeenkomst 7 februari 1889 [2:3-4]	55
6. Bijeenkomst 14 februari 1889 [3:1]	62
7. Bijeenkomst 21 februari 1889 [3:2-4]	71
8. Bijeenkomst 28 februari 1889 [3:5-8]	77
9. Bijeenkomst 7 maart 1889 [3:10-11]	87
10. Bijeenkomst 14 maart 1889 [4:1-6]	98
Appendix over dromen	109
Index	127

Voorwoord

De volgende verslagen zijn samengesteld op basis van in steno gemaakte aantekeningen op bijeenkomsten van de Blavatsky Lodge van de Theosophical Society van 10 januari tot en met 20 juni 1889, en geven enigszins verkort de oorspronkelijke gedachtewisseling weer.

Omdat *De geheime leer* gebaseerd is op de oeroude stanza's van het 'Boek van Dzyan', en deze voor de meesten die de esoterische filosofie nog maar kort bestuderen te diepzinnig zijn, hebben de leden van de 'B.L. van de T.S.' afgesproken de discussies van de wekelijkse bijeenkomsten te wijden aan elke stanza en aan allerlei andere metafysische onderwerpen.

De vragen werden gesteld door leden die hun argumenten en bezwaren grotendeels baseerden op de uitgangspunten van de moderne wetenschap, en op basis daarvan logische conclusies trokken. Omdat velen die *De geheime leer* bestuderen over het algemeen dezelfde bezwaren maken, werd het niet nodig geacht ze volledig op te nemen; alleen de essentie ervan wordt gegeven. De antwoorden zijn in alle gevallen gebaseerd op de stenografische verslagen, en zijn die van de esoterische filosofie zoals ze door HPB zelf zijn gegeven.

1

Bijeenkomst op 10 januari 1889, 20.30, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter T.B. Harbottle.

Onderwerp:

De stanza's van *De geheime leer* – deel 1

Stanza 1

Śloka 1. De eeuwige moeder (*ruimte*), gewikkeld in haar altijd onzichtbare gewaden, had opnieuw zeven eeuwigheden gesluimerd.

Vr. Het begrip ruimte, abstract beschouwd, wordt in de Proloog als volgt toegelicht:

. . . absolute eenheid kan niet overgaan in oneindigheid, want oneindigheid vooronderstelt de onbegrensde uitbreiding van *iets*, en de duur van dat 'iets'. Het ene AL is als de ruimte – die er op deze aarde of op ons bestaansgebied de enige verstandelijke en fysieke voorstelling van is – noch een object noch een subject van waarneming. Als men kon veronderstellen dat het eeuwige oneindige AL, de alomtegenwoordige eenheid, in plaats van in eeuwigheid te zijn, door periodieke manifestatie een veelvoudig heelal of een meervoudige persoonlijkheid werd, zou die eenheid ophouden er een te zijn. Locke's opvatting dat 'zuivere ruimte noch in staat is tot weerstand noch tot beweging' is onjuist. Ruimte is noch een 'onbegrensde leegte' noch een 'voorwaardelijke volheid', maar beide: ze is immers op het gebied van de absolute abstractie de altijd onkenbare godheid, die alleen voor het eindige verstand leegte is, en op het gebied van māyāvīśe waarneming het plenum, de absolute bevatter van al wat is, gemanifesteerd of niet: ze is dus dat ABSOLUTE AL. Er is geen verschil tussen het 'In hem leven we, bewegen we, en zijn we' van de christelijke apostel, en het 'Het heelal leeft in, komt voort uit, en zal terugkeren tot Brahma (Brahmā)' van de hindoe-rishi: want brahma (onzijdig), het niet-gemanifesteerde,

is dat heelal in abscondito, en Brahmā, het gemanifesteerde, is de logos, mannelijk-vrouwelijk gemaakt in de symbolische orthodoxe dogma's. De god van de apostel-ingewijde en van de rishi is zowel de onzichtbare als de zichtbare RUIMTE. Ruimte wordt in de esoterische symboliek de 'eeuwige moeder-vader met zeven huiden' genoemd. Deze bestaat van haar ongedifferentieerde tot haar gedifferentieerde oppervlak uit zeven lagen.

'Wat is het dat was, is, en zal zijn, of er een heelal is of niet, of er goden zijn of niet?' vraagt de esoterische Senzar catechismus. En het gegeven antwoord is: RUIMTE.¹

Maar waarom wordt de eeuwige moeder, ruimte, aangeduid als vrouwelijk?

Antw. Niet in alle gevallen, want in het bovenstaande fragment wordt ruimte de 'eeuwige moeder-vader' genoemd; maar wanneer deze zo wordt aangeduid, is de reden daarvoor dat, hoewel het niet mogelijk is parabrahman te definiëren, zodra we over dat eerste iets spreken waarvan we ons een voorstelling *kunnen* maken, we het moeten beschouwen als een vrouwelijk beginsel. In alle kosmogonieën werd de eerste differentiatie als vrouwelijk beschouwd. Ze is mūlaprakriti, die parabrahman verbergt of versluiert; sefira het *licht*, dat het eerst emaneert uit ain sof; en bij Hesiodus is ze Gaia, die uit Chaos voortkomt en voorafgaat aan Erōs.² Dit wordt herhaald in alle eropvolgende en minder abstracte stoffelijke scheppingen; bijvoorbeeld Eva, die werd geschapen uit de rib van Adam, enz. De godin en godinnen komen altijd het eerst. De eerste emanatie wordt de onbevleete moeder uit wie alle goden voortkomen, ofwel de scheppende krachten die als mens worden voorgesteld. We moeten in termen van mannelijk of vrouwelijk spreken, want het onzijdige *het* kunnen we niet gebruiken. In strikte zin kan uit HET niets voortkomen, noch een uitstraling, noch een emanatie.

Vr. Is deze eerste emanatie identiek met de Egyptische Neith?

Antw. In feite gaat ze Neith te boven, maar in een bepaalde betekenis of in een lager aspect is ze Neith.

Vr. Dan is dit HET zelf niet de 'eeuwige moeder-vader met zeven huiden'?

Antw. Beslist niet. Dit HET is in de hindoeïfilosofie parabrahman, dat wat Brahmā te boven gaat, of, zoals het nu in Europa wordt genoemd, 'het

1. *De geheime leer*, 1:38-9.

2. Hesiodus, *Theogonie*, 115ev.

onkenbare'. De ruimte waarover we spreken is het vrouwelijke aspect van Brahmā, het mannelijke. Bij de eerste trilling van differentiatie emaneert het subjectieve, of valt als een schaduw in het objectieve, en wordt dat wat de moedergodin werd genoemd, uit wie de logos voortkomt, die tegelijk de Zoon en de Vader God is, beiden ongemanifesteerd, de een potentialiteit, de ander de potentie. We moeten eerstgenoemde echter niet verwarren met de gemanifesteerde logos, die in alle kosmogonieën eveneens de 'Zoon' wordt genoemd.

Vr. Is de eerste differentiatie uit het absolute HET altijd vrouwelijk?

Antw. Alleen bij wijze van spreken; zuiver filosofisch gezien is deze geslachtloos; maar naar menselijke begrippen neemt het eerst het vrouwelijke aspect aan, waarbij de verdere verstoffelijking ervan, in welke filosofie ook, afhangt van de mate van vergeestelijking van het ras of volk dat het filosofische stelsel ontwikkelde. Zo wordt HET in de kabbala van de talmudisten AIN SOF genoemd, het eindeloze, het grenzeloze, het oneindige (de eigenschap is altijd ontkennend), maar dat *absolute* beginsel wordt toch *Hij* genoemd! Uit die grenzeloze cirkel van oneindig licht emaneert de eerste sefira, de kroon, die door de talmudisten 'Torah' wordt genoemd, de wet, waarbij wordt uitgelegd dat ze de echtgenote is van ain sof. Dit is een niet geringe antropomorfisering van het spirituele.

Vr. Is dat ook zo in de hindoefilosofieën?

Antw. Precies het tegenovergestelde. Want als we de hindoekosmogonieën raadplegen, zien we dat parabrahman daarin zelfs niet wordt genoemd, uitsluitend mūlaprakriti. Deze laatste is als het ware de bekleding of het aspect van parabrahman in het onzichtbare heelal. Mūlaprakriti betekent de wortel van de natuur of de stof. Maar parabrahman kan niet de 'wortel' worden genoemd, want het is de absolute *wortelloze wortel* van alles. We moeten daarom beginnen bij mūlaprakriti, of de sluier van dit onkenbare. Ook hier zien we dat de eerste de moedergodin is, de weerspiegeling van de subjectieve wortel op het eerste gebied van de substantie. Dan volgt – voortkomend uit, of beter gezegd zetelend in, deze moedergodin – de ongemanifesteerde logos, hij die tegelijk haar zoon en haar echtgenoot is, die de 'verborgen vader' wordt genoemd. Uit deze komt de eerstgemanifesteerde logos voort, of de Geest, en de Zoon. Uit de substantie van deze komen de zeven logoi voort, van wie de synthese, gezien als één collectieve kracht, de architect van het zichtbare heelal wordt. Zij zijn de elohim van de joden.

Vr. Welk aspect van de ruimte of van de onbekende godheid, die in de

Veda's 'DAT' wordt genoemd en waarover verderop nog wordt gesproken, wordt hier de 'eeuwige moeder' genoemd?

Antw. De mūlaprakriti van de Vedānta, en het svabhavat van de boedhisten, of dat androgyne *iets* waarover eerder werd gesproken, dat zowel gedifferentieerd als ongedifferentieerd is. In zijn eerste beginsel is het een zuivere abstractie, die alleen dan gedifferentieerd wordt wanneer het in de loop van de tijd wordt getransformeerd tot prakriti. Vergeleken met de beginselen in de mens correspondeert het met buddhi, terwijl ātman overeenkomt met parabrahman, manas met mahat, enz.

Vr. Wat zijn de zeven lagen van de ruimte; we lezen immers in de Proloog over de 'moeder-vader met zeven huiden'?

Antw. Plato en Hermes Trismegistus zouden dit als het *goddelijk denken* hebben beschouwd, en Aristoteles zou deze 'moeder-vader' hebben opgevat als het 'ontbreken' van stof. Het is datgene wat de zeven gebieden van zijn zal worden, te beginnen met het spirituele en via het psychische naar het stoffelijke gebied. De zeven gebieden van het denken, of de zeven bewust-zijnstoestanden, corresponderen met deze gebieden. Al deze zevenvoudigheden worden gesymboliseerd door de zeven 'huiden'.

Vr. De goddelijke ideeën in het goddelijk denkvermogen? Maar het goddelijk denkvermogen bestaat nog niet.

Antw. Het goddelijk denkvermogen *is* er, en het moet er zijn, voordat de differentiatie plaatsvindt. Het wordt de goddelijke ideatie genoemd, die eeuwig is in haar potentialiteit en periodiek in haar potentie, wanneer ze mahat, anima mundi, of de universele ziel wordt. Bedenk echter dat elk van deze begrippen, welke benaming u ook eraan geeft, zowel diep metafysische als de meest stoffelijke en daartussen liggende aspecten heeft.

Vr. Wat is de betekenis van de uitdrukking 'altijd onzichtbare gewaden'?

Antw. Dat is natuurlijk beeldspraak, zoals iedere allegorie in de oosterse filosofie. Het is misschien de hypothetische protyle, waarnaar prof. Crookes op zoek is, maar die beslist nooit op deze aarde of op dit gebied kan worden gevonden. Het is de niet-gedifferentieerde substantie of spirituele stof.

Vr. Is het wat 'laya' wordt genoemd?

Antw. De 'gewaden' en al het andere zijn in laya-toestand, het punt vanwaar of waarop de oersubstantie begint te differentiëren, en zo het heelal met alles erin geboren doet worden.

Vr. Worden de ‘onzichtbare gewaden’ zo genoemd omdat ze niet waarneembaar zijn voor een of andere differentiatie van bewustzijn?

Antw. Het is beter te zeggen dat ze onzichtbaar zijn voor een eindig bewustzijn, indien zo’n bewustzijn in dat stadium van evolutie zou kunnen bestaan. Mūlaprakṛiti is zelfs voor de logos een sluier, de gewaden waarin het absolute wordt gehuld. Zelfs de logos kan het absolute niet waarnemen, zegt de Vedānta.¹

Vr. Is mūlaprakṛiti de juiste term om te gebruiken?

Antw. De mūlaprakṛiti van de Vedānta is de aditi van de *Veda*’s. De vedāntafilosofie betekent letterlijk ‘de voltooiing of de synthese van alle kennis’. Er zijn zes scholen van hindoeïfilosofie die echter, wanneer men ze nauwkeurig onderzoekt, in essentie volledig met elkaar overeenstemmen. In de essentie zijn ze identiek, maar er is zo’n rijkdom aan namen, er zijn zoveel zijpaden, details, en verfraaiingen – sommige emanaties zijn hun eigen vader, en vaders geboren uit hun eigen dochter – dat men erin verdwaald raakt als in een oerwoud. Leg een of andere esoterische stelling voor aan een hindoe en als hij dat wenst kan hij deze vanuit zijn eigen specifieke stelsel weerleggen of tegenspreken. Elk van de zes scholen heeft haar eigen specifieke denkbeelden en terminologie. Dus als men tijdens een discussie niet de terminologie van één school gebruikt, is het gevaar groot dat er misverstanden zullen ontstaan.

Vr. Wordt dan dezelfde term in verschillende filosofische stelsels op verschillende manier gebruikt? Buddhi heeft bijvoorbeeld in de esoterische filosofie een bepaalde betekenis en een heel andere in de Sāṅkhyafilosofie. Is dat niet zo?

Antw. Precies, en ze heeft weer een totaal andere betekenis in het *Viṣṇu-Purāṇa*, waarin wordt gesproken over zeven prakṛiti’s die voortkomen uit mahat, en waarin de laatste mahābuddhi wordt genoemd. In wezen zijn de denkbeelden echter dezelfde, hoewel de bewoordingen per school verschillen, en de juiste betekenis verloren gaat in dit doolhof van personificaties. Het zou misschien het beste zijn om zo mogelijk voor onszelf een nieuwe terminologie te bedenken; maar omdat de Europese talen, vooral het Engels, arm zijn aan filosofische termen, zou dit een nogal moeilijke onderneming zijn.

1. Zie de vier lezingen van Subba Row in *Notes on the Bhagavad Gītā*.

Vr. Kan de term 'protyle' niet worden gebruikt om er de laya-toestand mee aan te geven?

Antw. Beslist niet; de protyle van prof. Crookes wordt waarschijnlijk gebruikt om homogene stof aan te duiden op het meest stoffelijke van alle gebieden, terwijl de *substantie* die wordt gesymboliseerd door de 'gewaden' van de 'eeuwige moeder', zich op het zevende gebied van de stof bevindt, naar boven geteld, of beter gezegd van buiten naar binnen gerekend. Dit kan nooit worden ontdekt op het laagste, dat wil zeggen het buitenste en meest stoffelijke, gebied.

Vr. Bestaat er dan op elk van de zeven gebieden stof die voor dat gebied relatief homogeen is?

Antw. Ja, maar die stof is alleen homogeen voor wie zich op hetzelfde gebied van waarneming bevindt; als de protyle van de moderne wetenschap ooit wordt ontdekt, zal ze dus alleen voor ons homogeen zijn. De illusie kan enige tijd aanhouden, misschien tot aan het zesde ras, want de mensheid verandert fysiek en mentaal en hopelijk ook spiritueel voortdurend, waarbij ze zich in elk ras en onderras meer en meer zal vervolmaken.

Vr. Zou het niet een grote vergissing zijn om een term te gebruiken die in de wetenschap al in een andere betekenis is gebruikt? Vroeger had protoplasma bijna dezelfde betekenis als protyle, maar de betekenis ervan is nu veel beperkter geworden.

Antw. Dat is zeker waar; maar de hylē (ὑλη) van de Grieken had beslist geen betrekking op de stof van dit gebied, want ze hadden deze overgenomen uit de Chaldeeuwse kosmogonie, waarin ze in een diep metafysische betekenis werd gebruikt.

Vr. Maar het woord hylē wordt nu door de materialisten gebruikt om vrijwel hetzelfde denkbeeld tot uitdrukking te brengen als dat waaraan wij de term mūlaprakriti geven.

Antw. Dat is misschien waar, maar dr. Lewins en zijn half dozijn dappere hylo-idealisten huldigen nauwelijks deze opvatting, want in hun stelsel wordt de metafysische betekenis ervan volkomen genegeerd en uit het oog verloren.

Vr. Dan is laya misschien toch de beste term om te gebruiken?

Antw. Nee, want met laya wordt niet iets speciaals aangeduid en evenmin een of ander gebied, maar deze duidt een staat of toestand aan. Het is een Sanskrietwoord voor iets dat zich in een ongedifferentieerde en onveranderlijke toestand bevindt, een nulpunt waar alle differentiatie ophoudt.

Vr. De eerste differentiatie zou stof voorstellen op haar zevende gebied; moeten we dan niet veronderstellen dat de protyle van prof. Crookes ook stof op het zevende gebied is?

Antw. De denkbeeldige protyle van prof. Crookes is stof in de toestand die hij het 'nulpunt' noemt.

Vr. Met andere woorden: het laya-punt van dit gebied?

Antw. Het is helemaal niet duidelijk of prof. Crookes zich bezighoudt met andere gebieden of dat hij het bestaan ervan erkent. Het voorwerp van zijn onderzoek is het protylische atoom dat, omdat niemand het ooit heeft gezien, eenvoudig een nieuwe werkhypothese van de wetenschap is. Want wat is een atoom in feite?

Vr. Het is een geschikte definitie voor wat een molecule zou moeten zijn, of beter gezegd een geschikte term om een molecule op te splitsen.

Antw. Maar men moet nu toch wel tot de conclusie zijn gekomen dat het atoom evenmin als de ruim zeventig veronderstelde elementen een geschikte term is. Men lachte altijd om de vier of vijf elementen van de oudheid; maar nu is prof. Crookes tot de conclusie gekomen dat strikt genomen zoiets als een scheikundig element helemaal niet bestaat. En terwijl de ontdekking van het atoom nog ver weg is, heeft men in feite nog niet eens een afzonderlijke, enkelvoudige molecule kunnen aantonen.

Vr. Men moet bedenken dat Dalton, die het eerst over dit onderwerp heeft gesproken, het de 'atoomtheorie' heeft genoemd.

Antw. Heel juist; maar die term wordt door de moderne wetenschappelijke scholen op een verkeerde manier gebruikt, zoals door Sir W. Hamilton is aangetoond. Terwijl ze om de metafysica lachen, passen deze scholen zuiver metafysische termen toe op de natuurkunde, zodat de 'theorie' zich nu de rechten van een 'axioma' begint toe te eigenen.

Vr. Wat zijn de 'zeven eeuwigheden', en hoe kan er in pralaya zo'n indeling zijn, wanneer er niemand is om zich van tijd bewust te zijn?

Antw. Een astronoom van nu weet van de 'wetten van de hemel' in geen

geval meer dan zijn broeder uit een grijs verleden. Als men hem zou vragen ‘of hij de Mazzaroth [dierenriem] op haar tijd zou kunnen voortbrengen’ (*Job* 38:32), ofwel of hij ‘hem’ vergezelde die ‘de hemel uitspreidde’, zou hij dit, evenals Job, bedroefd moeten ontkennen. Maar dat weerhoudt hem op geen enkele manier ervan te speculeren over de ouderdom van zon, maan, en aarde, en de geologische tijdperken te ‘berekenen’ vanaf de tijd dat er op aarde nog geen mensen leefden, al dan niet met bewustzijn. Waarom zouden we de Ouden dan niet hetzelfde voorrecht gunnen?

Vr. Maar waarom wordt de uitdrukking ‘zeven eeuwigheden’ gebruikt?

Antw. De uitdrukking ‘zeven eeuwigheden’ wordt gebruikt op grond van de onveranderlijke wet van analogie. Zoals een manvantara wordt verdeeld in zeven tijdperken, zo ook een pralaya; zoals de dag uit twaalf uren bestaat, zo ook de nacht. Kunnen we zeggen dat, omdat we tijdens de nacht slapen en het bewustzijn van tijd verliezen, de uren daarom niet verstrijken? Pralaya is de ‘nacht’ na de manvantarische ‘dag’. Daar is niemand bij, en het bewustzijn is in slaap, zoals al het andere. Maar omdat het bestaat en volledig actief is tijdens het manvantara, en omdat we doordrongen zijn van het feit dat de wet van analogie en periodiciteit onveranderlijk is, en dus in beide gevallen op dezelfde manier moet werken, waarom zou bovenstaande uitdrukking dan niet kunnen worden gebruikt?

Vr. Maar hoe kan een eeuwigheid worden geteld?

Antw. Deze vraag komt mogelijk voort uit het algemeen heersende misverstand over de term ‘eeuwigheid’. Wij westerlingen zijn zo dwaas om te speculeren over dat wat begin noch einde heeft, en we beelden ons in dat ook de Ouden dat moeten hebben gedaan. Maar dat deden ze niet: geen enkele filosoof in vroeger tijden vatte het woord ‘eeuwigheid’ op in de betekenis van begin- en eindeloze duur. Noch de eonen van de Grieken, noch de narossen hebben die betekenis. Ze hadden in feite geen woord om deze betekenis uit te drukken. Alleen parabrahman, ain sof, en zervān-akarana uit de *Avesta* geven zo’n eeuwigheid weer; alle andere tijdperken zijn eindig en betreffen hemellichamen, en zijn gebaseerd op zonnejaren en andere enorm lange cyclussen. Het woord eon, dat in de *Bijbel* wordt vertaald met eeuwigheid, betekent niet alleen een eindige periode maar ook een engel en een wezen.

Vr. Maar is het niet juist om te zeggen dat ook in pralaya de ‘grote adem’ bestaat?

Antw. Zeker: want de ‘grote adem’ houdt nooit op, en is zogezegd het

universele en eeuwige perpetuum mobile.

Vr. Als dat zo is, is het onmogelijk haar in perioden te verdelen, want daarmee wordt het denkbeeld van een absoluut en volslagen niets weggevaagd. Het lijkt enigszins tegenstrijdig dat er over een ‘aantal’ tijdperken wordt gesproken, al zou men wel kunnen spreken over zoveel in- en uitademingen van de ‘grote adem’.

Antw. Dat zou het begrip absolute rust tenietdoen, ware het niet dat tegenover die absoluutheid van rust een absoluutheid van beweging staat. De ene uitdrukking is daarom gelijkwaardig aan de andere. Er is een prachtig gedicht over pralaya, geschreven door een rishi uit de oudheid, die de bewegingen van de grote adem tijdens pralaya vergelijkt met de ritmische bewegingen van de onbewuste oceaan.

Vr. De moeilijkheid ontstaat wanneer het woord ‘eeuwigheid’ wordt gebruikt in plaats van ‘eon’.

Antw. Waarom moet een Grieks woord worden gebruikt als er een meer bekende term bestaat, vooral omdat die in *De geheime leer* volledig wordt verklaard? U kunt het als u wilt een *relatieve* of een manvantarische en pralayische eeuwigheid noemen.

Vr. Is de verhouding tussen pralaya en manvantara geheel analoog aan die tussen slapen en waken?

Antw. Alleen in een bepaald opzicht; tijdens de nacht bestaan we allemaal als persoon en *zijn* als individu, hoewel we slapen en ons niet ervan bewust zijn dat we zo leven. Maar tijdens pralaya verdwijnt al het gedifferentieerde, evenals elke afzonderlijke eenheid, uit het heelal van de verschijnselen en gaat op in of beter gezegd wordt overgebracht naar het noumenale Ene. In feite is er dus een groot verschil.

Vr. De slaap wordt wel de ‘schaduwzijde van het leven’ genoemd; kan men pralaya de schaduwzijde van het kosmische leven noemen?

Antw. In zekere zin kan dat. Pralaya is het zichtbare opgelost in het onzichtbare, het heterogene opgegaan in het homogene, dus een tijd van rust. Zelfs de kosmische stof moet, hoewel ze in essentie onverwoestbaar is, een rusttijd hebben en terugkeren naar haar laya-toestand. De absoluutheid van de alomvattende ene essentie moet zich zowel in rust als in actie manifesteren.

Śloka 2. De tijd was niet, want hij lag in slaap in de oneindige schoot van de duur.

Vr. Wat is het verschil tussen tijd en duur?

Antw. Duur *is*; hij heeft begin noch einde. Hoe kunt u dat wat begin noch einde heeft, tijd noemen? Duur is beginloos en eindeloos; tijd is eindig.

Vr. Is duur dan het begrip voor het oneindige, en tijd de term voor het eindige?

Antw. Tijd kan worden verdeeld; duur kan dat – tenminste in onze filosofie – niet. Tijd is deelbaar in de duur – of, zoals u het stelt, het ene is iets *binnen* tijd en ruimte, terwijl het andere buiten beide staat.

Vr. De enige manier waarop men tijd kan definiëren is op grond van de beweging van de aarde.

Antw. Maar we kunnen tijd ook definiëren met onze begrippen.

Vr. Bedoelt u duur?

Antw. Nee, tijd; want het is onmogelijk om duur in te delen of er oriëntatiepunten in aan te brengen. Voor ons is duur de ene eeuwigheid, niet relatief maar absoluut.

Vr. Kan men zeggen dat de essentiële idee van duur bestaan is?

Antw. Nee; bestaan heeft beperkte en begrensde perioden, terwijl duur, die noch begin noch einde heeft, een volmaakte abstractie is, waarin tijd besloten ligt. Duur is als ruimte, die ook een abstractie is en zowel zonder begin als zonder einde is. Alleen in concrete gevallen en in haar beperking wordt ze iets wat men zich voorstelt. Natuurlijk wordt de afstand tussen twee punten ruimte genoemd; deze kan enorm groot zijn of heel erg klein, toch zal het altijd ruimte zijn. Maar al dat soort specificaties zijn indelingen volgens menselijke begrippen. In feite is ruimte wat in de oudheid de ene onzichtbare en onbekende (nu onkenbare) godheid werd genoemd.

Vr. Dan is tijd hetzelfde als ruimte, en zijn ze, abstract gezien, één?

Antw. Als twee abstracties kunnen ze één zijn; maar dit slaat eerder op duur en abstracte ruimte dan op tijd en ruimte.

Vr. Ruimte is de objectieve en tijd de subjectieve kant van alle manifestatie. In werkelijkheid zijn ze de enige eigenschappen van het oneindige;

maar eigenschap is misschien een verkeerde term om te gebruiken, omdat ze zagezegd dezelfde uitgebreidheid hebben als het oneindige. Hiertegen kan echter worden ingebracht dat ze niets anders zijn dan de scheppingen van ons eigen verstand; slechts de vormen door middel waarvan we ons de dingen nu eenmaal voorstellen.

Antw. Dat klinkt als een argument van onze vrienden de hylo-idealisten; maar we spreken hier over het noumenale en niet over het fenomenale heelal. In de occulte catechismus (zie *De geheime leer*, 1:41) wordt gevraagd: ‘Wat is het dat altijd is?’ Dat u zich niet kunt voorstellen als niet *zijnde*, wat u ook doet? Het antwoord is – RUIMTE. Want al is er misschien geen mens in het heelal die eraan denkt, geen oog dat haar waarneemt, geen enkel brein om haar te begrijpen, niettemin *is* ruimte, *was ze altijd, en zal ze altijd zijn*, en men kan haar niet tenietdoen.

Vr. Omdat we er wel aan moeten denken, misschien?

Antw. Of we eraan denken heeft hiermee niets te maken. Probeer eens of u aan iets kunt denken waarbij ruimte geen rol speelt, en u zult al snel merken dat zo’n gedachte onmogelijk is. Ruimte bestaat waar niets anders is, en ze moet als zodanig bestaan, of het heelal nu één absoluut vacuüm is of een vol plērōma.

Vr. Filosofen hebben het nu teruggebracht tot de stelling dat ruimte en tijd niets anders zijn dan eigenschappen, niets dan toevalligheden.

Antw. En ze zouden gelijk hebben als ze dat deden op grond van ware wetenschap in plaats van als resultaat van avidyā en māyā. We lezen dat ook Boeddha heeft gezegd dat zelfs nirvāṇa welbeschouwd slechts māyā of een illusie is. Maar Heer Boeddha baseerde wat hij zei op *kennis* en niet op *theorie*.

Vr. Maar zijn eeuwige ruimte en duur de enige eigenschappen van het oneindige?

Antw. Ruimte en duur kunnen, omdat ze eeuwig zijn, geen eigenschappen worden genoemd, want ze zijn slechts de *aspecten* van dat oneindige. Evenmin kan dat oneindige, als u daarmee het absolute beginsel bedoelt, enige eigenschappen bezitten, want alleen dat wat zelf eindig en afhankelijk is, kan in een of andere relatie tot iets anders staan. Dit alles is filosofisch gezien onjuist.

Vr. We kunnen ons geen stof voorstellen die geen omvang heeft, geen

omvang die niet de omvang van iets is. Geldt dat ook voor de hogere gebieden? En zo ja, wat is dan de substantie waarmee de absolute ruimte is gevuld, en is ze identiek met die ruimte?

Antw. Al kan uw 'getrainde verstand' zich geen enkele andere soort stof voorstellen, misschien kan een verstand dat minder getraind maar meer ontvankelijk is voor spirituele waarneming dat wél. Uit wat u zegt volgt nog niet dat zo'n opvatting van de ruimte, zelfs op onze aarde, de enig mogelijke is. Want zelfs op ons gebied bestaan nog andere en verschillende soorten verstand, naast die van de mens, in zichtbare en onzichtbare schepselen, vanaf de denkvermogens van hoge en lage wezens op innerlijke gebieden, tot die van objectief waarneembare dieren en de laagste organismen, kortom 'van de deva tot de olifant, van het elementaal tot de mier'. In verhouding tot zijn eigen gebied van begrijpen en waarnemen bezit de mier een verstand dat even goed is als het onze, zelfs beter; want hoewel ze zich niet in woorden kan uitdrukken, toont de mier behalve instinct grote verstandelijke vermogens, zoals we allemaal weten. Als we geloof hechten aan de leringen van het occultisme, vinden we op ons eigen gebied zoveel en zulke verschillende bewustzijnstoestanden en intelligentieniveaus, dat we niet het recht hebben om alleen ons eigen menselijke bewustzijn in aanmerking te nemen, alsof er behalve dat niets anders bestond. En als we niet kunnen beoordelen hoe ver het bewustzijn van een insect reikt, hoe kunnen we dan bewustzijn, waarover de wetenschap niets weet, tot dit gebied beperken?

Vr. Maar waarom niet? De natuurwetenschap kan toch alles ontdekken wat ontdekt moet worden, zelfs bij de mier?

Antw. Dat is uw opvatting; voor een occultist is zo'n vertrouwen echter misplaatst, ondanks het werk van Sir John Lubbock. De wetenschap kan theoretiseren, maar ze zal met de huidige methoden nooit in staat zijn de juistheid van zulke theorieën te bewijzen. Alleen als een wetenschapper een poosje een mier zou kunnen worden, als een mier zou kunnen denken, en zich zijn ervaringen zou kunnen herinneren bij terugkeer naar zijn eigen bewustzijnssfeer, zou hij met zekerheid iets weten over dit interessante insect. Zoals de zaken nu staan kan hij, als hij uit het gedrag van de mier conclusies trekt, alleen theoretiseren.

Vr. De voorstelling die een mier maakt van tijd en ruimte is niet de onze. Bedoelt u dat?

Antw. Precies; de mier heeft haar eigen voorstelling van tijd en ruimte, niet die van ons; een voorstelling die geheel en al op een ander gebied ligt;

we hebben daarom niet het recht om bij voorbaat het bestaan van andere gebieden te ontkennen alleen omdat we ons er geen beeld van kunnen vormen, maar die niettemin bestaan – gebieden die veel gradaties hoger en lager liggen dan het onze, zoals de mier bewijst.

Vr. Het verschil tussen een dier en een mens schijnt vanuit dit gezichtspunt te zijn dat eerstgenoemde min of meer met al zijn vermogens wordt geboren en daar in het algemeen niet veel aan toevoegt, terwijl de mens geleidelijk aan leert en zich verbetert. Komt het niet daarop neer?

Antw. Juist; maar u moet niet vergeten waarom dat zo is: niet omdat de mens één ‘beginsel’ meer heeft dan het nietigste insect, maar omdat de mens een vervolmaakt dier is, het voertuig van een volledig ontwikkelde monade, en zelfbewust en doelgericht zijn eigen lijn van vooruitgang volgt, terwijl de hogere triade van beginselen in het insect, en zelfs in de hogere diersoorten, in een slaaptoestand verkeert.

Vr. Is er een bewustzijn, of een bewust wezen, dat zich bij de eerste triling van manifestatie bewust is van tijd en een tijdsindeling maakt? In zijn lezing over de *Bhagavad Gītā* schijnt Subba Row, wanneer hij de eerste logos bespreekt, te doelen op zowel bewustzijn als intelligentie.

Antw. Hij verklaarde echter niet welke logos werd bedoeld, en ik denk dat hij in het algemeen sprak. In de esoterische filosofie is de eerste de onge-manifesteerde, en de tweede de gemanifesteerde logos. Īśvara staat voor die tweede en Nārāyaṇa voor de ongemanifesteerde logos. Subba Row is een Advaiti en een geleerde aanhanger van de Vedānta, en gaf de verklaring vanuit zijn standpunt. Wij doen dat vanuit het onze. In *De geheime leer* wordt dat waaruit de gemanifesteerde logos wordt geboren vertaald door de ‘eeuwige moeder-vader’; terwijl het in het *Viṣṇu-Purāṇa* wordt beschreven als het wereld-ei, dat is omgeven door zeven huiden, lagen, of zones. In dit gouden ei wordt Brahmā, het mannelijke, geboren, en die Brahmā is in werkelijkheid de tweede logos, of zelfs de derde, afhankelijk van de manier van tellen die wordt gehanteerd. Hij is beslist niet de eerste of hoogste, het punt dat overal en nergens is. In de esoterische interpretaties is mahat in werkelijkheid de derde logos en de synthese van de zeven scheppende stralen, de zeven logoi. Van de zeven zogenaamde *scheppingen* is mahat de derde, want het is de universele en intelligente ziel, de goddelijke ideatie, die alle ideële plannen en oervormen van alle dingen in zowel de gemanifesteerde objectief waarneembare wereld als de innerlijke wereld in zich verenigt. In de Sāṅkhya-leringen en in de *Purāṇa’s* is mahat het eerste voortbrengsel

van pradhāna, beziëld door kshetrajña, ‘geest-substantie’. In de esoterische filosofie is kshetrajña de naam die aan onze bezielende ego’s wordt gegeven.

Vr. Is dat dan de eerste manifestatie in ons objectief waarneembare heelal?

Antw. Het is daarin het eerste beginsel, waarneembaar gemaakt voor goddelijke maar niet voor menselijke zintuigen. Beginnen we bij het onkenbare, dan is het echter het derde beginsel, corresponderend met manas, of beter gezegd met buddhi-manas.

Vr. De eerste logos is dus het eerste punt in de cirkel?

Antw. Het punt binnen de cirkel die grenzen noch beperkingen heeft, en evenmin een naam of eigenschap kan hebben. Deze eerste, ongemanifesteerde logos valt samen met de middellijn van de cirkel. De eerste lijn of diameter is de moeder-vader; daaruit komt de tweede logos voort, die het derde gemanifesteerde woord in zich bevat. In bijvoorbeeld de *Purāna’s* wordt bovendien gezegd dat het eerste voortbrengsel van ākāśa geluid is, en geluid betekent in dit geval het ‘woord’, de uitdrukking van de onuitgesproken gedachte, de gemanifesteerde logos, de logos van de Grieken en platonisten en van Johannes. Dr. Wilson en andere oriëntalistieën beschouwen deze opvatting van de hindoes als een absurditeit, want volgens hen zijn ākāśa en chaos identiek. Maar als ze wisten dat ākāśa en pradhāna slechts twee aspecten van hetzelfde zijn, en zouden bedenken dat mahat, de *goddelijke ideatie op ons gebied*, dat gemanifesteerde *geluid* of de logos is, dan zouden ze om zichzelf en hun eigen onwetendheid lachen.

Vr. Welk bewustzijn neemt, in verband met het hierna volgende fragment, kennis van tijd? Is het bewustzijn van tijd beperkt tot het gebied van het wakende fysieke bewustzijn, of bestaat het op hogere gebieden? In *De geheime leer* (1:66-7) wordt gezegd: ‘Tijd is alleen maar een illusie, gewekt door de opeenvolging van onze bewustzijnstoestanden op onze reis door de eeuwige duur; hij bestaat niet waar er geen bewustzijn is . . .’

Antw. Hier wordt alleen bewustzijn op ons gebied bedoeld, niet het eeuwige *goddelijke* bewustzijn, dat wij het absolute noemen. Bewustzijn van tijd, in de huidige betekenis van het woord, bestaat zelfs niet in de slaap; en daarom kan het nog veel minder bestaan in het essentieel absolute. Kan van de zee worden gezegd dat ze enig begrip van de tijd heeft in haar ritmische gebeuk tegen de kust, of in de beweging van haar golven? Er kan van het absolute niet worden gezegd dat het een bewustzijn heeft, in ieder geval niet

een bewustzijn zoals wij dat hier hebben. Het heeft noch bewustzijn noch verlangen, wens noch gedachte, omdat het het absolute denken is, absoluut verlangen, absoluut bewustzijn, absoluut ‘al’.

Vr. Is het datgene waarnaar wij verwijzen met het begrip ZIJN-HEID, of SAT?

Antw. Onze vriendelijke critici vonden het woord ‘zijn-heid’ heel amusant, maar er is geen andere mogelijkheid om de Sanskrietterm sat te vertalen. Er wordt niet ‘bestaan’ mee bedoeld, want bestaan kan alleen van toepassing zijn op *verschijnselen*, nooit op noumena, want de etymologie van het Latijnse woord voor ‘bestaan’, *existere*, is daarmee in tegenspraak, want *ex* betekent ‘vanuit’ of ‘uit’, en *sistere* ‘staan’; het is daarom iets wat verschijnt en dan is waar het tevoren niet was. Bestaan houdt bovendien iets in wat een begin en een einde heeft. Hoe kan die term dan worden toegepast op dat wat altijd was, en waarvan niet kan worden gezegd dat het ooit uit iets anders is voortgekomen?

Vr. De Hebreeuwse Jehovah was ‘Ik ben’.

Antw. Dat was ook het geval met Ormuzd, de Ahura-Mazdā van de oude mazdeeërs. In die zin kan ieder mens, evengoed als elke god, zich op zijn bestaan beroemen, en zeggen ‘Ik ben die ik ben’.

Vr. Maar er is toch een verband tussen ‘zijn-heid’ en het woord ‘zijn’?

Antw. Ja maar ‘zijn-heid’ is niet het *zijn*, want het is evengoed het *niet-zijn*. We kunnen het niet bevatten, want ons verstand is eindig en onze taal is veel beperkter en meer aan voorwaarden gebonden dan onze denkvermogens. Hoe zouden we dus iets onder woorden kunnen brengen dat we ons slechts kunnen voorstellen door een reeks ontkenningen?

Vr. Een Duitser zou het gemakkelijker kunnen uitdrukken met het woord ‘sein’. ‘Das Sein’ zou een heel goed equivalent zijn voor ‘zijn-heid’. Deze uitdrukking klinkt misschien belachelijk in de oren van iemand die het voor het eerst hoort, maar ‘das Sein’ is voor een Duitser een volkomen vertrouwd woord en begrip. Maar we spraken over bewustzijn in ruimte en tijd.

Antw. Dit bewustzijn is eindig, omdat het een begin en een einde heeft. Maar wat is de term voor zo’n eindig bewustzijn dat als gevolg van māyā denkt oneindig te zijn? Zelfs iemand in devachan is zich niet bewust van tijd. Alles is aanwezig in devachan; daar is geen verleden, anders zou het ego het zich herinneren en het betreuren; er is geen toekomst, of het ego zou deze willen kennen. Omdat devachan een toestand van gelukzaligheid

is waarin alles in het nu is, zegt men dat degene die in devachan verblijft geen idee van tijd heeft; voor hem is alles als in een levendige droom, een werkelijkheid.

Vr. Maar in een droom kunnen we in een halve seconde een heel leven doormaken en ons bewust zijn van een opeenvolging van bewustzijns-toestanden, van gebeurtenissen die na elkaar plaatsvinden.

Antw. Alleen na de droom; zo'n bewustzijn bestaat niet terwijl men droomt.

Vr. Kunnen we de herinnering aan een droom niet vergelijken met iemand die een beschrijving geeft van een schilderij, en die alle onderdelen en details daarvan moet opnoemen, omdat hij niet het geheel voor het geestesoog van de luisteraar kan brengen?

Antw. Dat is een heel goede analogie.

Bijeenkomst op 17 januari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter T.B. Harbottle.

Stanza 1 (vervolg)

Śloka 3. . . . Het universele denkvermogen was niet, want er waren geen ah-hi (*hemelse wezens*) om het te bevatten (*en het dus te manifesteren*).

Vr. Deze śloka schijnt te betekenen dat het universele denkvermogen zonder de ah-hi niet kan bestaan; maar in de toelichting wordt gezegd:

Tijdens pralaya blijft het universele denkvermogen bestaan als een voortdurend aanwezige mogelijkheid tot verstandelijke activiteit, of als die abstracte absolute gedachte waarvan het denkvermogen de concrete manifestatie is. De ah-hi vormen het voertuig voor de manifestatie van de goddelijke of universele gedachte en wil. Ze zijn de intelligente krachten die de natuur haar 'wetten' geven en deze ten uitvoer brengen, terwijl ze zelf handelen volgens wetten die hun zijn opgelegd door nog hogere machten, die de hiërarchie van spirituele wezens zijn door middel waarvan het universele denkvermogen activiteit gaat ontplooien.¹

De toelichting wekt de indruk dat de ah-hi niet zelf het universele denkvermogen zijn, maar slechts het voertuig voor de manifestatie ervan.

Antw. Volgens mij is de betekenis van deze śloka heel duidelijk; deze betekent dat, aangezien er tijdens pralaya geen eindige, gedifferentieerde denkvermogens zijn, het is alsof er in het geheel geen denkvermogen is, omdat er niets is om het *te bevatten of waar te nemen*. Er is niets om de ideatie van het absolute denkvermogen te ontvangen en te weerspiegelen; daarom *is het niet*. Alles buiten het absolute en onveranderlijke sat (zijn-heid) is noodzakelijkerwijs eindig en afhankelijk, omdat het begin en einde heeft.

1. Vgl. *De geheime leer*, 1:68.

Omdat de ‘ah-hi niet waren’, was er geen manifestatie van het universele denkvermogen. Er moest een onderscheid worden gemaakt tussen het absolute denkvermogen, dat er altijd is, en de weerspiegeling en manifestatie ervan in de ah-hi, die, omdat ze op het hoogste gebied zijn, gezamenlijk het universele denkvermogen weerspiegelen bij de eerste trilling van het manvantara. Daarna beginnen ze het werk van de evolutie van alle lagere krachten door de zeven gebieden heen, omlaag tot aan het laagste – ons eigen gebied. De ah-hi zijn de zeven oerstralen of de logoi, geëmaneerd uit de eerste logos, *drievoudig* en toch in essentie één.

Vr. Zijn de ah-hi en het universele denkvermogen dus de noodzakelijke complementen van elkaar?

Antw. Helemaal niet: het universele of absolute denkvermogen *is* altijd tijdens zowel pralaya als manvantara; het is onveranderlijk. De ah-hi zijn de hoogste dhyānī’s, de logoi, zoals zojuist werd gezegd, zij die de neerwaartse evolutie of emanatie beginnen. Tijdens pralaya zijn er geen ah-hi, want ze ontstaan pas bij de eerste *uitstraling* van het universele denkvermogen, dat zelf niet kan worden gedifferentieerd, en waarvan de uitstraling de eerste *dageraad* van het manvantara is. Het absolute is sluimerend, latent denkvermogen, en in de ware metafysische zienswijze kan het niet anders zijn. Alleen de schaduw van het absolute wordt gedifferentieerd in de collectiviteit van deze dhyānī’s.

Vr. Betekent dit dat het absoluut bewustzijn was, maar nu niet meer?

Antw. Het is eeuwig *absoluut bewustzijn*, en dat bewustzijn wordt periodiek *relatief bewustzijn*, bij elke ‘manvantarische dageraad’. Laten we ons dit latente of potentiële bewustzijn voorstellen als een soort vacuüm in een vat. Als het vat breekt, wat gebeurt er dan met het vacuüm, waar moeten we het dan zoeken? Het is verdwenen; het is overal en nergens. Het is iets en toch *niets*; een *vacuüm* en toch een *plenum*. Maar wat is in werkelijkheid een vacuüm zoals het door de moderne wetenschap wordt opgevat – een homogeen iets of zo? Is een absoluut vacuüm niet een verzinsel van onze verbeelding? Een zuivere ontkenning, een veronderstelde ruimte waar niets bestaat? Als dat zo is, vernietig dan het vat, en er bestaat niets, tenminste voor onze waarneming. De stanza drukt het dus goed uit: ‘Het universele denkvermogen was niet’, omdat er geen voertuig was om het te bevatten.

Vr. Van welke hogere machten zijn de ah-hi afhankelijk?

Antw. Men kan ze geen machten noemen; *macht* of misschien potentialiteit zou beter zijn. De ah-hi zijn afhankelijk van het tot manifestatie

ontwaken van de periodieke, universele WET, die achtereenvolgens actief en niet-actief wordt. De ah-hi worden bepaald door deze wet of worden erdoor gevormd, niet geschapen. ‘Geschapen’ is een onmogelijke term in de filosofie.

Vr. De macht of de potentialiteit die voorafgaat aan en hoger is dan de ah-hi, is dus de wet die manifestatie noodzakelijk maakt?

Antw. Precies, periodieke manifestatie. Als het moment is aangebroken, treedt de wet in werking, en verschijnen de ah-hi op de eerste sport van de ladder van manifestatie.

Vr. Maar dit is toch DE wet en niet EEN wet?

Antw. Precies, want ze is absoluut en ‘zonder een tweede’. Daarom is ze niet een eigenschap daarvan maar die absolute zelf.

Vr. De grote moeilijkheid is deze wet te verklaren.

Antw. Dat zou betekenen dat we proberen hoger te reiken dan de eerste manifestatie en hoogste causaliteit. We zullen ons beperkte verstand al volledig moeten benutten om zelfs deze laatste maar vaag te begrijpen; wat we ook proberen, we kunnen, beperkt als we zijn, nooit in de buurt komen van het absolute, dat voor ons in ons huidige stadium van mentale ontwikkeling alleen maar een logische conclusie is, ook al gaat deze duizenden en duizenden jaren terug.

Vr. Zou in de hier besproken śloka de uitdrukking ‘kosmisch denkvermogen’ niet beter zijn dan ‘universeel denkvermogen’?

Antw. Nee; het kosmisch denkvermogen verschijnt in het derde stadium, of de derde graad, en is beperkt tot het gemanifesteerde heelal. Mahat (het ‘grote’ beginsel van het denkvermogen, of intellect) verschijnt volgens de *Purāṇa*’s pas bij de derde van de zeven ‘scheppingen’ of evolutiestadia. Het kosmisch denkvermogen is mahat, of goddelijke ideatie in actieve (schepende) werking, en dus slechts de periodieke manifestatie *in de tijd* en *in actie* van het eeuwige universele denkvermogen – *in potentie*. Omdat dit universele denkvermogen strikt genomen slechts een andere naam is voor het absolute dat *buiten tijd en ruimte staat*, is deze kosmische ideatie of dit denkvermogen in het geheel geen evolutie (en nog veel minder een ‘schepping’) maar eenvoudig één van de aspecten van het absolute, dat geen verandering kent, dat altijd was, is, en zal zijn. Nogmaals, deze śloka betekent dat er geen universele ideatie bestond, d.w.z. niet waarneembaar bestond, omdat er geen denkvermogens waren om deze waar te nemen, want het kos-

mische denkvermogen was nog latent, of slechts een potentialiteit. Omdat de stanza's spreken over manifestatie, moeten we ze wel zo verklaren en niet vanuit een ander standpunt.

Vr. We passen het woord 'kosmisch' toe op het gemanifesteerde heelal in al zijn vormen. Blijkbaar verwijst de śloka niet daarnaar, maar naar het eerste absolute bewustzijn, of niet-bewustzijn, en schijnt aan te duiden dat het absolute bewustzijn niet dat universele denkvermogen kon zijn, omdat dat niet werd of kon worden uitgedrukt: er was daarvoor dus geen uitdrukking. Maar hiertegen kan worden ingebracht dat, hoewel er geen uitdrukking voor was, het er toch was. Kunnen we zeggen dat het, evenals sat, was en niet was?

Antw. Dat zal bij de interpretatie niet helpen.

Vr. Als er wordt gezegd dat het niet was, wordt dan bedoeld dat het niet in het absolute bestond?

Antw. Beslist niet; 'het was' eenvoudig 'niet'.

Vr. Er schijnt toch beslist een onderscheid te zijn; want als we zouden kunnen zeggen 'het was', dan zou dat een heel eenzijdige opvatting van sat zijn, en het zou gelijkstaan met te zeggen dat sat ZIJN was. Toch zou iemand kunnen zeggen dat de zin 'het universele denkvermogen was niet', zoals die er staat, de indruk wekt dat het een manifestatie is, maar het denkvermogen is geen manifestatie.

Antw. Het denkvermogen is een manifestatie als de ideatie actief is; maar het universele denkvermogen is niet hetzelfde, want geen enkele afhankelijke en relatieve handeling kan worden toegeschreven aan dat wat absoluut is. De universele ideatie was er zodra de ah-hi verschenen, en ze blijft gedurende het hele manvantara bestaan.

Vr. Tot welk kosmisch gebied behoren de ah-hi waarover hier wordt gesproken?

Antw. Ze behoren tot het eerste, tweede, en derde gebied – dit derde gebied is in feite het beginpunt van de allereerste manifestatie – de objectief waarneembare weerspiegeling van het ongemanifesteerde. Evenals de monas van de pythagoreeërs, de eerste logos die, nadat hij de eerste triade heeft geëmaneerd, in de stilte en duisternis verdwijnt.

Vr. Betekent dit dat de drie logoi die uit de eerste uitstraling in de macro-

kosmos zijn geëmaneerd overeenkomen met ātman, buddhi, en manas in de microkosmos?

Antw. Precies; ze komen ermee overeen, maar ze moeten niet ermee worden verward. We spreken nu over de macrokosmos bij de eerste trilling van de manvantarische dageraad, als de evolutie begint, en niet over de microkosmos of de mens.

Vr. Zijn de drie gebieden waartoe de drie logoi behoren gelijktijdige emanaties, of ontwikkelt het ene zich uit het andere?

Antw. Het is hoogst misleidend om de wetten van de mechanica toe te passen op de hogere metafysica van de kosmogonie, of op ruimte en tijd zoals wij die kennen, want geen van beide bestond toen. De weerspiegeling van de triade in ruimte en tijd, of het objectief waarneembare heelal, komt later.

Vr. Zijn de ah-hi mensen geweest in voorgaande manvantara's, of zullen ze dat worden?

Antw. Ieder levend schepsel, van welke soort ook, was, is, of zal een mens worden in een of ander manvantara.

Vr. Maar blijven ze in dit manvantara permanent op hetzelfde verheven gebied tijdens de hele periode van de levenscyclus?

Antw. Als u met 'levenscyclus' een tijdsduur bedoelt, uitgedrukt in een getal van vijftien cijfers, dan is mijn antwoord beslist nee. De 'ah-hi' gaan door alle gebieden, en beginnen zich te manifesteren op het derde. Evenals bij alle andere hiërarchieën zijn ze op het hoogste gebied arūpa, d.w.z. vormloos, lichaamloos, zonder enige substantie, slechts een ademtocht. Op het tweede gebied beginnen ze rūpa, of vorm, te krijgen. Op het derde gebied worden ze mānasaputra's, zij die in mensen incarnerden. Telkens als ze een ander gebied bereiken, krijgen ze andere namen – er is een voortdurende differentiatie van hun oorspronkelijke homogene substantie; wij noemen het substantie, hoewel het in feite geen substantie is waarvan we ons een voorstelling kunnen maken. Later worden ze rūpa, etherische vormen.

Vr. Dus de ah-hi van dit manvantara . . . ?

Antw. Bestaan niet meer; lang geleden zijn ze planeet-, zonne-, maan-geesten, en ten slotte incarnerende ego's geworden, want, zoals gezegd, 'ze

zijn de gezamenlijke menigten van spirituele wezens’.

Vr. Maar eerder werd gezegd dat de ah-hi in dit manvantara geen mensen werden.

Antw. Dat worden ze ook niet als vormloze ‘ah-hi’. Maar wel als hun eigen transformaties. De manvantara’s moeten niet door elkaar worden gehaald. De manvantarische cyclus van vijftien cijfers slaat op het zonnestelsel; maar er is een manvantara dat betrekking heeft op het geheel van het objectief waarneembare heelal, de moeder-vader, en er zijn vele kleine manvantara’s. De meeste śloka’s die werden geselecteerd hebben betrekking op het zonnestelsel, en maar twee of drie op het heelal. Veel śloka’s zijn dan ook weggelaten, omdat ze zo moeilijk zijn.

Vr. Zullen de mensen van een bepaald manvantara, wanneer ze in een volgend manvantara opnieuw ontwaken, dan een met de ah-hi-toestand overeenkomend stadium moeten doormaken?

Antw. In sommige manvantara’s bevindt de staart van de slang zich in de bek. Denk eens na over deze symboliek.

Vr. De mens kan kiezen waarover hij wil denken; kan hetzelfde worden gezegd van de ah-hi?

Antw. Nee; want de mens heeft een vrije wil en de ah-hi niet. Ze zijn verplicht gelijktijdig te handelen, want de wet volgens welke ze moeten handelen geeft hun de impuls. Vrije wil kan alleen bestaan in een mens die zowel denkvermogen als bewustzijn heeft, die in hem actief zijn en hem de dingen zowel in hemzelf als buiten hem laten waarnemen. De ‘ah-hi’ zijn krachten, geen mensen.

Vr. Maar zijn ze dan geen bewuste tussenpersonen in het werk?

Antw. Bewust voor zover ze handelen binnen het universele bewustzijn. Maar het bewustzijn van de mānasaputra op het derde gebied is heel anders. Pas dan worden ze *denkers*. Bovendien beweert het occultisme, in tegenstelling tot de moderne wetenschap, dat elk atoom stof, zodra deze zich heeft gedifferentieerd, wordt voorzien van *zijn eigen* soort bewustzijn. Elke *cel* in het menselijk lichaam (evenals in elk dier) is voorzien van zijn eigen specifieke onderscheidingsvermogen, instinct, en, relatief gesproken, intelligentie.

Vr. Kan men van de ah-hi zeggen dat ze gelukzaligheid ervaren?

Antw. Hoe kunnen ze al dan niet gelukzaligheid ervaren? Gelukzaligheid kan men alleen ervaren en treedt alleen op als men het lijden kent.

Vr. Maar er is een verschil tussen geluk en gelukzaligheid.

Antw. Ja dat kan zo zijn; toch kan er geen geluk of gelukzaligheid zijn zonder de ervaring van lijden en pijn die daartegenover staat.

Vr. Maar we nemen aan dat men wilde verwijzen naar gelukzaligheid als de toestand van het absolute.

Antw. Dat is nog minder logisch. Hoe kan men zeggen dat het ABSOLUTE *voelt*? Het absolute kan zich niet in een toestand bevinden noch een eigenschap hebben. Alleen aan iets wat eindig en gedifferentieerd is kan men een gevoel of een toestand toeschrijven.

Vr. Men kan de ah-hi dus geen bewuste intelligenties noemen, als intelligentie zo'n samengesteld verschijnsel is?

Antw. Misschien is dit geen goede term, maar we hebben door de armoede van de Europese talen geen andere keus.

Vr. Misschien kan een omschrijving het begrip beter weergeven? De term schijnt een kracht aan te duiden die een eenheid is, geen ingewikkelde actie en reactie van verschillende krachten, waar het woord 'intelligentie' op zou duiden. Het noumenale aspect van fenomenale kracht zou het begrip misschien beter weergeven.

Antw. Of misschien kunnen we ons het begrip voorstellen als een vlam, een eenheid; de lichtstralen van die vlam zijn samengesteld, elk ervan werkt langs haar eigen rechte lijn.

Vr. Maar ze worden pas samengesteld wanneer ze worden opgevangen door lagere vormen.

Antw. Precies; toch zijn de ah-hi de vlam vanwaar de stralen uitgaan, die steeds meer gedifferentieerd worden naarmate ze dieper in de stof vallen, totdat ze ten slotte onze wereld bereiken die vol is met miljoenen bewoners en zintuiglijk begaafde wezens, en dan worden ze pas echt samengesteld.

Vr. Als oer-essentie beschouwd zouden de ah-hi dus een eenheid zijn? Kunnen we ze zo beschouwen?

Antw. Dat zou u kunnen doen. De zuivere waarheid is echter dat ze

slechts uit eenheid voortkomen, en de eerste van de zeven stralen daarvan zijn.

Vr. Kunnen we ze de weerspiegeling van eenheid noemen?

Antw. Zijn de stralen van een prisma eigenlijk niet één enkele witte straal? Uit de ene worden ze drie; uit de drie, zeven; uit deze zeven primaire stralen vallen ze uiteen in oneindig veel stralen. Terugkomend op het zogenaamde ‘bewustzijn’ van de ah-hi: dat bewustzijn kan niet worden beoordeeld naar de maatstaven van menselijke opvattingen. Het ligt op een heel ander gebied.

Vr. ‘Tijdens diepe slaap is het denkvermogen niet op het stoffelijke gebied’; moeten we daaruit opmaken dat het denkvermogen tijdens die periode actief is op een ander gebied? Bestaat er een omschrijving van de kenmerken waardoor het denkvermogen in de waaktoestand zich onderscheidt van dat tijdens het slapen van het lichaam?

Antw. Natuurlijk is er zo’n omschrijving. Maar ik geloof niet dat het nu relevant of nuttig is deze te bespreken; het moet voldoende zijn om te zeggen dat de functie van het hogere denkvermogen om te kunnen redeneren vaak slapend kan zijn, terwijl het instinctieve denkvermogen klaar wakker is. Het is het fysiologisch onderscheid tussen het cerebrum en het cerebellum (de grote en de kleine hersenen); het ene slaapt en het andere is wakker.

Vr. Wat wordt bedoeld met ‘het instinctieve denkvermogen’?

Antw. Het instinctieve denkvermogen drukt zich uit door middel van het cerebellum; het is ook dat van de dieren. In de mens houdt de activiteit van het cerebrum tijdens de slaap op, en het cerebellum brengt hem naar het astrale gebied, een nog onwerkelijker toestand dan het waakgebied van illusie; want zo noemen we deze toestand waarvan de meerderheid van u denkt dat deze heel werkelijk is. Het astrale gebied is nog bedrieglijker, omdat het zonder onderscheid zowel het goede als het slechte weerspiegelt, en zo chaotisch is.

Vr. De fundamentele beperkingen van het denkvermogen in de waaktoestand zijn ruimte en tijd; bestaan die ook voor het denkvermogen (manas) tijdens de slaap van het fysieke lichaam?

Antw. Niet zoals wij die kennen. Bovendien hangt het antwoord af van welk manas u bedoelt – het hoger of het lager. Alleen het laatste is ontvan-

kelijk voor hallucinaties van ruimte en tijd; iemand kan bijvoorbeeld in de droomtoestand in enkele seconden de gebeurtenissen van een heel leven doormaken.¹ Voor de waarnemingen en het bevattingsvermogen van het hoger ego is er noch ruimte noch tijd.

Vr. Manas wordt het voertuig van buddhi genoemd, maar het universele denkvermogen wordt aangeduid als mahābuddhi. Wat is dan het verschil tussen de termen manas en buddhi, in universele zin gebruikt, en manas en buddhi zoals die in de mens zijn gemanifesteerd?

Antw. Kosmische buddhi, de emanatie van de spirituele ziel alaya, is alleen dan het voertuig van mahat als deze buddhi overeenkomt met prakriti. Ze wordt dan mahābuddhi genoemd. Deze buddhi differentieert zich door zeven gebieden, terwijl de buddhi in de mens het voertuig is van ātman; dit voertuig heeft de essentie van het hoogste gebied van ākāśa en differentieert zich daarom niet. Het verschil tussen manas en buddhi in de mens is hetzelfde als het verschil tussen de mānasaputra en de ah-hi in de kosmos.

Vr. Manas is denkvermogen, en de ah-hi kunnen, zo wordt gezegd, evenmin als buddhi op dit gebied een individueel denkvermogen hebben, of iets wat wij op dit gebied denkvermogen noemen. Kan er bewustzijn bestaan zonder denkvermogen?

Antw. Niet op dit stoffelijke gebied. Maar waarom zou het niet kunnen bestaan op een ander en hoger gebied? Als we eenmaal een universeel denkvermogen aannemen, dan moeten zowel de hersenen, het voertuig van het denkvermogen, als het bewustzijn – de activiteit ervan – op een hoger gebied iets heel anders zijn dan wat ze hier zijn. Ze bevinden zich dicht bij het *absolute* AL en moeten daarom worden vertegenwoordigd door een substantie die veel homogener is; iets met een geheel eigen aard wat geheel buiten het bereik van onze verstandelijke waarneming ligt. Laten we het ons voorstellen als een onkenbare begintoestand van eerste differentiatie. Volgens mij werkt mahat – het grote manvantarische intelligentie-beginsel – op dat hogere gebied zoals de hersenen, door middel waarvan het universele en eeuwige denkvermogen de ah-hi uitstraalt, en die het daaruit voortvloeiende bewustzijn of de ideatie vormen. Naarmate de schaduw van deze eerste *driehoek* lager en lager valt in een reeks opeenvolgende gebieden, wordt ze bij elk stadium stoffelijker.

Vr. Ze wordt het gebied van voor het bewustzijn objectief waarneembare

1. Zie de appendix over dromen, blz. 109.

manifestaties, is het niet?

Antw. Ja. Maar hier stuiten we op het grote vraagstuk van het bewustzijn, en zullen we het materialisme moeten bestrijden. Want wat is bewustzijn? Volgens de moderne wetenschap is het een functie van het denkvermogen, zoals de wil. Dat zeggen wij ook; maar we voegen eraan toe dat, terwijl bewustzijn niet een op zichzelf bestaand iets is, het denkvermogen zeer beslist – tenminste in zijn manvantarische functies – een entiteit is. Dat is de mening van alle oosterse idealisten.

Vr. Het is tegenwoordig echter mode om geringschattend te spreken over het denkbeeld dat het denkvermogen een entiteit is.

Antw. Niettemin is denkvermogen een term die synoniem is met ziel. Degenen die het bestaan van laatstgenoemde ontkennen, zullen natuurlijk beweren dat zoiets als bewustzijn los van de hersenen niet bestaat, en dat het bewustzijn bij de dood ophoudt. Occultisten daarentegen beweren dat bewustzijn na de dood bestaat, en dat pas dan het werkelijke bewustzijn en de vrijheid van het ego beginnen, wanneer het ego niet langer door aardse stof wordt belemmerd.

Vr. Misschien ontstaat die moderne opvatting doordat men de betekenis van de term ‘bewustzijn’ beperkt tot het waarnemingsvermogen?

Antw. Als dat het geval is, dan is het occultisme het met die opvatting geheel oneens.

Śloka 4. De zeven wegen naar gelukzaligheid (*moksha of nirvāṇa*) waren niet.¹ De grote oorzaken van ellende (*nidāna's en māyā*) waren niet, want er was niemand om ze te leggen en erdoor verstrikt te raken.

Vr. Wat zijn de zeven wegen tot gelukzaligheid?

Antw. Het zijn bepaalde vermogens waarover de onderzoeker meer te weten zal komen als hij zich verder verdiept in het occultisme.

Vr. Zijn de vier waarheden van de hīnayāna-school dezelfde als die welke door Sir Edwin Arnold worden genoemd in *Het licht van Azië*; de eerste daarvan is het pad van het lijden; de tweede is de oorzaak van het lijden;

1. Zie *De stem van de stilte*, Fragment 3: De zeven poorten.

de derde het beëindigen van het lijden; en de vierde is de WEG?

Antw. Dit alles is theologisch en exoterisch en kan in alle boeddhistische geschriften worden gevonden; het bovenstaande schijnt ontleend te zijn aan het Singalese of het zuidelijke boeddhisme. In de Āryasaṅgha-school wordt dit onderwerp echter vollediger behandeld. Maar zelfs daar hebben de vier waarheden een bepaalde betekenis voor de gewone priester met een gele pij, en een heel andere betekenis voor de ware mystici.

Vr. Zijn de nidāna's en māyā (de grote oorzaken van het lijden) aspecten van het absolute?

Antw. De nidāna's betreffen de opeenvolging van oorzaak en gevolg; de twaalf nidāna's zijn de opsomming van de voornaamste oorzaken die onverbidelijke reacties of gevolgen teweegbrengen volgens de karmische wet. Hoewel er geen verband is tussen de termen nidāna en māyā – māyā is eenvoudig illusie – behoren de nidāna's als morele schakels in het heelal toch tot māyā, als we dit heelal als māyā of illusie beschouwen. Māyā, illusie of onwetendheid, doet de nidāna's ontwaken; en als de oorzaak of de oorzaken zijn teweeggebracht, komen de gevolgen overeenkomstig de karmische wet. Om een voorbeeld te geven: we beschouwen onszelf allemaal als eenheden, hoewel we in wezen één ondeelbare eenheid zijn, druppels in de oceaan van het zijn, niet te onderscheiden van andere druppels. Omdat we deze oorzaak hebben gelegd, heeft dat onmiddellijk alle disharmonie van het leven tot gevolg; in feite streeft de natuur ernaar om de harmonie te herstellen en het evenwicht te bewaren. Dit gevoel van afgescheidenheid is de wortel van alle kwaad.

Vr. Misschien zou het daarom beter zijn beide termen afzonderlijk te beschouwen en vast te stellen of māyā een aspect is van het absolute?

Antw. Dat kan eigenlijk niet, omdat māyā de oorzaak en tegelijk een aspect is van differentiatie, als māyā al ergens een aspect van is. Bovendien kan het absolute nooit worden gedifferentieerd. Māyā is een manifestatie; het absolute kan geen manifestatie hebben, maar alleen een weerspiegeling, een schaduw die periodiek ervan, maar niet *erdoor*, wordt uitgestraald.

Vr. Toch wordt māyā de oorzaak van manifestatie of differentiatie genoemd?

Antw. En wat dan nog? Als er geen māyā was, zou er beslist geen differentiatie zijn, of beter gezegd er zou geen heelal objectief worden waar-

genomen. Maar daardoor is het nog geen aspect van het absolute, maar eenvoudig iets wat gelijktijdig bestaat met het gemanifesteerde heelal, of de heterogene differentiatie van zuivere homogeniteit.

Vr. Analooq redenerend zouden we kunnen zeggen: als er geen differentiatie is, is er ook geen māyā? Maar we spreken nu over māyā als DE OORZAAK van het heelal; als we dus achter differentiatie kijken, kunnen we ons afvragen – Waar is māyā?

Antw. Māyā is overal en in elk *ding* dat een begin en een einde heeft; daarom is ieder *ding* een *aspect* van dat wat eeuwig is, en in die zin is māyā natuurlijk zelf een aspect van SAT, of dat wat eeuwig in het heelal aanwezig is, hetzij tijdens een manvantara dan wel tijdens een mahāpralaya. Maar bedenk dat zelfs over nirvāṇa is gezegd dat het vergeleken met het absolute slechts māyā is.

Vr. Is māyā dan een verzamelnaam voor alle manifestatie?

Antw. Ik geloof niet dat de term daardoor duidelijk wordt gemaakt. Māyā is het waarnemingsvermogen van elk ego dat zichzelf beschouwt als een eenheid, afgescheiden en onafhankelijk van het ene oneindige en eeuwige SAT, of ‘zijn-heid’. Māyā wordt in de *exoterische* filosofie en in de *Purāṇa*’s uitgelegd als de gepersonifieerde actieve wil van de *scheppende god* – en deze laatste is zelf slechts een gepersonifieerd māyā – een voorbijgaande misleiding van de zintuigen van de mens, die vanaf het begin van zijn overdenkingen het zuiver abstracte begon te vermenschelijken.

Māyā is voor een orthodoxe hindoe iets heel anders dan de māyā van een Vedānta-idealist of een occultist. De Vedānta stelt dat we alleen door māyā, of de misleidende invloed van illusie, geloven in het *werkelijke* bestaan van stof of van iets gedifferentieerd. Het *Bhāgavata-Purāṇa* stelt māyā gelijk met prakṛiti (gemanifesteerde natuur en stof). En beweren sommige vooruitstrevende Europese metafysici, zoals Kant, Schopenhauer, en anderen, niet hetzelfde? Natuurlijk ontleenden ze hun denkbeelden hierover aan het Oosten – vooral aan het boeddhisme; maar de leer van de onwerkelijkheid van dit heelal is door onze filosofen vrij goed uitgewerkt, althans in grote lijnen. Hoewel geen twee mensen dingen en voorwerpen op precies dezelfde manier kunnen zien, want ieder van ons ziet ze op zijn eigen manier, worden allen min of meer misleid, vooral door de grote illusie (māyā) dat ze, als persoonlijkheden, wezens zijn die losstaan van andere wezens, en dat zelfs hun *zelden*, of ego’s, als zodanig in de eeuwigheid zullen blijven bestaan; terwijl niet alleen wijzelf, maar het gehele zichtbare en onzichtbare heelal, slechts een tijdelijk deel zijn van het ene GEHEEL dat geen begin en geen einde heeft,

of dat altijd was, is, en zal zijn.

Vr. De term schijnt van toepassing te zijn op het geheel van de punten van differentiatie – waarbij differentiatie betrekking heeft op de afzonderlijke eenheid, en māyā op de verzameling van die eenheden. Maar nu kunnen we een bijkomstige vraag stellen.

In de bespreking hierboven is verwezen naar het cerebrum en het cerebellum, waarbij het laatste werd beschreven als het orgaan van het instinct. Een dier zou een instinctief denkvermogen hebben; maar het cerebellum zou slechts een orgaan zijn van het vegetatieve leven, dat alleen de lichaamsfuncties beheerst; daarentegen is het zintuiglijk verstand het denkvermogen waar de indrukken van de zintuigen binnenkomen, en dus bestaat elke gedachte of ideatie, alles wat we verstand of instinct zouden kunnen noemen, alleen in dat gedeelte van de hersenen waaraan zulke functies worden toegeschreven: het cerebrum.

Antw. Hoe dan ook, dit cerebellum is het orgaan van de instinctieve, dierlijke functies, die zich weerspiegelen in dromen, of dromen voortbrengen die overwegend chaotisch en onlogisch zijn. Dromen die men zich herinnert, en die een reeks gebeurtenissen weergeven, zijn toe te schrijven aan visioenen van het hoger ego.

Vr. Zouden we het cerebellum het orgaan van gewoonte kunnen noemen?

Antw. Omdat het instinctief is, denk ik dat we het heel goed zo zouden kunnen noemen.

Vr. Behalve dan dat gewoonte mogelijk de huidige bestaanstoestand betreft, en instinct een stadium uit het verleden.

Antw. Wat ook de benaming is – zoals u al is gezegd (zie de Appendix over dromen) – tijdens de slaap werkt alleen het cerebellum, en niet het cerebrum; en de dromen, of emanaties, of instinctieve gevoelens, die we bij het ontwaken ervaren, zijn het resultaat van die activiteit.

Vr. De logische opeenvolging wordt geheel teweeggebracht door het coördinerend vermogen. Maar het cerebrum moet toch ook werken; een bewijs daarvoor is het feit dat hoe dichter we de slaap-waak-toestand naderen des te levendiger onze dromen worden.

Antw. Dat is juist, *als* u wakker aan het worden bent; maar niet daarvoor. We kunnen deze toestand van het cerebellum vergelijken met een metalen staaf, of iets dergelijks, die in de loop van de dag heet is geworden en die

hitte emaneert of uitstraalt tijdens de nacht; op dezelfde manier straalt de energie van de hersenen onbewust uit tijdens de nacht.

Vr. Toch kunnen we niet zeggen dat de hersenen niet in staat zijn om tijdens de slaap indrukken te registreren. Iemand die slaapt kan door een geluid worden gewekt, en als hij wakker is, kan hij zijn droom vaak herleiden tot de indruk die door het geluid werd veroorzaakt. Dit feit schijnt de activiteit van de hersenen tijdens de slaap afdoende te bewijzen.

Antw. Inderdaad, een automatische activiteit; als er onder zulke omstandigheden ook maar de geringste waarneming is, of een glimp van de droomtoestand, dan gaat de herinnering meespelen, en kan de droom worden gereconstrueerd. Bij de bespreking van dromen werd de droomtoestand die overgaat in de waaktoestand vergeleken met de sintels van een dovend vuur; we kunnen deze vergelijking heel goed doortrekken en het spel van het geheugen vergelijken met een luchtstroom die ze weer laat opvlammen. Dat wil zeggen dat het waakbewustzijn het cerebellum, dat onder de drempel van bewustzijn aan het wegzakken was, weer tot activiteit aanzet.

Vr. Houdt het cerebellum ooit op met werken?

Antw. Nee, maar het gaat op in de activiteit van het cerebrum.

Vr. Dat wil zeggen dat de prikkels die tijdens het waken uitgaan van het cerebellum onder de drempel van het waakbewustzijn vallen, waardoor het veld van bewustzijn geheel wordt ingenomen door het cerebrum, en dat gaat zo door totdat de slaap intreedt, en de prikkels van het cerebellum op hun beurt het veld van bewustzijn beginnen te vormen. Het is dus niet juist te zeggen dat het cerebrum de enige zetel van bewustzijn is.

Antw. Inderdaad, de activiteit van het cerebrum bestaat uit het bij-schaffen, vervolmaken, of coördineren van ideeën, terwijl die van het cerebellum bewuste verlangens en dergelijke voortbrengt.

Vr. Kennelijk moeten we onze denkbeelden over bewustzijn uitbreiden. Er is bijvoorbeeld geen reden waarom een gevoelige plant geen bewustzijn zou hebben. Du Prel noemt in zijn *Philosophie der Mystik* enkele hoogst merkwaardige experimenten die een soort plaatselijk bewustzijn aantonen, misschien een soort reflexwerking. Hij gaat zelfs nog verder en toont aan, op grond van een groot aantal gedocumenteerde gevallen zoals van helderzienden die door middel van de maagkuil kunnen waarnemen, dat de bewustzijnsdrempel ver kan worden verschoven, veel verder dan we gewoonlijk aannemen, zowel naar boven als naar beneden.

Antw. We mogen onszelf gelukkig prijzen met de experimenten van Du Prel die als tegengif dienen voor de theorieën van prof. Huxley, die absoluut onverenigbaar zijn met de leringen van het occultisme.

Bijeenkomst op 24 januari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter T.B. Harbottle.

Stanza 1 (vervolg)

Śloka 5. Alleen duisternis vulde het grenzeloze al, want vader, moeder en zoon waren opnieuw één, en de zoon was nog niet ontwaakt voor het nieuwe wiel en zijn pelgrimstocht daarop.

Vr. Is ‘duisternis’ hetzelfde als de ‘eeuwige moeder’, waarover in śloka 1 wordt gesproken?

Antw. Beslist niet. Hier is ‘het grenzeloze al’ de ‘moederruimte’, en de kosmische ruimte is iets wat al kenmerken heeft, tenminste latent. ‘Duisternis’ daarentegen is in dit geval dat waaraan geen eigenschappen kunnen worden toegekend; het is het onbekende beginsel, dat de kosmische ruimte vult.

Vr. Wordt duisternis dan gebruikt in de betekenis van de tegenpool van licht?

Antw. Ja, in de betekenis van het ongemanifesteerde en het onbekende als tegenpool van manifestatie, en dat waarover speculatie mogelijk is.

Vr. Duisternis is dus niet tegengesteld aan licht, maar aan differentiatie; misschien is het beter het op te vatten als het symbool van ontkenning?

Antw. De hier bedoelde ‘duisternis’ kan noch tegengesteld zijn aan het licht noch aan differentiatie, want beide zijn wetmatige gevolgen van de manvantarische evolutie – de cyclus van activiteit. Het is de ‘duisternis die over de wateren zweefde’ uit *Genesis*; de wateren zijn hier ‘de stralende zoon van de duistere vader’ – ruimte.

Vr. Moeten we het zo opvatten dat er geen licht is, of eenvoudig niets om te manifesteren, en niemand om het waar te nemen?

Antw. Beide. Objectief gezien zijn zowel licht als duisternis illusies –

māyā; in dit geval is het niet duisternis als afwezigheid van licht, maar als één ondoorgrondelijk oerbeginsel dat, omdat het de absolute zelf is, voor de waarnemingen van ons verstand noch vorm, kleur, of wezenlijk bestaan heeft, noch iets wat met woorden kan worden uitgedrukt.

Vr. Wanneer komt het licht uit die duisternis voort?

Antw. Daarna, nadat het eerste uur voor manifestatie heeft geslagen.

Vr. Het licht is dus de eerste manifestatie?

Antw. Inderdaad, nadat de differentiatie is begonnen en pas in het derde evolutiestadium. Bedenk dat wij in de filosofie het woord ‘licht’ in een dubbele betekenis gebruiken: ten eerste om het eeuwige, absolute licht in potentie aan te duiden, dat altijd aanwezig is in de schoot van de onbekende duisternis, gelijktijdig bestaat met deze laatste in de eeuwigheid, of met andere woorden identiek daarmee is; ten tweede als een manifestatie van heterogeniteit en in contrast met die duisternis.

Als iemand bijvoorbeeld het *Vishṇu-Purāṇa* met begrip leest, zal hij inzien dat het verschil tussen beide termen goed tot uitdrukking komt in Vishṇu; één met Brahmā, en toch van hem gescheiden. Daarin is Vishṇu de eeuwige *x* en tegelijk elke term in de vergelijking. Hij is Brahma (onzijdig), in essentie stof en geest, die Brahma’s twee oeraspecten zijn – waarbij geest het abstracte licht is.¹ We zien echter in de *Veda*’s dat Vishṇu niet zo hoog wordt geacht, en dat Brahmā (het mannelijke) daarin helemaal niet wordt genoemd.

1. In boek 1, hfst. 2, van het *Vishṇu-Purāṇa* (vertaling Wilson, deel 1, blz. 13-5, 17-8) lezen we: ‘Parāśara zei: Eer aan de onveranderlijke, heilige, eeuwige, verheven Vishṇu, die één universele aard heeft, de machtige over alles; aan hem die Hiranyagarbha, Hari, en Śaṅkara is, de schepper, de instandhouder, en de vernietiger van de wereld: eer aan Vāsudeva, de bevrijder van zijn vereerders: aan hem van wie de essentie zowel enkelvoudig als veelvoudig is, die zowel fijn- als grofstoffelijk is, en zowel ongedifferentieerd als gedifferentieerd; eer aan Vishṇu, de oorzaak van uiteindelijke verlossing. Eer aan de verheven Vishṇu, de oorzaak van de schepping, van het bestaan en van het einde van deze wereld; die de wortel van de wereld is, en die uit de wereld bestaat.’

Verder: ‘Wie kan hem beschrijven die niet door middel van de zintuigen kan worden begrepen; die de beste is van alle wezens; de hoogste ziel, op zichzelf bestaand; die vrij is van alle onderscheidende kenmerken van gelaatskleur, kaste, en dergelijke, en vrij van geboorte, wisselvalligheden, dood of verval; die altijd en als enige is; die overal bestaat, en in wie alle dingen hier bestaan; en die daarom Vāsudeva wordt genoemd? Hij is Brahma [onzijdig], verheven, heer, eeuwig, ongeboren, onvergankelijk; van één essentie; altijd zuiver, want vrij van gebreken. Hij, die Brahma, was [is] alle dingen, en omvat in zijn eigen natuur zowel het ongedifferentieerde als het gedifferentieerde.’

Vr. Wat is de betekenis van de zin ‘vader, moeder en zoon waren opnieuw één’?

Antw. Dat betekent dat de drie logoi – de ongemanifesteerde ‘vader’, de halfgemanifesteerde ‘moeder’, en het heelal dat de derde logos is van onze filosofie, of Brahmā – gedurende de (periodieke) pralaya opnieuw *één* waren; de gedifferentieerde essentie was weer ongedifferentieerd geworden. ‘Vader, moeder en zoon’ is de tegenhanger van het christelijke zinnebeeld – vader, zoon en heilige geest; laatstgenoemde was in het vroege christendom en in het gnosticisme de vrouwelijke ‘sophia’. Het betekent dat alle schepende en ontvankelijke krachten en de gevolgen van die krachten die het heelal samenstellen, tot hun oerstaat waren teruggekeerd: *alles* was opgegaan in het ene. Tijdens de mahāpralaya’s is er niets dan het absolute.

Vr. Wat zijn de verschillende betekenissen van vader, moeder en zoon? In de toelichting worden ze verklaard als (a) geest, stof en heelal, (b) geest, ziel en lichaam, (c) heelal, planeetketen en mens.

Antw. Die heb ik zojuist aangevuld met mijn extra omschrijving, die volgens mij duidelijk is. Er valt niets aan deze uitleg toe te voegen, tenzij we abstracte begrippen gaan antropomorfiseren.

Vr. Als we van de drie reeksen de laatste termen nemen, corresponderen de begrippen zoon, heelal, mens en lichaam dan met elkaar?

Antw. Ja natuurlijk.

Vr. En worden die termen voortgebracht door de resterende paren van elke drie-eenheid; bijvoorbeeld, de zoon uit de vader en de moeder, de mens uit de keten en het heelal, enz., en gaat de zoon ten slotte in pralaya weer op in zijn ouders?

Antw. Voor ik deze vraag beantwoord, moet ik u eraan herinneren dat er over de periode die aan de zogenaamde Schepping voorafgaat, niet wordt gesproken; maar alleen over de periode toen de stof zich begon te differentiëren, maar nog geen vorm had aangenomen. Vader-moeder is een samenstelling waarmee de oersubstantie of geest-stof wordt bedoeld. Wanneer deze door differentiatie overgaat van homogeniteit tot heterogeniteit, wordt ze positief en negatief; zo wordt ze uit de ‘nul- (of laya-) toestand’ actief en passief, in plaats van alleen passief; en als gevolg van deze differentiatie (met als resultaat evolutie en het daaropvolgende heelal) wordt de ‘zoon’ voortgebracht, de zoon die datzelfde heelal, of de gemanifesteerde kosmos,

is, tot aan een nieuwe mahāpralaya.

Vr. Ofwel – de uiteindelijke laya-toestand of het nulpunt, zoals in het begin vóór het stadium van de vader, moeder en zoon?

Antw. Er wordt in *De geheime leer* weinig gezegd over wat er voor de vader-moeder periode was. Wanneer er vader-moeder is, kan er natuurlijk geen laya-toestand zijn.

Vr. Vader, moeder komen dus later dan de laya-toestand?

Antw. Inderdaad; individuele objecten kunnen in laya zijn, maar het heelal kan dat niet wanneer vader-moeder verschijnt.

Vr. Is fohat één van de drie: vader, moeder en zoon?

Antw. Fohat is een algemene term en wordt in veel betekenissen gebruikt. Hij is het *licht* (daivīprakṛiti) van alle drie logoi – de gepersonifieerde symbolen van de drie *spirituele* evolutiestadia. Fohat is het totaal van alle spirituele scheppende ideaties *boven*, en van alle elektrodynamische en scheppende krachten *beneden*, in de hemel en op aarde. Er schijnt veel verwarring en misverstand te bestaan over de eerste en de tweede logos. De eerste is de reeds aanwezige, maar nog ongemanifesteerde potentialiteit in de schoot van vader-moeder; de tweede is het abstracte collectief van schepers, die door de Grieken de ‘demiurgi’ worden genoemd, of de bouwers van het heelal. De *derde* logos is de laatste differentiatie van de tweede en de individualisatie van kosmische krachten, waarvan fohat de leider is; want fohat is de synthese van de zeven scheppende stralen, of dhyāni-chohans, die voortkomen uit de derde logos.

Vr. Wanneer de zoon tijdens een manvantara bestaat of is ontwaakt, bestaat de vader-moeder dan zelfstandig, of alleen als gemanifesteerd in de zoon?

Antw. Bij het gebruik van de termen vader, moeder en zoon moeten we ervoor oppassen het denkbeeld niet te vermenschlijken; de eerstgenoemde twee zijn eenvoudig de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten, en het voortbrengsel daarvan is de ‘zoon’; bovendien is het onmogelijk een van deze factoren uit de voorstellingswereld van de esoterische filosofie weg te laten.

Vr. Als dat zo is dan komt het volgende punt aan de orde: men kan zich middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten voorstellen die onaf-

hankelijk bestaan van de gevolgen die ze voortbrengen. De gevolgen worden altijd beschouwd als ondergeschikt aan de oorzaak of oorzaken.

Antw. Het valt te betwijfelen of zo'n opvatting kan worden volgehouden in of toegepast op onze symboliek; als deze krachten bestaan, moeten ze gevolgen teweegbrengen, en als de gevolgen ervan ophouden, dan houden de krachten daarmee ook op, want wie zal ze dan nog kennen?

Vr. Maar ze bestaan als afzonderlijke entiteiten voor mathematische doeleinden, nietwaar?

Antw. Dat is iets anders; er is een groot verschil tussen de natuur en de wetenschap, tussen de werkelijkheid en filosofische symboliek. Om dezelfde redenen verdelen we de mens in zeven beginselen, maar dat wil niet zeggen dat de mens daarom als het ware zeven huiden heeft, of uit zeven entiteiten, of zielen, bestaat. Al die beginselen zijn aspecten van één beginsel, en zelfs dat ene beginsel is slechts een tijdelijke of periodieke straal van de ene eeuwige en oneindige vlam of het ene eeuwige en oneindige vuur.

Śloka 6. De zeven verheven heren en de zeven waarheden hadden opgehouden te bestaan, en het heelal, de zoon van noodzakelijkheid, was verzonken in parinishpanna (*absolute volmaaktheid, paranirvāṇa, dat yong-grub is*) om te worden uitgedemd door dat wat is en toch niet is. Niets was.

Śloka 7. De oorzaken van het bestaan waren weggenomen; het zichtbare dat was en het onzichtbare dat is, rustten in eeuwig niet-zijn, het ene zijn.

Vr. Als de 'oorzaken van het bestaan' waren weggenomen, hoe kwamen ze dan weer tot bestaan? In de toelichting wordt gezegd dat de voornaamste oorzaak van bestaan 'het verlangen om te bestaan' is, maar in de śloka wordt het heelal 'de zoon van noodzakelijkheid' genoemd.

Antw. 'De oorzaken van het bestaan waren weggenomen' heeft betrekking op het laatste manvantara, of eeuw van Brahmā, maar de oorzaak waardoor het wiel van tijd en ruimte wentelt in de eeuwigheid, en die buiten ruimte en tijd staat, heeft niets te maken met eindige oorzaken of dat wat wij nidāna's noemen. Er is volgens mij geen tegenstrijdigheid in deze uitspraken.

Vr. Er is wel degelijk een tegenstelling. Als de oorzaken van het bestaan waren weggenomen, hoe kwamen ze dan weer tot bestaan? Maar het antwoord heft de moeilijkheid op, want er wordt gezegd dat het ene manvantara was verdwenen in pralaya, en dat de oorzaak die het vorige manvantara tot bestaan bracht nu achter de grenzen van ruimte en tijd ligt, en daarom het tot bestaan komen van een nieuw manvantara veroorzaakt.

Antw. Inderdaad. Deze ene eeuwige en daarom ‘oorzaakloze oorzaak’ is onveranderlijk en heeft niets te maken met de oorzaken op een van de gebieden die het eindige en voorwaardelijke bestaan betreffen. De oorzaak kan daarom in geen geval een eindig bewustzijn of verlangen zijn. Het is absurd om aan het absolute een verlangen of behoefte toe te schrijven; het slaan van een klok wijst niet op het verlangen van de klok om te slaan.

Vr. Maar de klok wordt opgewonden, en heeft iemand nodig die haar opwindt?

Antw. Datzelfde kan van het heelal en deze oorzaak worden gezegd; het absolute omvat zowel de klok als degene die haar opwindt, als het het absolute is; het enige verschil is dat de eerste wordt opgewonden in ruimte en tijd, en de laatste buiten ruimte en tijd, dat wil zeggen in de eeuwigheid.

Vr. De vraag vereist eigenlijk een verklaring van de oorzaak, in het absolute, van differentiatie.

Antw. Dat ligt buiten het veld van gerechtvaardigde speculatie. Parabrahman is geen oorzaak, en evenmin is er een oorzaak die het kan dwingen tot emanatie of schepping. In strikte zin is parabrahman zelfs niet het absolute, maar *absoluutheid*. Parabrahman is niet de oorzaak, maar de oorzakelijkheid, of de drijvende kracht – maar niet de wilskracht – in elke zich manifesterende oorzaak. We hebben misschien een vaag gevoel dat er zoiets is als deze eeuwige oorzaakloze oorzaak of oorzakelijkheid. Maar die kan niet worden gedefinieerd. In de lezingen van Subba Row over de *Bhagavad Gītā* wordt gezegd dat logisch gesproken zelfs de eerste logos parabrahman niet kan kennen maar alleen mūlaprakriti, de sluier ervan. Wanneer we daarom nog geen helder begrip hebben van mūlaprakriti, het eerste basisaspect van parabrahman, wat kunnen we dan weten over dat grootste totaal dat door mūlaprakriti (de wortel van de natuur, of prakriti) zelfs voor de logos is versluierd?

Vr. Wat is de betekenis van de uitdrukking in śloka 7, ‘het zichtbare dat

was en het onzichtbare dat is'?

Antw. 'Het zichtbare dat was' betekent het heelal van het vorige manvantara, dat was opgegaan in de eeuwigheid en er niet meer was. 'Het onzichtbare dat is' betekent de eeuwigde, altijd aanwezige en altijd onzichtbare godheid, die we met vele namen aanduiden, zoals abstracte ruimte, absoluut sat, enz., en waarover we in feite niets weten.

Śloka (8). Alleen de ene bestaansvorm strekte zich grenzeloos, eindeloos, oorzaakloos uit in een droomloze slaap; en het leven klopte onbewust in de universele ruimte door heel die alomtegenwoordigheid die door het 'geopende oog' van de dangma wordt waargenomen.

Vr. Opent het 'oog' zich voor het absolute; of zijn de 'ene bestaansvorm' en 'de alomtegenwoordigheid' iets anders dan het absolute, of zijn het verschillende namen voor hetzelfde beginsel?

Antw. Het is natuurlijk allemaal hetzelfde; het zijn eenvoudig metaforen. We wijzen erop dat het 'oog' niet 'ziet'; het 'nam' het alomtegenwoordige alleen 'waar'.

Vr. Door dit 'oog' ontvangen we dus zulke gewaarwordingen, of gevoelens, of zo'n bewustzijn?

Antw. Zonder twijfel door dat 'oog'; maar dan moet men eerst zo'n 'oog' hebben vóór men kan zien, of een dangma, of ziener, kan worden.

Vr. Het hoogste spirituele vermogen, neem ik aan?

Antw. Inderdaad; maar waar was de gelukkige bezitter ervan in dat stadium? Er was geen dangma om de 'alomtegenwoordigheid' waar te nemen, want er waren nog geen mensen.

Vr. Naar aanleiding van śloka 5 werd gezegd dat duisternis de oorzaak van licht was?

Antw. Duisternis moet ook hier figuurlijk worden gezien. Het is voor ons verstand ongetwijfeld duisternis, omdat we daarover niets kunnen weten. Ik zei u al eerder dat duisternis en licht niet moeten worden gebruikt als tegenstellingen, zoals in de gedifferentieerde wereld. Duisternis is de term die het minst aanleiding geeft tot misvattingen. Als bijvoorbeeld de term 'chaos'

zou worden gebruikt, dan zou dat gemakkelijk kunnen worden verward met chaotische stof.

Vr. Het woord licht werd natuurlijk nooit gebruikt voor het fysieke licht?

Antw. Natuurlijk niet. Hier is licht de eerste potentialiteit, die ontwaakt uit zijn laya-toestand om een potentie te worden; het is de eerste trilling in de ongedifferentieerde stof, waardoor deze in de objectiviteit wordt geworpen en naar een gebied van waaruit de manifestatie zal beginnen.

Vr. Verderop in *De geheime leer* wordt gezegd dat het licht zichtbaar wordt gemaakt door de duisternis, of beter gezegd dat de duisternis eerst bestaat, en dat licht het resultaat is van de aanwezigheid van objecten die het weerkaatsen, dat wil zeggen van de objectief waarneembare wereld. Stel dat we een bol met water nemen en daar een straal elektrisch licht doorheen laten gaan, dan constateren we dat die straal onzichtbaar is, tenzij er zich ondoorzichtige deeltjes in het water bevinden, in welk geval er lichtpuntjes te zien zullen zijn. Is dit een goede analogie?

Antw. Dat is een heel goede illustratie, denk ik.

Vr. Is licht niet een differentiatie van trilling?

Antw. Ja, dat leert de wetenschap ons; en geluid is dat ook. En we zien dus dat de zintuigen tot op zekere hoogte verwisselbaar zijn. Hoe zou u bijvoorbeeld verklaren dat een helderziende in trance een brief kan lezen die soms tegen het voorhoofd wordt gehouden, tegen de voetzolen, of tegen de maagkuil?

Vr. Dat is een extra zintuig.

Antw. Helemaal niet; het komt eenvoudig doordat het gezicht verwisseld kan worden met de tastzin.

Vr. Maar is dit zintuig dan niet het begin van het zesde zintuig?

Antw. Dat gaat verder dan het hier besproken geval dat alleen de verwisselbaarheid van de tastzin en het gezicht betreft. Zulke helderzienden zullen echter niet de inhoud kunnen vertellen van een brief die ze niet hebben gezien, of waarmee ze niet in aanraking zijn geweest; daarvoor is het gebruik van het zesde zintuig nodig, terwijl het in het eerstgenoemde geval gaat om het gebruik van de zintuigen op het fysieke gebied, en in het laatste geval om een zintuig op een hoger gebied.

Vr. Het lijkt vanuit een fysiologisch standpunt heel waarschijnlijk dat elk zintuig herleid kan worden tot de tastzin, die we het coördinerende zintuig kunnen noemen. Dit kan worden afgeleid uit embryologisch onderzoek dat aantoonde dat de tastzin het eerste en primaire zintuig is, en dat alle andere daaruit zijn geëvolueerd. Alle zintuigen zijn dus verder gespecialiseerde of gedifferentieerde vormen van de tastzin.

Antw. Dat is niet de opvatting van de oosterse filosofie; in de *Anugītā* lezen we over een gesprek tussen een 'brahmaan' en zijn vrouw over zeven zintuigen, waarbij 'denkvermogen en inzicht' de twee andere zijn, volgens Trimbak Telang en de vertaling van prof. Max Müller. Deze termen geven echter niet de juiste betekenis van de Sanskrietwoorden weer. Volgens de hindoes heeft het eerste zintuig te maken met geluid. Dit kan moeilijk de tastzin zijn.

Vr. Met tastzin wordt waarschijnlijk gevoeligheid bedoeld, of een of andere gevoelsdrager?

Antw. Maar in de oosterse filosofie wordt eerst het zintuig voor geluid gemanifesteerd, daarna het zintuig van het gezicht; geluiden gaan over in kleuren. Helderzienden kunnen klanken *zien* en ze kunnen elke toon en elke modulatie veel duidelijker waarnemen dan ze dat zouden kunnen met het normale zintuig voor geluidstrillingen, het gehoor.

Vr. Wordt geluid dan waargenomen als een soort ritmische beweging?

Antw. Ja; en zulke trillingen kunnen op veel grotere afstand worden gezien dan gehoord.

Vr. Maar stel dat het fysieke gehoor werd uitgeschakeld, en dat iemand helderziend klanken waarnam, zou zo'n gewaarwording dan niet evengoed als helderhorendheid kunnen worden uitgelegd?

Antw. Het ene zintuig zal zeker op een bepaald punt in het andere overgaan. Zo kan ook geluid worden omgezet in smaak. Er zijn klanken die in de mond van sommige sensitieve mensen een heel zure smaak geven, terwijl andere een zoete smaak veroorzaken; in feite staan alle zintuigen met elkaar in verband.

Vr. Dan moet er ook dezelfde uitbreiding bestaan voor de reuk?

Antw. Natuurlijk, zoals hierboven al is aangetoond. De zintuigen zijn onderling verwisselbaar als we eenmaal aannemen dat ze in verband met

elkaar staan. Bovendien kunnen ze alle aanzienlijk worden versterkt of gewijzigd. U zult nu de passages in de *Veda's* en *Upanishads* begrijpen waarin wordt gezegd dat klanken worden waargenomen.

Vr. In het meest recente nummer van *Harper's Magazine* stond een interessant verhaal over een stam op een eiland in de Stille Zuidzee die de kunst en de gewoonte van spreken en een gesprek voeren praktisch heeft verloren. Toch schenen ze elkaar te begrijpen en duidelijk te kunnen weten wat ieder ander dacht.

Antw. Zo'n 'magische plaats' zou in de moderne maatschappij niet erg gewaardeerd worden. Maar men zegt dat de eerste rassen precies op die manier met elkaar communiceerden – door gedachten die een objectieve vorm aannamen – voordat de spraak zich ontwikkelde tot een duidelijke, gesproken taal. Als dat het geval is, moet er een periode in de evolutie van de mensenrassen zijn geweest waarin de hele mensheid uit sensitieven en helderzienden bestond.

Bijeenkomst op 31 januari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter T.B. Harbottle.

Stanza 1 (vervolg)

Vr. In śloka 6 wordt gesproken over de ‘zeven heren’. Er kan gemakkelijk verwarring ontstaan over de juiste toepassing van deze woorden; wat is het verschil tussen dhyāni-chohans, planeetgeesten, bouwers, en dhyāni-boeddha’s?

Antw. Er zouden twee extra delen van *De geheime leer* nodig zijn om alle hiërarchieën te verklaren; daarom is veel van wat daarop betrekking heeft uit de stanza’s en de toelichtingen weggelaten. Ik zal echter proberen korte definities te geven. Dhyāni-chohan is een algemene term voor alle deva’s of hemelse wezens. Een planeetgeest is een bestuurder van een planeet, een soort eindige of persoonlijke god. Maar er is een duidelijk verschil tussen de bestuurders van de heilige planeten en de bestuurders van een kleine ‘keten’ van werelden, zoals de onze. Er is geen bezwaar tegen om te zeggen dat de aarde niettemin zes onzichtbare metgezellen heeft en vier verschillende gebieden, zoals elke andere planeet, want het verschil tussen die gebieden is op veel punten essentieel. Wat men ook zegt, onze aarde werd nooit tot de zeven *heilige* planeten van de Oudheid gerekend, hoewel ze in de exoterische volksastrologie een plaatsvervanger was voor een geheime planeet die nu voor de astronomie verloren is, maar die aan ingewijde specialisten goed bekend is. De zon of de maan horen evenmin daarbij, hoewel ze in de hedendaagse astrologie een rol spelen; want de zon is een centrale *ster* en de maan een dode planeet.

Vr. Werd geen van de zes bollen van de ‘aard’keten tot de heilige planeten gerekend?

Antw. Geen enkele. Alle heilige planeten bevinden zich op *ons* gebied en sommige ervan zijn pas later ontdekt.

Vr. Kunt u ons iets vertellen over de planeten waarvoor de zon en de maan plaatsvervangers zijn?

Antw. Dit is geen geheim, hoewel onze astrologen nu niets over deze planeten weten. Eén ervan is een intramercuriale planeet, die men meent te hebben ontdekt en die men op de zaken vooruitlopend al de naam Vulcanus heeft gegeven, en de andere planeet heeft een retrograde beweging en is soms zichtbaar op een bepaald tijdstip van de nacht, schijnbaar in de buurt van de maan. De occulte invloed van die planeet wordt overgebracht door de maan.

Vr. Waardoor zijn die planeten heilig of geheim?

Antw. Voor zover ik weet door hun occulte invloeden.

Vr. Behoren de planeetgeesten van de zeven heilige planeten dan tot een andere hiërarchie dan die van de aarde?

Antw. Kennelijk; omdat de geest van de aarde geen bijzonder hoge rang heeft. U moet bedenken dat de planeetgeest niets te maken heeft met de spirituele mens, maar met stoffelijke zaken en kosmische wezens. De goden en bestuurders van onze aarde zijn kosmische bestuurders; dat wil zeggen dat ze de kosmische stof vorm geven en modelleren, en daarom werden ze kosmokrates genoemd. Ze houden zich niet bezig met de geest; de dhyāni-boeddha's, die tot een geheel andere hiërarchie behoren, houden zich vooral met de geest bezig.

Vr. Deze zeven planeetgeesten hebben dus eigenlijk niets te maken met de aarde, behalve dan incidenteel?

Antw. Integendeel, de 'planeetgeesten' – en dat zijn niet de dhyāni-boeddha's – hebben alles te maken met de aarde, zowel fysiek als moreel. Ze heersen over de bestemming van de aarde en het lot van de mensen. Ze zijn karmische middelaars.

Vr. Houden ze verband met het vijfde beginsel – het hoger manas?

Antw. Nee; ze hebben niets te maken met de drie hogere beginselen, maar wel met het vierde. Kort samengevat: de term 'dhyāni-chohan' is een algemene naam voor alle hemelse wezens. De 'dhyāni-boeddha's' zijn betrokken bij de hogere triade van de mens, op een mysterieuze manier die hier niet verder uitgelegd hoeft te worden. De 'bouwers' zijn een groep die, zoals ik al zei, kosmokrates worden genoemd, of de onzichtbare maar intelligente metse-laars, die de stof vorm geven volgens het ideële plan dat voor hen klaar ligt in dat wat wij de goddelijke en kosmische ideatie noemen. Door de vrijmetse-laars van vroeger werden ze *gezamenlijk* de 'opperbouwmeester van het

heelal' genoemd, maar tegenwoordig maken vrijmetselaars van hun 'opperbouwmeester van het heelal' een persoonlijke en enige godheid.

Vr. Zijn ze niet ook planeetgeesten?

Antw. In zekere zin – zoals de aarde ook een planeet is – maar van een lagere rangorde.

Vr. Handelen ze onder leiding van de planeetgeest van de aarde?

Antw. Ik zei zojuist al dat ze zelf gezamenlijk die geest vormen. Ik hoop dat u begrijpt dat ze geen entiteit zijn, een soort persoonlijke god, maar natuurkrachten die werken volgens één onveranderlijke wet; het heeft voor ons geen zin over de aard daarvan te speculeren.

Vr. Maar zijn er niet bouwers van heelallen en bouwers van stelsels, zoals er ook bouwers van onze aarde zijn?

Antw. Ja, die bestaan.

Vr. Dan zijn de aardse bouwers een planeet'geest', zoals de anderen, maar van een lagere soort?

Antw. Dat zou ik zeker zeggen.

Vr. Zijn ze lager in verhouding tot de omvang van de planeet, of zijn ze kwalitatief lager?

Antw. Het laatste, zo wordt ons geleerd. Ziet u, in de oudheid kende men niet onze huidige en vooral theologische verwaandheid, die onze kleine kluit modder zo ver boven de ons bekende planeten of sterren verheft. Wanneer de esoterische filosofie ons bijvoorbeeld leert dat de 'geest' (als collectief gezien) van Jupiter ver boven de geest van de aarde staat, dan is dat niet omdat Jupiter zoveel keer groter is dan onze aarde, maar omdat haar substantie en structuur zoveel fijner en verhevener zijn dan die van de aarde. En naar verhouding van deze eigenschap weerspiegelen en volgen de hiërarchieën van de respectieve 'planeetbouwers' de ideaties die voor hen zijn geschetst in het universele bewustzijn, de ware opperbouwmeester van het heelal.

Vr. Is dat de ziel van de wereld, of de 'anima mundi'?

Antw. Noem het zo, als u wilt. Het is de tegenhanger van deze hiërarchieën, die er de differentiaties van zijn. De ene *onpersoonlijke* opperbouwmeester van het heelal is MAHAT, het universele denkvermogen. En mahat is

een symbool, een abstractie, een aspect dat in de alles-materialiserende opvatting van de mens de vage vorm van een wezen heeft aangenomen.

Vr. Wat is het werkelijke verschil tussen de dhyāni-boeddha's in de orthodoxe en in de esoterische opvatting?

Antw. Filosofisch gezien is er een groot verschil. Ze worden – als hogere deva's – door de boeddhisten bodhisattva's genoemd. Exoterisch zijn er vijf, maar in de esoterische scholen zijn er zeven, en ze zijn geen enkelvoudige entiteiten, maar *hiërarchieën*.

In *De geheime leer* wordt gezegd dat er vijf boeddha's zijn verschenen en dat er nog twee zullen komen in het zesde en het zevende ras. Exoterisch staat Vajrasattva boven hen, de 'hoogste intelligentie', of 'hoogste boeddha', maar Vajradhara staat nog hoger, zoals parabrahman hoger staat dan Brahmā of mahat. De exoterische en de occulte betekenis van de dhyāni-boeddha's zijn daarom totaal verschillend. Exoterisch is elk van hen een drie-eenheid, drie-in-één, en alle drie manifesteren zich tegelijk in drie werelden – als een menselijke boeddha op aarde, als een dhyāni-boeddha in de wereld van de astrale vormen, en als een arūpa, of vormloze, boeddha in het hoogste nirvāṇische rijk. Zo is voor een menselijke boeddha, een incarnatie van een van deze dhyānī's, het verblijf op aarde beperkt tot een tijd die varieert van zeven tot zevenduizend jaar in verschillende lichamen, omdat ze als mensen onderworpen zijn aan normale omstandigheden, ongevallen en dood.

In de esoterische filosofie betekent dit echter dat tot nu toe slechts vijf van de 'zeven dhyāni-boeddha's' – of beter gezegd de zeven hiërarchieën van deze dhyānī's, die volgens de boeddhistische mystiek identiek zijn met de hogere incarnerende intelligenties, of de kumāra's van de hindoes – op aarde zijn verschenen in een regelmatige opeenvolging van incarnaties, en dat de laatste twee nog moeten komen in het zesde en zevende wortelras. Ook dit is half-, zo niet geheel, allegorisch. De zesde en de zevende hiërarchie zijn namelijk al met de andere hiërarchieën op deze aarde geïncarneerd. Maar omdat ze al bijna vanaf het begin van het vierde wortelras het zogenaamde 'boeddhaschap' hadden bereikt, zegt men dat ze sindsdien in bewuste gelukzaligheid en vrijheid verblijven tot het begin van de zevende ronde, wanneer ze de mensheid als een nieuw ras van boeddha's zullen leiden. Deze dhyānī's zijn alleen met de mensheid verbonden, en strikt gesproken alleen met de hoogste 'beginselen' van de mens.

Vr. Gaan de dhyāni-boeddha's en de planeetgeesten, die de bollen leiden, in pralaya als hun planeten in die toestand overgaan?

Antw. Pas aan het einde van de zevende ronde, niet tussen twee ronden, want ze moeten tijdens die kleine pralaya's toezicht houden op de werking van de wetten. Meer details hierover staan in het derde deel van *De geheime leer*. Maar al deze verschillen betreffen slechts hun functies, want ze zijn allemaal aspecten van een en dezelfde essentie.

Vr. Waakt de hiërarchie van de dhyānī's, die als taak hebben te waken over een ronde tijdens haar periode van activiteit, over de hele reeks bollen of alleen over een specifieke bol?

Antw. Er zijn incarnerende dhyānī's en dhyānī's die de wacht houden. Over de functies van eerstgenoemden heb ik zojuist gesproken; laatstgenoemden verschijnen om hun werk als volgt te doen. Elke klasse of hiërarchie komt overeen met een van de ronden, de eerste en laagste hiërarchie met de eerste en minst ontwikkelde ronde, de tweede met de tweede, enz., tot de zevende ronde wordt bereikt, die onder supervisie staat van de hoogste hiërarchie van de zeven dhyānī's. Ze zullen als laatsten op aarde verschijnen, evenals enkele van de planeetgeesten, want alle mensen zullen dan bodhisattva's zijn geworden, hun eigen 'zonen', namelijk de 'zonen' van hun eigen geest en essentie, ofwel – zichzelf.

Er bestaat dus alleen een verschil in functie tussen de dhyānī's en de planeetgeesten. De ene groep is geheel goddelijk, de andere siderisch. Alleen de eersten worden aupapāduka, ouderloos, genoemd, omdat ze rechtstreeks zijn uitgestraald uit datgene wat noch vader noch moeder is, maar de onge-manifesteerde logos. Ze zijn in feite het spirituele aspect van de zeven logoi; en de planeetgeesten zijn in hun totaliteit als de zeven sefiroth (de drie hogere zijn bovenkosmische abstracties en zijn in de kabbala *sluiers*), en vormen de hemelse mens, of Adam-Kadmon; dhyānī is in het boeddhisme een algemene term, een afkorting voor alle goden. Maar men moet steeds bedenken dat ze, hoewel ze 'goden' zijn, toch niet moeten worden aanbeden.

Vr. Waarom niet, als ze goden zijn?

Antw. Omdat de oosterse filosofie het denkbeeld van een persoonlijke en buitenkosmische godheid verwerpt. Tot hen die dit *atheïsme* noemen, zou ik het volgende zeggen. Het is onlogisch om één zo'n god te vereren, want in de *Bijbel* staat: 'gelijk er vele goden en vele heren zijn'. *Als* we willen vereren, moeten we dus kiezen: óf we vereren veel goden, waarvan geen enkele beter of minder is dan een andere, dus polytheïsme en afgodendienst, óf we kiezen zoals de Israëlieten een stamgod of een volksgod en – terwijl we geloven in het bestaan van veel goden – negeren en verachten we de

andere goden en beschouwen onze eigen god als de hoogste, de ‘god der goden’. Maar dat is logisch niet verdedigbaar, want zo’n god kan noch oneindig noch absoluut zijn, hij moet eindig zijn, d.w.z. door ruimte en tijd beperkt en aan voorwaarden gebonden. Bij de pralaya verdwijnt de stamgod, evenals Brahmā en alle andere deva’s, en de goden gaan op in het absolute. Daarom vereren occultisten hen niet en richten geen gebeden tot hen, want als we dat zouden doen, zouden we óf veel goden moeten aanbidden, óf moeten bidden tot het absolute, dat geen oren kan hebben om ons te horen, want het heeft geen eigenschappen.

Wie verschillende goden aanbidt, zelfs al zijn het er vele, doet noodzakelijkerwijs alle andere goden tekort; hoe ver zijn aanbedding ook reikt, het is eenvoudig niet mogelijk om elk afzonderlijk te vereren; en als hij in zijn onwetendheid één specifieke god zou uitkiezen, dan zou hij misschien niet de volmaaktste kiezen. Hij zou er dus goed aan doen te bedenken dat ieder mens een god in zich heeft, een rechtstreekse straal van het absolute, de hemelse straal van het Ene; dat hij zijn ‘god’ *binnenin* zich heeft, en niet buiten zichzelf.

Vr. Is er een of andere naam die van toepassing is op de planetaire hiërarchie of planeetgeest die over de hele evolutie van onze eigen bol waakt, bijvoorbeeld Brahmā?

Antw. Nee, afgezien van de algemene naam, want ze is zevenvoudig en een hiërarchie; tenzij we haar, zoals sommige kabbalisten, ‘de geest van de aarde’ noemen.

Vr. Het is erg moeilijk om al die eindeloze hiërarchieën van goden te onthouden.

Antw. Niet moeilijker dan het voor een scheikundige is om de eindeloze reeks symbolen van de scheikunde te onthouden, als hij een specialist is. Er zijn echter alleen al in India meer dan 300 miljoen goden en godinnen. De manu’s en rishi’s zijn ook planeetgoden, want er wordt gezegd dat ze verschenen bij het begin van de mensenrassen om over hun evolutie te waken, en dat ze vervolgens zijn geïncarneerd en op aarde neergedaald om de mensheid te onderrichten. Verder zijn er de saptarshis, de ‘zeven rishi’s’, waarvan exoterisch wordt gezegd dat ze in het sterrenbeeld de Grote Beer verblijven. Ook zij zijn planeetgoden.

Vr. Staan ze hoger dan Brahmā?

Antw. Dat hangt ervan af in welk licht men Brahmā beschouwt. In de

esoterische filosofie is hij de synthese van de zeven logoi. In de exoterische theologie is hij voor de Vaishṇava's een aspect van Viṣṇu, voor anderen is hij weer iets anders, zoals in de trimūrti, de drie-eenheid van de hindoes, waar hij de hoogste schepper is, terwijl Viṣṇu de instandhouder is en Śiva de vernietiger. In de kabbala is hij ongetwijfeld Adam-Kadmon – de ‘mannelijk-vrouwelijke’ mens uit het eerste hoofdstuk van *Genesis*. De manu's komen namelijk voort uit Brahmā zoals de sefiroth voortkomen uit Adam-Kadmon, en ook zij zijn *zeven* en *tien*, al naar de omstandigheden dat vereisen.

Maar we kunnen nu beter overgaan tot een volgende śloka van de stanza's waarover u uitleg verlangt.

Śloka 9. Maar waar was de dangma toen de alaya van het heelal (*de ziel als basis van alles, anima mundi*) in paramārtha (*absoluut zijn en bewustzijn, die het absolute niet-zijn en onbewustzijn zijn*) was, en het grote wiel aupapāduka was?

Vr. Betekent ‘alaya’ dat wat nooit gemanifesteerd en weer opgelost wordt, en wordt dat afgeleid van ‘a’, het ontkennde voorvoegsel, en ‘laya’?

Antw. Als dat etymologisch het geval is – ik ben beslist niet in staat daar antwoord op te geven – dan zou dat het tegenovergestelde betekenen, want laya is juist datgene wat niet is gemanifesteerd; het zou daarom betekenen *dat wat niet ongemanifesteerd is*. Wat de etymologische vivisectie van dit woord ook is, het is gewoon de ‘ziel van de wereld’, anima mundi. Dit blijkt uit de bewoording van de śloka, die zegt dat alaya in paramārtha is – d.w.z. in absoluut niet-zijn en onbewustzijn, terwijl het tegelijk absolute volmaaktheid of absoluutheid zelf is. Dit woord vormt echter het twistpunt tussen de Yogāchāra en de Mādhyamika scholen van het noordelijk boeddhisme. De scholastiek van laatstgenoemde maakt van paramārtha (satya) iets wat afhankelijk is van – en daarom betrekkelijk is ten opzichte van – andere dingen, en daarmee doet ze de hele metafysische filosofie van het woord absoluutheid teniet. De andere school ontkent terecht deze interpretatie.

Vr. Geeft de esoterische filosofie niet dezelfde leringen als de Yogāchāra school?

Antw. Niet precies. Maar laten we verdergaan.

Stanza 2

Śloka 1. . . . Waar waren de bouwers, de lichtende zonen van de dageraad van het manvantara? . . . In de onbekende duisternis in hun ah-hi (*chohanisch, dhyāni-boeddhisch*) parinishpanna. De voortbrengers van vorm (*rūpa*) uit niet-vorm (*arūpa*) – de wortel van de wereld – de devamātri en svabhavat, rustten in de gelukzaligheid van niet-zijn.

Vr. Zijn ‘de lichtende zonen van de dageraad van het manvantara’ vervolmaakte menselijke geesten uit het vorige manvantara, of zijn ze op weg om mens te worden in dit of een volgend manvantara?

Antw. In dit geval, namelijk dat van een mahāmanvantara na een mahāpralaya, geldt het laatste. Ze zijn de zeven oerstralen waaruit op hun beurt alle andere lichtende en niet-lichtende levens zullen emaneren, of dit nu aartsengelen, duivels, mensen, of apen zijn. Sommigen zijn mensen geweest en sommigen zullen dat pas nu worden. Pas na de differentiatie van de zeven stralen en nadat de zeven natuurkrachten er vat op hebben gekregen en op ze hebben ingewerkt, worden ze hoekstenen of verworpen stukken klei. Alles is daarom in deze zeven stralen, maar het is in dit stadium onmogelijk om uw vraag te beantwoorden, omdat ze nog niet gedifferentieerd en geïndividualiseerd zijn.

Vr. In de volgende passage staat:

De ‘bouwers’, de ‘zonen van de dageraad van het manvantara’, zijn de werkelijke scheppers van het heelal; en in deze leer, die alleen betrekking heeft op ons planetenstelsel, worden ze, als de architecten daarvan, ook de ‘wachters’ van de zeven sferen genoemd. Exoterisch zijn deze de zeven planeten, en esoterisch ook de zeven werelden (planeten) van onze keten.¹

Wordt hier met planetenstelsel het zonnestelsel bedoeld of de keten waartoe onze aarde behoort?

Antw. De bouwers zijn degenen die de dingen bouwen en er vorm aan geven. De term is zowel van toepassing op de bouwers van het heelal als op de kleine bollen zoals die van onze keten. Met planetenstelsel wordt alleen ons zonnestelsel bedoeld.

1. *De geheime leer*, 1:84.

Śloka 2. . . . Waar was de stilte? Waar waren de oren om deze gewaar te worden? Nee, er was noch stilte noch geluid.

Vr. Wat de volgende passage betreft:

De opvatting dat dingen kunnen ophouden te bestaan en toch nog ZIJN, is een basisgedachte in de oosterse psychologie. Onder deze schijnbare tegenspraak schuilt een natuurfeit, en om dit met ons verstand te beseffen is belangrijker dan over woorden te twisten. Scheikundige verbindingen leveren een bekend voorbeeld van zo'n paradox. De vraag of waterstof en zuurstof ophouden te bestaan als ze zich tot water verbinden, staat nog open.¹

Zou het juist zijn te zeggen dat wat we waarnemen een ander 'element' van dezelfde substantie is? Wanneer een substantie bijvoorbeeld in een gasvormige toestand is, zouden we dan kunnen zeggen dat het element lucht wordt waargenomen, en dat wanneer zuurstof en waterstof zich tot water verbinden, ze verschijnen in de gedaante van het element water, en wanneer het in vaste vorm (ijs) is, nemen we dan het element aarde waar?

Antw. De onwetenden beoordelen al deze dingen naar hun uiterlijke verschijning en niet naar wat ze werkelijk zijn. Op deze aarde is water natuurlijk een element dat volkomen verschilt van elk ander element, waarbij we deze laatste term gebruiken in de betekenis van verschillende manifestaties van dat ene element. De basiselementen – aarde, water, lucht, en vuur – omvatten als toestanden van differentiatie veel meer. Daardoor wordt in het occultisme transsubstantiatie mogelijk, omdat men inziet dat niets wat bestaat in werkelijkheid is wat het schijnt te zijn.

Vr. Maar zuurstof, die gewoonlijk in gasvormige toestand voorkomt, kan vloeibaar worden gemaakt en zelfs vast. Als zuurstof in gasvormige toestand verkeert, wordt dan het occulte element lucht waargenomen, en als het vloeibaar is het element water, en indien vast het element aarde?

Antw. Zeker: we hebben in de eerste plaats het element vuur, niet het gewone vuur, maar het vuur van de middeleeuwse rozenkruisers, de ene vlam, het levensvuur. Op het gebied van differentiatie vormt dit de verschillende aspecten van vuur. Het occultisme lost de puzzel of zuurstof en waterstof ophouden te bestaan wanneer ze zich tot water verbinden gemakkelijk op.

1. *De geheime leer*, 1:85.

Niets in het heelal kan daaruit verdwijnen. Die twee gassen zijn dus wanneer ze de verbinding water hebben gevormd tijdelijk verborgen, maar ze hebben niet opgehouden te *zijn*. Als ze namelijk zouden zijn vernietigd, zou de wetenschap door het water weer te ontleden in zuurstof en waterstof, iets uit niets hebben geschapen, en zou dan geen conflict met de theologie hebben. Daarom is water alleen op dit gebied een element, als we het zo willen noemen. Op dezelfde manier kunnen zuurstof en waterstof worden gesplitst in meer subtiele elementen, die alle een differentiatie zijn van één element of universele essentie.

Vr. Dan zijn alle substanties op het fysieke gebied in feite verschillende correlaties of verbindingen van deze basiselementen, en bestaan uiteindelijk uit één element?

Antw. Zeker. In het occultisme is het altijd het beste om van het algemene naar het bijzondere te redeneren.

Vr. De basisgedachte van het occultisme is blijkaar dat er in ieder mens een latent vermogen schuilt dat hem ware kennis kan schenken, een vermogen om de waarheid waar te nemen, dat hem in staat stelt om uit de eerste hand met universele beginselen te werken, als hij strikt logisch redeneert en de feiten onder ogen ziet. Zo kunnen we van het algemene naar het bijzondere redeneren door dit innerlijke spirituele vermogen in ieder mens.

Antw. Inderdaad: dit vermogen hebben we allemaal, maar wordt door onze onderwijsmethoden verlamd, en vooral door de methoden van Aristoteles en Bacon. De hypothese viert nu hoogtij.

Vr. Het is boeiend om Schopenhauer en Hartmann te lezen en op te merken hoe ze, stap voor stap, en door strikte logica en zuiver redeneren, tot dezelfde basisgedachten kwamen die eeuwen tevoren in India waren aangenomen, vooral door het Vedānta-stelsel. Men kan hier echter tegenin brengen dat ze daarvoor de inductieve methode hebben gebruikt. Maar dit gold in ieder geval niet voor Schopenhauer. Hij erkent zelf dat het denkbeeld bij hem opkwam als een flits; nadat hij zo zijn basisgedachte had verkregen, ging hij aan het werk om zijn feiten te ordenen, zodat de lezer gaat denken dat wat in feite een intuïtieve gedachte was, een logische gevolgtrekking uit de feiten is.

Antw. Dit geldt niet alleen voor de filosofie van Schopenhauer, maar ook voor alle grote ontdekkingen van deze tijd. Hoe ontdekte bijvoorbeeld Newton de wet van de zwaartekracht? Kwam dit niet eenvoudig door het

vallen van een appel, en niet door een uitgebreide reeks experimenten? De tijd zal komen dat de methode van Plato niet meer zo volledig wordt genegeerd, en de mensen verheugd de onderwijsmethoden zullen begroeten die hen in staat zullen stellen dit spirituele vermogen te ontwikkelen.

Bijeenkomst op 7 februari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 2 (vervolg)

Śloka 3. Het uur had nog niet geslagen; de straal was nog niet in de kiem geschoten; de mātripadma (*moederlotus*) was nog niet gezwollen.

De straal van de ‘eeuwige duisternis’ wordt, zodra hij is uitgezonden, een straal van schitterend licht of leven, en schiet in de ‘kiem’ – het punt in het wereld-ei, dat stof in haar abstracte betekenis symboliseert.¹

Vr. Is het punt in het wereld-ei hetzelfde als het punt in de cirkel, de ongemanifesteerde logos?

Antw. Beslist niet: het punt in de cirkel is de ongemanifesteerde logos, de gemanifesteerde logos is de driehoek. Pythagoras spreekt over de nooit gemanifesteerde monade die in afzondering en duisternis leeft; wanneer het moment daarvoor aanbreekt, straalt ze uit zichzelf EEN, het eerste getal. Wanneer dit getal afdaalt, brengt het TWEE voort, het tweede getal, en TWEE brengt op zijn beurt DRIE voort, waarmee een driehoek is gevormd, de eerste complete geometrische figuur in de wereld van vorm. Deze ideële of abstracte driehoek is het punt in het wereld-ei, dat na ontkieming en na drie stappen zal beginnen uit het ei de driehoek te vormen. Dit is Brahmā-Vāch-Virāj in de hindoeïfilosofie en kether-chokhmah-binah in de *Zohar*. De eerste gemanifesteerde logos is de potentia, de niet-onthulde oorzaak; de tweede, de nog latente gedachte; de derde, de demiurg, de actieve wil die uit zijn universele zelf het actieve gevolg ontwikkelt, dat op zijn beurt op een lager gebied de oorzaak wordt.

Vr. Wat is eeuwige duisternis in de hier gebruikte betekenis?

Antw. Volgens mij betekent eeuwige duisternis het altijd onkenbare mysterie achter de sluier – in feite parabrahman. Zelfs de logos kan slechts mūla-

1. *De geheime leer*, 1:88.

prakriti zien, hij kan niet zien wat er achter de sluier is. Dat is de ‘eeuwig onkenbare duisternis’.

Vr. Wat is in dit verband de straal?

Antw. Ik zal het kort samenvatten. We hebben het gebied van de cirkel, waarvan het oppervlak zwart is, het punt in de cirkel is potentieel wit, en dit is het eerste beeld dat onze geest zich kan vormen van de onzichtbare logos. ‘Eeuwige duisternis’ is eeuwig, de straal is periodiek. Nadat de straal uit dit centrale punt is geschoten en de kiem heeft doordrongen, wordt ze weer teruggetrokken in dit punt en ontwikkelt de kiem zich tot de tweede logos, de driehoek in het wereld-ei.

Vr. Welke stadia van manifestatie zijn er?

Antw. Het eerste stadium is het verschijnen van het potentiële punt in de cirkel – de ongemanifesteerde logos. Het tweede stadium is het naar buiten schieten van de straal uit het potentiële witte punt, waardoor het eerste punt wordt voortgebracht, dat in de *Zohar* kether of sefira wordt genoemd. Het derde stadium is het voortbrengen van chokhmah en binah uit kether, waardoor de eerste driehoek ontstaat, die de derde of gemanifesteerde logos is – met andere woorden, het subjectieve en objectieve heelal. Vervolgens zullen uit deze gemanifesteerde logos de zeven stralen voortkomen, die in de *Zohar* de lagere sefiroth worden genoemd en in het oosterse occultisme de oorspronkelijke zeven stralen. Daaruit zullen de ontelbare reeksen hiërarchieën voortkomen.

Vr. Is de hier genoemde driehoek dat waarnaar u verwijst als de kiem in het wereld-ei?

Antw. Ja inderdaad. Maar u moet bedenken dat er zowel een heelal-ei als een zonne-ei bestaat (en nog andere), en dat het nodig is om elke uitspraak erover nader te specificeren. Het wereld-ei drukt abstracte vorm uit.

Vr. Kan men abstracte vorm de eerste manifestatie van het eeuwig vrouwelijke beginsel noemen?

Antw. Het is de eerste manifestatie, niet van het vrouwelijke beginsel, maar van de straal die voortkomt uit het centrale punt dat volkomen geslachtloos is. Er is geen eeuwig vrouwelijk beginsel, want deze straal brengt de verenigde latente kracht van beide geslachten voort, maar is in geen geval óf mannelijk óf vrouwelijk. Pas als deze in de stof valt, en de

driehoek een vierkant wordt, de eerste tetraktis, zal de laatstgenoemde differentiatie optreden.

Vr. Dan is het wereld-ei dus even geslachtloos als de straal?

Antw. Het wereld-ei is eenvoudig het eerste stadium van manifestatie, ongedifferentieerde oorspronkelijke stof, waarin de scheppende levenskiem haar eerste spirituele impuls ontvangt; potentialiteit wordt potentie.

Stof wordt alleen bij wijze van metafoor als vrouwelijk beschouwd, omdat ze ontvankelijk is voor stralen van de zon die haar bevruchten en zo alles voortbrengen wat er op haar oppervlak groeit, dat wil zeggen op het laagste gebied. Aan de andere kant moet de oorspronkelijke stof worden beschouwd als substantie, en men kan er in geen geval een geslacht aan toekennen.

Het ei betekent dus, op welk gebied ervan u ook doelt, de altijd bestaande ongedifferentieerde stof die strikt genomen helemaal geen stof is maar, zoals wij dat noemen, de atomen. Stof is vernietigbaar in haar vorm terwijl atomen absoluut onvernietigbaar zijn, want ze zijn de kwintessens van substanties. En hier bedoel ik met 'atomen' de oorspronkelijke goddelijke eenheden, niet de 'atomen' van de moderne wetenschap.

Zo is ook de 'kiem' beeldspraak; de kiem is overal, evenals de cirkel waarvan de omtrek nergens is en het centrum overal. Het betekent dus alle kiemen, dat wil zeggen de ongemanifesteerde natuur, of het totale schepende vermogen dat gaat emaneren, en dat door de hindoes Brahmā wordt genoemd, hoewel het op ieder gebied een andere naam heeft.

Vr. Is de mātri-padma het eeuwige of het periodieke ei?

Antw. Het eeuwige ei; het zal pas periodiek worden wanneer de straal van de eerste logos uit de latente kiem zal zijn geschoten in de mātripadma die het ei is, de schoot van het heelal dat zal zijn. Naar analogie kan de fysieke kiem in de vrouwelijke cel niet eeuwig worden genoemd, hoewel de latente geest van de kiem verborgen in de mannelijke cel in de natuur wel zo kan worden genoemd.

Śloka 4. Haar hart had zich nog niet geopend zodat de ene straal het kon binnengaan, om vandaar, als drie in vier, in de schoot van māyā te vallen.

Maar wanneer het uur slaat, en ze ontvankelijk wordt voor de inwerking – door middel van fohat – van het goddelijk denken (de logos, of

het mannelijk aspect van de anima mundi, alaya) – opent haar hart zich.¹

Vr. Is de uitdrukking ‘de inwerking – door middel van fohat – van het goddelijk denken’ niet van toepassing op een later stadium van differentiatie?

Antw. Fohat, als een aparte kracht of entiteit, is een latere ontwikkeling. ‘Fohatisch’ [door middel van fohat] is een bijvoeglijk naamwoord en kan in een ruimere betekenis worden gebruikt. Fohat als zelfstandig naamwoord, of entiteit, ontspringt aan een fohatische eigenschap van de logos. Elektriciteit kan niet worden opgewekt uit iets wat geen elektrisch beginsel of element in zich heeft. Het goddelijk beginsel is eeuwig, de goden zijn periodiek. Fohat is de śakti of kracht van het goddelijk denkvermogen. Brahmā en fohat zijn twee aspecten van het goddelijk denkvermogen.

Vr. Is de toelichting op deze stanza niet bedoeld om enig inzicht in het onderwerp te geven door te spreken over overeenkomsten in een veel later evolutiestadium?

Antw. Precies; het is al verschillende keren gezegd dat de toelichtingen op het eerste deel bijna uitsluitend betrekking hebben op de evolutie van het zonnestelsel. De schoonheid en de wijsheid van de stanza’s is dat ze op zeven verschillende gebieden kunnen worden uitgelegd, waarbij het laatste gebied, op grond van de universele wet van overeenkomsten en analogie, in zijn meest gedifferentieerde, grove, en fysieke aspect, een weerspiegeling is van het proces dat plaatsvindt op het eerste of zuiver spirituele gebied. Laat ik eens en voor altijd verklaren dat de eerste stanza’s gaan over het ontwaken uit pralaya en niet alleen betrekking hebben op het zonnestelsel, terwijl deel 2 alleen onze aarde betreft.

Vr. Kunt u ons zeggen wat het woord fohat werkelijk betekent?

Antw. Dit is een Altaïsch samengesteld woord en heeft vele betekenissen. Het woord pho, of fo, is in het Chinees de aanduiding voor de ‘dierlijke ziel’, de levengevende nefesh of de levensadem. Sommigen zeggen dat het is afgeleid van het Sanskriet ‘bhū’, dat bestaan betekent, of beter gezegd de essentie van bestaan. Svayambhū betekent zowel Brahmā als mens. Het betekent zelf-bestaan en op zichzelf bestaand, dat wat eeuwigdurend is, de eeuwige adem. Als sat de potentialiteit is van het zijn, dan is pho de potentie van het zijn. De betekenis hangt echter geheel af van de plaats van het accent. Nogmaals, fohat houdt verband met mahat. Hij is de weerspiegeling

1. *De geheime leer*, 1:89.

van het universele denkvermogen, de synthese van de ‘zeven’ en van de intelligenties van de zeven scheppende bouwers, of, zoals wij ze noemen, de kosmokratores. Daarom zijn leven en elektriciteit in onze filosofie één, zoals u zult begrijpen. Men zegt dat het leven elektriciteit is, en als dat zo is, dan is het ene leven de essentie en wortel van alle elektrische en magnetische verschijnselen op dit gemanifesteerde gebied.

Vr. Waarom zegt men dat Horus en de andere ‘zonnegoden’ werden geboren ‘uit een onbevleete moeder’?

Antw. Op het eerste gebied van differentiatie bestaat geen geslacht – om gemakshalve die term te gebruiken – maar beide geslachten bestaan potentieel in de oermaterie. Stof (materie) is de wortel van het woord ‘moeder’ en is daarom vrouwelijk, maar er zijn twee soorten stof. De ongedifferentieerde oermaterie wordt niet door een daad in tijd en ruimte bevrucht, want vruchtbaarheid en productiviteit zijn daaraan inherent. Daarom wordt dat wat op grond van die inherente kracht emaneert of wordt *geboren*, niet daaruit maar door middel daarvan geboren. Anders gezegd, die kracht of eigenschap is de enige oorzaak dat dit iets zich manifesteert door middel van zijn voertuig; terwijl de moeder-stof op het fysieke gebied niet de actieve oorzaak is maar het passieve middel en instrument van een onafhankelijke oorzaak.

Volgens de christelijke leer van de onbevleete ontvangenis – een verstoffelijking van de metafysische en spirituele ontvangenis – wordt de moeder eerst bevrucht door de heilige geest en wordt het kind uit haar, niet door middel van haar, geboren. ‘Uit’ betekent dat er een begrensde en aan voorwaarden gebonden uitgangspunt is en dat de geboorte moet plaatsvinden in ruimte en tijd. ‘Door middel van’ is van toepassing op eeuwigheid en oneindigheid, en ook op het eindige. De grote adem trilt door de ruimte, die grenzeloos is, en is *in*, niet *vanuit*, de eeuwigheid.

Vr. Hoe wordt de driehoek een vierkant, en het vierkant een zeszijdige kubus?

Antw. Volgens de occulte en pythagorische meetkunde verenigt de tetraëde alle bouwstoffen waaruit de kosmos wordt voortgebracht in zich. Het punt, of de één, verlengt zich tot een lijn – de twee; een lijn tot een vlak, drie; en het vlak, triade of driehoek, wordt omgezet in een vast lichaam, de tetraëde of de vier, door het erboven geplaatste punt. Kabbalistisch uitgedrukt emaneren chokhmah en binah, die samen synoniem zijn met mahat in de *Purāṇa*’s van de hindoes, uit kether, ofwel sefira, het punt, en deze triade brengt, afdalend in de stof, het tetragrammaton, de tetraktis, voort, en ook

het lagere viertal. Dit getal bevat zowel de voortbrengende als de voortgebrachte getallen. De verdubbelde duade vormt een tetrade, terwijl de verdubbelde tetrade een hebdomade vormt. Vanuit een ander gezichtspunt zijn het de geest, de wil, en het verstand die de vier lagere beginselen bezielen.

Vr. Maar hoe wordt het vierkant dan een zeszijdige kubus?

Antw. Het vierkant wordt de kubus wanneer elk punt van de driehoek tweevoudig wordt, mannelijk of vrouwelijk. De pythagoreeërs zeiden ‘eenmaal een, twee maal twee, en de tetrade ontstaat, met op het hoogste punt de hoogste eenheid; deze wordt een piramide met als basis een vlakke tetrade; als het goddelijk licht erop rust, ontstaat de abstracte kubus’.

Het oppervlak van de kubus bestaat uit zes vierkanten; de opengevouwen kubus vormt het kruis, ofwel de verticale vier, met dwars daarop de horizontale drie; de zes vormen zo de zeven, de zeven beginselen ofwel de pythagorische zeven eigenschappen in de mens. Zie de uitstekende verklaring hiervan in *The Source of Measures* van R. Skinner.

Zo wordt op aarde het mysterie herhaald dat zich volgens de zieners op het goddelijk gebied heeft afgespeeld. De ‘zoon’ van de onbevleete hemelse maagd (of de ongedifferentieerde kosmische protyle, de stof in haar oneindigheid) wordt op aarde herboren als de zoon van de aardse Eva, onze moeder aarde, en wordt de mensheid als geheel – van verleden, heden en toekomst – want Jehovah of jod-he-vau-he is androgyn, of zowel mannelijk als vrouwelijk. Boven is de zoon de hele kosmos, beneden is hij de MENSHEID. De triade of driehoek wordt de tetraktis, het heilige getal van Pythagoras, het volmaakte vierkant, en een zeszijdige kubus op aarde. Het macroprosopus (het grote gezicht) is nu het microprosopus (het kleine gezicht); of, zoals de kabbalisten zeggen, de ‘Oude van Dagen’, die neerdaalt op Adam-Kadmon die hij als zijn voertuig gebruikt om zich daardoor te manifesteren, wordt veranderd in een tetragrammaton. Deze is nu in de ‘schoot van māyā’, de grote illusie, en heeft tussen zichzelf en de werkelijkheid het astrale licht, de grote misleider van de beperkte zintuigen van de mens, tenzij kennis door middel van paramārthasatya hem te hulp komt.¹

Dat wil zeggen, de logos wordt een tetragrammaton; de driehoek, of de drie, wordt de vier.

1. *De geheime leer*, 1:91.

Vr. Wordt het astrale licht hier gebruikt in de betekenis van māyā?

Antw. Inderdaad. Er wordt in *De geheime leer* verder verklaard dat er praktisch gesproken slechts vier gebieden zijn die behoren tot de planeetketens. De drie hogere gebieden zijn absoluut arūpa en liggen buiten ons begripsvermogen.

Vr. Verschilt de tetraktis dan volkomen van het tetragrammaton?

Antw. De tetraktis waar de pythagoreeërs bij zwoeren, was niet het tetragrammaton, maar integendeel de hogere of verhevener tetraktis. In de eerste hoofdstukken van *Genesis* hebben we een sleutel tot de betekenis van dit lagere tetragrammaton. We zien daar Adam, Eva, en Jehova die Kaïn wordt. De verdere uitbreiding van de mensheid wordt symbolisch voorgesteld door Abel als de menselijke uitdrukking van het hogere. Abel is de dochter, niet de zoon, van Eva, en symboliseert de scheiding van de geslachten; terwijl het vermoorden van Abel symbolisch het huwelijk voorstelt. Een nog menselijker voorstelling vindt men aan het slot van het vierde hoofdstuk, waarin wordt gesproken over Seth, die een zoon Enos kreeg, waarna de mensen – niet zoals de vertaling in *Genesis* luidt ‘de naam van de Heer begonnen aan te roepen’ – maar jod-he-vau werden genoemd, en dat betekent mannen en vrouwen.

Het tetragrammaton is dus gewoon malkhuth; als op aarde de bruidegom tot de bruid komt, ontstaat de mensheid. De zeven lagere sefiroth moeten alle worden doorlopen, waarbij het tetragrammaton meer en meer stoffelijk wordt. Het astrale gebied ligt tussen de tetraktis en het tetragrammaton.

Vr. Het schijnt dat de tetraktis hier in twee volkomen verschillende betekenissen wordt gebruikt?

Antw. De ware pythagorische tetraktis was de tetraktis van de onzichtbare monade, die het eerste punt voortbrengt, vervolgens het tweede en het derde en zich dan terugtrekt in de duisternis en de eeuwigdurende stilte; met andere woorden, de tetraktis is de eerste logos. Op het stoffelijk gebied is het onder andere het lagere viertal, de mens van vlees en stof.

Bijeenkomst op 14 februari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 3

Śloka 1. . . . De laatste trilling van de zevende eeuwigheid doordringt de oneindigheid. De moeder zwelt, zet zich van binnen naar buiten uit, zoals de knop van de lotus.

Het schijnbaar paradoxale gebruik van de uitdrukking ‘zevende eeuwigheid’, die zo het ondeelbare verdeelt, is in de esoterische filosofie toegestaan. Deze verdeelt grenzeloze duur in onvoorwaardelijke eeuwige en universele tijd en een voorwaardelijke tijd (khaṇḍakāla). De ene is de abstractie of het noumenon van eindeloze tijd (kāla); de andere het periodiek hierdoor optredende verschijnsel, als het gevolg van mahat (de universele intelligentie, beperkt door de duur van het manvantara).¹

Vr. Komt het begin van tijd, te onderscheiden van duur, overeen met het verschijnen van de gemanifesteerde logos?

Antw. Hij kan beslist niet eerder beginnen. Maar de ‘zevende trilling’ heeft zowel op de eerste als op de gemanifesteerde logos betrekking – de eerste vanuit tijd en ruimte, de tweede wanneer de tijd is begonnen. Pas wanneer ‘de moeder zwelt’ treedt differentiatie op, want wanneer de eerste logos door de nog niet gedifferentieerde oermaterie heen straalt is er nog geen activiteit in de chaos. ‘De laatste trilling van de zevende eeuwigheid’ is de eerste die de dageraad aankondigt, en is synoniem met de eerste of ongemanifesteerde logos. In dit stadium is er nog geen tijd. Er is noch ruimte noch tijd bij het begin; maar alles is in ruimte en tijd zodra differentiatie optreedt. Op het moment van de eerste uitstraling, of wanneer de tweede logos emanert, is deze potentieel vader-moeder, maar wanneer de derde of gemanifesteerde logos verschijnt, wordt deze de maagd-moeder. In alle wereldtheogonieën zijn ‘vader en zoon’ één; deze uitdrukking komt daarom overeen met het ver-

1. *De geheime leer*, 1:93.

schijnen van zowel de ongemanifesteerde als de gemanifesteerde logos, de één aan het begin, de ander aan het einde, van de ‘zevende eeuwigheid’.

Vr. Kan men dan van tijd zeggen dat deze bestaat vanaf het verschijnen van de tweede of ongemanifesteerde-gemanifesteerde logos?

Antw. Beslist niet, maar wel vanaf het verschijnen van de derde. Zoals hierboven werd aangetoond, is dit het grote verschil tussen die twee. De ‘laatste trilling’ begint buiten ruimte en tijd en eindigt bij de derde logos, wanneer tijd en ruimte beginnen, d.w.z. de periodieke tijd. De tweede logos heeft deel aan de essenties en eigenschappen van zowel de eerste als de laatste. Bij de eerste logos is er geen differentiatie; differentiatie begint pas in de latente wereld-gedachte bij de tweede logos en komt volledig tot uitdrukking, d.w.z. wordt het vleesgeworden ‘woord’, bij de derde.

Vr. In welk opzicht verschillen de termen ‘uitstraling’ en ‘emanatie’ in *De geheime leer*?

Antw. Ze drukken volgens mij twee volkomen verschillende denkbeelden uit en komen het dichtst bij de betekenis van de oorspronkelijke termen; maar als men er de normale betekenis aan hecht zal de bedoeling u ontgaan. Uitstraling is als het ware het onbewust en spontaan tevoorschijn schieten, het werk van iets van waaruit die activiteit plaatsvindt; maar emanatie is iets waaruit iets anders voortdurend stroomt en bewust emaneert. De orthodoxe occultist gaat zó ver dat hij zegt dat de geur van een bloem daar ‘bewust’ uit emaneert – hoe ongerijmd dat een leek ook voorkomt. Uitstraling *kan* uit het absolute komen, emanatie *niet*. Eén verschil is dat uitstraling beslist, vroeg of laat, weer zal worden teruggetrokken, terwijl emanatie overgaat in andere emanaties en geheel gescheiden en gedifferentieerd is. Natuurlijk zal emanatie aan het einde van de tijdcyclus ook weer worden teruggetrokken in het ene absolute; maar intussen blijft emanatie gedurende de hele cyclus van veranderingen doorgaan. Het ene emaneert uit het andere. En emanatie is, vanuit een bepaald gezichtspunt, in feite hetzelfde als evolutie; terwijl ‘uitstraling’ – natuurlijk in de prekosmische periode – volgens mij duidt op een onmiddellijke werking, zoals bij een stuk papier dat onder een vergrootglas in brand wordt gestoken – een gebeurtenis waarvan de zon geen weet heeft. Beide termen worden natuurlijk gebruikt bij gebrek aan betere.

Vr. Wat wordt bedoeld met oervormen die in het astrale licht bestaan?¹

1. *De geheime leer*, 1:94.

Antw. Astraal licht wordt hier gebruikt als een geschikte uitdrukking voor een weinig begrepen term, namelijk: ‘het gebied van ākāśa, of het oorspronkelijke licht dat door de goddelijke ideatie wordt gemanifesteerd’. Laatstgenoemde moet in dit geval worden opgevat als een algemene term voor het universele en goddelijke denkvermogen, weerspiegeld in de wateren van de ruimte of chaos, die het eigenlijke astrale licht is, en een spiegel die een hoger gebied weerkaatst en omvormt. Alles bestaat in het ABSOLUTE, of het goddelijk denken, en er is geen tijd geweest waarin het daar niet bestond; maar de goddelijke ideatie wordt beperkt door de universele manvantara’s. Het gebied van ākāśa is de ongedifferentieerde noumenale en abstracte ruimte, die zal worden ingenomen door de chidākāśa, het gebied van oorspronkelijk bewustzijn.

Het heeft in de occulte filosofie echter verschillende graden; in feite ‘zeven gebieden’. Het eerste is het gebied van het latente bewustzijn, dat van gelijke duur is als de eerste en de tweede ongemanifesteerde logoi. Het is het ‘licht dat schijnt in de duisternis en de duisternis begreep het niet’ uit het evangelie van Johannes. Als de tijd voor het verschijnen van de derde logos aanbreekt, straalt er uit de latente potentialiteit een lager gebied van gedifferentieerd bewustzijn, dat mahat is, of het geheel van die dhyāni-chohans van *bewust leven*, waarvan fohat de vertegenwoordiger is op het objectieve en de mānasaputra’s op het subjectieve gebied. Het astrale licht weerspiegelt de drie hogere bewustzijnsgebieden en bevindt zich boven het lagere, of aardse, gebied; het strekt zich dus niet uit voorbij het vierde gebied, waar, zoals men zou kunnen zeggen, ākāśa begint.

Men moet bedenken dat er een groot verschil is tussen het astrale licht en ākāśa. Het laatste is eeuwig, het eerste periodiek. Het astrale licht verandert niet alleen met de mahāmanvantara’s, maar ook met elke deelperiode en planetaire cyclus of ronde.

Vr. Bestaan de oervormen dan op een hoger gebied dan dat van het astrale licht?

Antw. De oervormen of ideeën van de dingen bestaan eerst op het gebied van het goddelijke eeuwige bewustzijn en worden van daaruit weerspiegeld en omgevormd in het astrale licht, dat op zijn lagere individuele gebied ook het leven van onze aarde weerspiegelt, en dit op haar ‘tafelen’ optekent. Het astrale licht wordt daarom illusie genoemd. Hieruit verkrijgen we op onze beurt onze oervormen. Als een helderziende of zie-ner niet verder kan schouwen dan dit gebied van illusie, kan hij dus nooit de waarheid zien, maar zal hij verdrinken in een oceaan van zelfbedrog en hallucinaties.

Vr. En wat is het ākāśa eigenlijk?

Antw. Akāśa is het eeuwige goddelijke bewustzijn, dat zich niet kan differentiëren, geen eigenschappen kan hebben, noch kan handelen; handeling behoort tot dat wat eruit wordt weerkaatst of weerspiegeld. Het onvoorwaardelijke en oneindige kan geen verband hebben met het eindige en voorwaardelijke. Het astrale licht is de middelste hemel van de gnostici, waarin Sophia-Achamoth zich bevindt, de moeder van de zeven bouwers of geesten van de aarde, die niet per se goed zijn, en waartoe de gnostici Jehovah rekenen, die ze Ialdabaoth noemden. (*Sophia-Achamoth moet niet worden verward met de goddelijke Sophia.*) In verband met deze oervormen kunnen we het ākāśa en het astrale licht vergelijken met de kiem in de eikel. Behalve dat de eikel de astrale vorm van de toekomstige eik in zich draagt, verbergt ze ook de kiem waaruit een boom groeit die miljoenen vormen bevat. Deze vormen zijn potentieel aanwezig in de eikel, maar de ontwikkeling van elke afzonderlijke eikel hangt af van uiterlijke omstandigheden, fysieke krachten, enz.

Vr. Maar hoe verklaart dit de eindeloze variëteit van het plantenrijk?

Antw. De verschillende plantensoorten, enz., zijn de gebroken stralen van één straal. Als de straal door de zeven gebieden gaat, wordt deze op elk gebied in duizenden en miljoenen stralen gebroken, tot hij in de wereld van de vormen komt; elke straal valt uiteen en wordt op zijn eigen gebied een intelligentie. We zien dus dat elke plant haar eigen intelligentie heeft, of, bij wijze van spreken, haar eigen levensdoel, en tot op zekere hoogte ook haar eigen vrije wil. Zo begrijp ik het tenminste. Een plant kan ontvankelijk of niet-ontvankelijk zijn, maar *zonder uitzondering* voelt *elke plant* en heeft een eigen bewustzijn. Volgens het occultisme heeft iedere plant – van de reusachtige boom tot de kleinste varen of een grassprietje – bovendien een elementale entiteit, waarvan ze op dit gebied de buitenste bekleding is. Daarom spraken de kabbalisten en de middeleeuwse rozenkruisers altijd over elementalen. Volgens hen bezat alles een elementaalgeest.

Vr. Wat is het verschil tussen een elementaal en een dhyāni-chohan of een dhyāni-boeddha?

Antw. Er is een heel groot verschil. Elementalen zijn alleen met de vier aardse elementen verbonden en alleen met de twee lagere natuurrijken – het mineralen- en het plantenrijk – waarin ze de vorm van mineralen en planten aannemen. De hindoeterm deva is op hen van toepassing, maar niet de term

dhyāni-chohan. Deva's hebben een soort kosmische intelligentie; maar dhyāni-chohans zijn begiftigd met een bovenzinnelijk intellect, elk overeenkomstig zijn soort. Wat de dhyāni-boeddha's betreft, ze behoren tot de hoogste goddelijke (of alwetende) intelligenties, en zijn misschien het best te vergelijken met de aartsengelen van de rooms-katholieke kerk.

Vr. Is er een evolutie van soorten door de verschillende gebieden van het astrale licht?

Antw. U moet de gelijkenis van de evolutie van de eikel nauwkeurig volgen. Uit de eikel zal een eik groeien en deze eik kan, als een boom, duizend vormen hebben, die alle van elkaar verschillen. Al die vormen liggen besloten in de eikel, en hoewel de vorm die de boom zal aannemen afhangt van uitwendige omstandigheden, bestaat dat wat Aristoteles de 'privatio van stof'¹ noemde al in de astrale golven. De noumenale kiem van de eik bestaat echter boven het gebied van het astrale licht; slechts het subjectieve beeld ervan bestaat al in het astrale licht, en de ontwikkeling van de eik is het resultaat van de ontwikkelde oervorm in het astrale licht, een ontwikkeling die gaat van de hogere naar de lagere gebieden, totdat ze op het laagste gebied haar laatste consolidatie en vormontwikkeling heeft. Dit verklaart het opmerkelijke feit dat volgens de Vedānta-leer elke plant haar eigen karma heeft en dat haar groei het gevolg is van karma. Dit karma vindt zijn oorsprong in de lagere dhyāni-chohans die het plan voor de groei van de boom uitstippelen.

Vr. Wat is de echte betekenis van manvantara of beter gezegd manvantara?

Antw. Het betekent eigenlijk 'tussen twee manu's', waarvan er veertien zijn in elke 'dag van Brahmā'; zo'n 'dag' bestaat uit 1000 perioden van vier tijdperken, of 1000 'grote tijdperken', mahāyuga's. Wanneer we het woord 'manu' analyseren, zien we dat de oriëntalisten zeggen dat het afkomstig is van de wortel 'man', denken, vandaar de denkende mens. Esoterisch gesproken is echter elke manu, als de vermenselijkte beschermheer van zijn bijzondere cyclus of ronde, slechts het verpersoonlijkte denkbeeld van het 'goddelijk denken' (zoals de hermetische Poimandres). Elk van de manu's is daarom de bijzondere god, de schepper en vormgever van alles wat tijdens zijn eigen bestaanscyclus, of manvantara, verschijnt.

Vr. Is de manu ook een eenheid van verpersoonlijkt menselijk bewust-

1. 'Privatio' betekende voor Aristoteles dat wat de occultisten oervormen noemen.

zijn, of is hij de individualisatie van het goddelijk denken voor manvantarische doeleinden?

Antw. Van beide, want het ‘menselijk bewustzijn’ is slechts een straal van het goddelijke. Ons manas, of ego, komt voort uit en is (figuurlijk) de zoon van mahat. Vaivasvata-manu (de manu van ons eigen vijfde ras en van de mensheid in het algemeen) is de voornaamste gepersonifieerde vertegenwoordiger van de *denkende* mensheid van het vijfde wortelras; daarom wordt hij voorgesteld als de oudste zoon van de zon en een agnishvāta voorouder. Omdat ‘manu’ is afgeleid van *man*, denken, is het beeld duidelijk. Het denken werkt eindeloos in op de menselijke hersenen. Manu is en bevat dus het potentieel van alle denkende vormen die op aarde zullen worden ontwikkeld uit deze specifieke bron. In de exoterische leringen is hij het begin van deze aarde, en uit hem en zijn dochter Ilā wordt de mensheid geboren; hij is een eenheid die alle veelvoud en hun variaties in zich draagt. Zo heeft elk manvantara zijn eigen manu, en uit die manu zullen de verschillende manu’s, of beter gezegd alle mānasa, van de kalpa’s voortkomen. Hij zou kunnen worden vergeleken met het witte licht dat alle andere stralen bevat, die uit hem ontstaan doordat hij door een prisma van differentiatie en evolutie heengaat. Maar dit behoort tot de esoterische en metafysische leringen.

Vr. Kan men zeggen dat manu staat tot elk manvantara, zoals de eerste logos staat tot het mahāmanvantara?

Antw. Dat zou u kunnen zeggen, als u wilt.

Vr. Kan men zeggen dat manu een individualiteit is?

Antw. In abstracte zin beslist niet, maar het is mogelijk een analogie te geven. Manu is misschien de synthese van de mānasa, en hij is een enkelvoudig bewustzijn in die zin dat, terwijl alle cellen waaruit het menselijke lichaam bestaat verschillende en gevarieerde bewustzijnen zijn, er toch een eenheid van bewustzijn is die de mens is. Maar deze eenheid is, om zo te zeggen, niet een enkelvoudig bewustzijn: ze is de weerspiegeling van duizenden en miljoenen bewustzijnen die een mens in zich heeft opgenomen.

Maar manu is niet echt een individualiteit, hij is de hele mensheid. Men kan zeggen dat manu een algemene naam is voor de pitri’s, de voorvaderen van de mensheid. Ze komen, zoals ik heb aangetoond, van de maanketen. Ze schenken het leven aan de mensheid, want nadat ze de eerste mensen zijn geworden, schenken ze het leven aan anderen door hun schaduwen te ont-

wikkelen, hun astrale zelve. Ze geven niet alleen leven aan de mensheid, maar ook aan dieren en alle andere schepselen. In deze betekenis wordt er in de *Purāṇa's* over de grote yogī's gezegd dat een van hen het leven schonk aan alle slangen, een ander aan alle vogels, enz. Maar zoals de maan haar licht van de zon ontvangt, zo ontvangen de afstammelingen van de maan-pitri's hun hogere mentale licht van de zon of de 'zoon van de zon'. Voor zover we weten zou Vaivasvata-manu een avatāra of een personificatie van mahat kunnen zijn, afgevaardigd door het universele denkvermogen om de denkende mensheid verder te leiden en de weg te wijzen.

Vr. We hebben gehoord dat de vervolmaakte mensheid van een ronde de dhyāni-boeddha's worden en de leidende heersers van het volgende manvantara. Hoe staat manu ten opzichte van de menigten dhyāni-boeddha's?

Antw. Volgens exoterische leringen is er geen verband. Maar ik kan u zeggen dat de dhyāni-boeddha's niets te maken hebben met het lagere praktische werk van het aardse gebied. Ter illustratie: de dhyāni-boeddha kan worden vergeleken met een groot heerser over een of andere levensvorm. Stel dat het alleen maar om een huis ging: de grote heerser bemoeit zich niet rechtstreeks met het vuile werk van een dienstmeisje. De hogere dhyāni's ontwikkelen steeds lagere hiërarchieën van dhyāni's, die steeds dichterbij en stoffelijker worden, tot we aankomen bij deze planeetketen; tot deze laagste hiërarchieën behoren de manu's, de pitri's en de maan-voorvaders. Zoals ik in deel 2 van *De geheime leer* aantoon, hebben de pitri's als taak de mens te scheppen. Dat doen ze door hun schaduwen te projecteren, en de eerste mensheid (als die al mensheid genoemd kan worden) bestaat uit de astrale chhāyā's van de maan-voorvaders, waaromheen de fysieke natuur het fysieke lichaam opbouwt, dat eerst vormloos is. Het tweede ras heeft al meer vorm en is geslachtloos. In het derde ras worden ze tweeslachtig en hermafrodit, en ten slotte worden ze gescheiden, waarna de voortplanting van de mensheid op verschillende manieren geschiedt.

Vr. Maar wat verstaat u dan onder de term manvantara, of zoals u heeft uitgelegd onder manu-antara, ofwel 'tussen twee manu's'?

Antw. Dat betekent eenvoudig een periode van activiteit en wordt niet gebruikt in een beperkte of specifieke zin. Uit de context van het boek dat u bestudeert, moet u opmaken wat de betekenis van het manvantara is, en daarbij bedenken dat wat van toepassing is op een korte periode ook van toepassing is op een lange, en omgekeerd.

Vr. Wordt het woord ‘water’ hier zuiver symbolisch gebruikt, of is er een overeenkomst met de evolutie van de elementen?¹

Antw. Men moet erop letten dat men de universele elementen niet verwart met die van de aarde; en met de elementen van de aarde worden niet de scheikundige elementen bedoeld. Ik zou de kosmische, universele elementen de noumena van de aardse elementen willen noemen, en daaraan toevoegen dat kosmisch hier niet wordt beperkt tot ons kleine zonnestelsel.

Water is het eerste kosmische element, en de termen ‘duisternis’ en ‘chaos’ worden gebruikt om dat ‘element’ aan te duiden. Er bestaan zeven toestanden van stof, waarvan er drie algemeen bekend zijn, namelijk vast, vloeibaar, en gasvormig. Al het kosmische en aardse moet men zien als variaties van deze zeven toestanden. Maar ik kan hier onmogelijk termen gebruiken die u onbekend zijn, en dus niet kunt begrijpen. Daarom wordt ‘water’, het ‘warme, vochtige beginsel’ van de filosofen, gebruikt om dat aan te duiden wat nog geen vaste stof is, of beter gezegd dat wat nog niet de vastheid van stof bezit, zoals wij die kennen. Het is nog moeilijker geworden door het gebruik van het woord ‘water’ als het volgende ‘element’ in de reeks ether, vuur, en lucht. Maar ether bevat alle andere elementen met hun eigenschappen, en deze ether is het hypothetische agens van de natuurwetenschap: bovendien is hij de laagste vorm van ākāśa, het agens en universele element bij uitstek. Water wordt hier dus gebruikt om stof in haar prekosmische toestand aan te duiden.

Vr. Welk verband bestaat er tussen de elementen en de elementalen?

Antw. Hetzelfde verband als tussen de aarde en de mens. Zoals de fysieke mens de kwintessens is van de aarde, zo is lucht, of vuur, of water, een elementaal (sylf, salamander, undine, enz., genoemd) de kwintessens van zijn specifieke element. Elke differentiatie van substantie en stof ontwikkelt een soort intelligente kracht, die door de rozenkruisers elementale of natuurgeesten werden genoemd. Ieder van ons kan in elementalen geloven die we voor onszelf kunnen scheppen. Maar deze laatste klasse van elementale schepping bestaat niet buiten onze verbeelding. Het elementaal uit deze klasse zal een intelligentie zijn, een kracht, goed of kwaad, maar de vorm die eraan wordt gegeven en de eigenschappen ervan zullen onze schepping zijn, en ook zijn intelligentie zal aan ons zijn ontleend.

Vr. Zijn het ‘maagdelijk ei’ en het ‘eeuwige ei’ hetzelfde, of zijn het verschillende stadia van differentiatie?

1. *De geheime leer*, 1:95.

Antw. Het eeuwige ei is iets vóór differentiatie, en in een laya- of nultoestand; dus vóór differentiatie kan het geen eigenschappen hebben. Het 'maagdelijk ei' is al beperkt en daarom gedifferentieerd, hoewel het in essentie hetzelfde is. Geen enkel ding kan worden gescheiden van iets anders in de abstracte essentiële natuur ervan. Maar in de wereld van illusie, in de wereld van vormen, van differentiatie, *schijnt* alles, waaronder wijzelf, gescheiden te zijn.

Bijeenkomst op 21 februari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 3 (*vervolg*)

Śloka 2. De trilling snelt voort, en raakt met haar snelle vleugel (*gelijktijdig*) het gehele heelal en de kiem die in het duister woont: de duisternis die ademt (*beweegt*) over de sluimerende wateren van het leven.

Vr. Hoe moeten we de uitdrukking opvatten dat de trilling het gehele heelal raakt en ook de kiem?

Antw. Eerst moeten de gebruikte termen zoveel mogelijk worden gedefinieerd, want de gebruikte taal is zuiver figuurlijk. Het heelal betekent niet de kosmos of de wereld van vormen, maar de vormloze ruimte, het toekomstige voertuig van het heelal dat zal worden gemanifesteerd. Deze ruimte is synoniem met de ‘wateren van de ruimte’, met (voor ons) eeuwige duisternis, in feite met parabrahman. Kortom, de hele śloka verwijst naar de ‘periode’ voordat er enige manifestatie was. Op dezelfde manier is de kiem – de kiem is eeuwig, de ongedifferentieerde atomen van de toekomstige stof – één met ruimte, en is zowel oneindig als onvernietigbaar, en zo eeuwig als de ruimte zelf. Hetzelfde geldt voor de ‘trilling’, die correspondeert met het punt, de ongemanifesteerde logos.

Hier moeten we een belangrijke toelichting geven. Bij het gebruik van figuurlijke taal, zoals in *De geheime leer*, komen analogieën en vergelijkingen veel voor. Duisternis, bijvoorbeeld, is als regel alleen van toepassing op de onbekende totaliteit, of absoluutheid. Vergeleken met de eeuwige duisternis is de eerste logos inderdaad licht; vergeleken met de tweede of derde, de gemanifesteerde logoi, is de eerste logos duisternis, en zijn de andere licht.

Śloka 3. De duisternis straalt licht uit, en het licht laat één enkele straal vallen in de wateren, in de moeder-diepte. De straal schiet door het maagdelijk ei, de straal laat het eeuwige ei trillen, en dit laat daardoor de niet-eeuwige (*periodieke*) kiem vallen, die zich verdicht tot het wereld-ei.

Vr. Waarom wordt er gezegd dat licht één enkele straal laat vallen in de wateren, en hoe wordt deze straal weergegeven in verband met de driehoek?

Antw. Hoeveel stralen er op dit gebied misschien ook verschijnen, wanneer ze worden herleid tot hun oorspronkelijke bron zullen ze uiteindelijk worden opgelost in een eenheid, zoals de zeven kleuren van het prisma, die alle voortkomen uit en zijn opgelost in de ene witte straal. Deze ene enkele straal ontvouwt zich dus alleen op het gebied van illusie tot zeven stralen (en hun ontelbare onderverdelingen). Ze wordt in verband gebracht met de driehoek omdat de driehoek de eerste volmaakte geometrische figuur is. Zoals door de pythagoreeërs wordt gezegd, en ook in de stanza: de straal (de monade van Pythagoras) daalt af vanuit 'geen plaats' (aloka), schiet als een vallende ster door de gebieden van niet-zijn naar de eerste wereld van het zijn, en doet het getal Een geboren worden; dan vertakt ze zich naar rechts en brengt het getal Twee voort; maakt een wending om de basislijn te vormen en brengt het getal Drie voort; en stijgt dan weer op naar het getal Een, en verdwijnt ten slotte daarvandaan naar het rijk van niet-zijn zoals Pythagoras laat zien.

Vr. Waarom kunnen de leringen van Pythagoras in oude hindoeïfilosofieën worden teruggevonden?

Antw. Pythagoras ontleende zijn leer aan India, en in oude boeken wordt er naar hem verwezen als de Yavanāchārya, of Griekse leraar. We zien dus dat de driehoek de eerste differentiatie is, maar de zijden ervan worden alle beschreven door de ene straal.

Vr. Wat wordt er werkelijk bedoeld met de term 'gebieden van niet-zijn'?

Antw. Als men de uitdrukking 'gebieden van niet-zijn' gebruikt, moet men bedenken dat deze gebieden alleen voor ons gebieden van niet-zijn zijn; maar voor hogere intelligenties dan wijzelf zijn het gebieden van zijn en stof. De hoogste dhyāni-chohans van het zonnestelsel kunnen geen begrip hebben van dat wat in nog hogere stelsels bestaat, d.w.z. op het tweede

‘zevenvoudige’ kosmische gebied, dat voor wezens van het altijd *onzichtbare* heelal volledig subjectief is.

Śloka 4. Dan vallen de drie (*driehoek*) in de vier (*viertal*). De stralende essentie wordt zeven vanbinnen en zeven vanbuiten. Het lichtgevende ei (*hiranyagarbha*), dat in zichzelf drie is (*de drie goddelijke personen van Brahmā, of Vishṇu, de drie ‘avasthā’s’*), stolt en verspreidt zich in melkwit stremsel door de diepten van de moeder heen, de wortel die groeit in de diepten van de oceaan van het leven.

Vr. Is de stralende essentie hetzelfde als het lichtgevende ei? Wat is de wortel die groeit in de oceaan van het leven?

Antw. De stralende essentie, het lichtgevende ei of het gouden ei van Brahmā, of hiranyagarbha, zijn identiek. De wortel die groeit in de oceaan van het leven is de potentialiteit die de universele, subjectieve, alomtegenwoordige maar homogene kiem – of de eeuwige essentie die de potentie van de abstracte natuur bevat – transformeert in de objectieve gedifferentieerde stof. De oceaan van het leven is volgens een term in de Vedāntafilosofie – als ik me niet vergis – het ‘ene leven’, paramātman, wanneer de transcendentale hoogste ziel wordt bedoeld; en jīvātman, wanneer we spreken over de fysieke en dierlijke ‘adem van het leven’, of de gedifferentieerde ziel, kortom dat leven waardoor het atoom en het heelal, de moleculen en de mens, het dier, de plant, en het mineraal, een wezen worden.

‘De stralende essentie stelde en verspreidde zich door de diepten’ van de ruimte. Vanuit een sterrenkundig gezichtspunt is dit gemakkelijk te verklaren: het is de ‘melkweg’, de wereldstof of oermaterie in haar eerste vorm.¹

Vr. Is de stralende essentie, de melkweg, of de wereldstof, te herleiden tot atomen, of is ze niet-atomair?

Antw. In haar prekosmische staat is ze natuurlijk niet-atomair, als u met atomen moleculen bedoelt; want het hypothetische atoom, een zuiver wetenschappelijk punt, is niet stoffelijk of van toepassing op stof, zelfs niet op substantie. Het werkelijke atoom bestaat niet op het stoffelijke gebied. Als een

1. *De geheime leer*, 1:98.

punt wordt gedefinieerd als iets met een positie, moet men die in het occultisme niet in de gebruikelijke zin van locatie opvatten; want het *werkelijke* atoom is buiten ruimte en tijd. Het woord moleculair is in feite alleen van toepassing op onze bol en zijn gebied, maar zelfs op de andere bollen van onze planeetketen is de stof in een heel andere toestand, en niet moleculair. Het atoom is in zijn eeuwige toestand zelfs voor het oog van een aartsengel onzichtbaar, en wordt voor laatstgenoemde alleen periodiek zichtbaar tijdens de levenscyclus. Het deeltje, of de molecule, *is niet*, maar bestaat periodiek, en wordt daarom als een illusie beschouwd.

De wereldstof doordringt de verschillende gebieden, en men kan niet zeggen dat ze is omgezet in sterren of moleculen totdat ze het zijnsgebied van het zichtbare objectieve heelal bereikt.

Vr. Wordt in het occultisme ether moleculair genoemd?

Antw. Het hangt af van wat er met die term wordt bedoeld. Op de lagere gebieden, waar hij samensmelt met het astrale licht, kan hij moleculair worden genoemd op zijn eigen gebied; maar niet voor ons. Maar de ether waarvan de wetenschap het bestaan vermoedt, is de meest grove manifestatie van ākāśa, hoewel hij op ons gebied, voor ons stervelingen, het zevende beginsel van het astrale licht is en drie graden hoger dan 'stralende stof'. Wanneer hij iets doordringt of bezielt, kan hij moleculair zijn omdat hij die vorm aanneemt en zijn atomen de deeltjes van dat 'iets' bezielen. We kunnen stof misschien 'gekristalliseerde ether' noemen.

Vr. Maar wat is eigenlijk een atoom?

Antw. Een atoom kan worden vergeleken met (en is voor de occultist) het zevende beginsel van een molecule. De molecule van de natuur- of scheikunde bestaat uit een oneindig aantal meer subtiele moleculen, en deze bestaan op hun beurt uit ontelbare nog subtielere moleculen. Neem bijvoorbeeld een molecule ijzer en ontbind deze zodanig dat ze niet moleculair wordt; ze wordt dan direct getransformeerd in een van haar zeven beginselen, namelijk haar astrale lichaam; het zevende daarvan is het atoom. De analogie tussen een molecule ijzer voordat deze is opgesplitst en diezelfde molecule nadat ze is ontbonden, is dezelfde als tussen een fysiek lichaam voor en na de dood. De beginselen blijven bestaan, *minus* het lichaam. Natuurlijk is dit occulte alchemie en geen moderne scheikunde.

Vr. Wat is de betekenis van het allegorische 'karnen van de oceaan', en de 'koe van overvloed' van de hindoes, en welk verband is er tussen deze en

de ‘oorlog in de hemel’?

Antw. Een proces dat begint in de staat van ‘niet-zijn’ en eindigt aan het einde van de mahāpralaya, kan men bijna niet in enkele woorden of zelfs boekdelen beschrijven. Het is eenvoudig een allegorische weergave van de onzichtbare en onbekende oorspronkelijke intelligenties, de atomen van de occulte wetenschap (Brahmā zelf wordt Anu, of atoom, genoemd), die de oeverloze oceaan van de oorspronkelijke stralende essentie vorm geven en differentiëren. Het verband en de overeenkomst tussen ‘het karnen van de oceaan’ en de ‘oorlog in de hemel’ is een heel uitgebreid en diepzinnig onderwerp om te behandelen. In zijn laagste symbolische aspect is deze ‘oorlog in de hemel’ eeuwig aan de gang. Differentiatie betekent contrast, het evenwicht van tegengestelden: en zolang dit bestaat, is er ‘oorlog’ of strijd. Deze oorlog kent natuurlijk verschillende stadia en aspecten: bijvoorbeeld de sterrenkundige en de fysieke.

Voor alles en iedereen die in een manvantara zijn geboren, is er een ‘oorlog in de hemel’ en ook op aarde: voor de veertien wortel- en zaad-manu’s die over de manvantarische cyclus heersen, en voor de ontelbare *krachten*, menselijke of andere, die daaruit voortkomen. Er is een voortdurende aanpassingsstrijd, want alle dingen neigen naar harmonie en evenwicht; in feite moeten ze daarnaar streven voordat ze een vorm kunnen aannemen. De elementen waaruit we gevormd zijn, de deeltjes van ons lichaam, zijn in een voortdurende oorlog verwickeld, waarin ze elkaar verdringen en elk moment veranderen.

Tijdens het ‘karnen van de oceaan’ door de goden, verschenen de nāga’s, en sommige stalen van de amrita – het water van onsterfelijkheid – en daardoor ontstond oorlog tussen de goden en de asura’s, de *niet*-goden, en de goden werden verslagen. Dit heeft betrekking op de vorming van het heelal en de differentiatie van de oorspronkelijke oermaterie. Maar u moet bedenken dat dit slechts het kosmogonische aspect is – één van de zeven betekenissen. De oorlog in de hemel had ook direct betrekking op de evolutie van het verstandelijke beginsel bij de mens. Dit is de metafysische sleutel.

Vr. Waarom worden er zo vaak getallen gebruikt in de stanza’s; en wat is werkelijk het geheim dat ze zo veel worden gebruikt in de geschriften van de wereld – in de *Bijbel* en in de *Purāṇa*’s, door Pythagoras en door de Indiase wijzen?

Antw. Zoals Balzac, de onbewuste occultist van de Franse literatuur, ergens zegt, is het getal voor het denken hetzelfde als voor de stof: ‘een onbegrijpelijk werktuig’. Maar daarop zou ik antwoorden: ‘dat geldt mis-

schien voor de niet-ingewijde, maar nooit voor de ingewijde denker. Het getal is volgens de grote schrijver een entiteit, en tegelijkertijd een adem die emaneert uit wat hij God noemde en wat wij het AL noemen. Alleen die adem kon de fysieke kosmos organiseren, ‘waar niets zijn vorm krijgt dan door de godheid, die een gevolg is van het getal’.¹ ‘God gaat meetkundig te werk’ zegt Plato.

Vr. In welk opzicht kunnen getallen entiteiten worden genoemd?

Antw. Als er intelligente entiteiten worden bedoeld; wanneer ze eenvoudig worden beschouwd als cijfers, zijn ze natuurlijk geen entiteiten maar symbolische tekens.

Vr. Waarom wordt van de stralende essentie gezegd dat ze zeven vanbuiten en zeven vanbinnen wordt?

Antw. Omdat deze essentie zeven beginselen heeft op het gebied van het gemanifesteerde en zeven op dat van het ongemanifesteerde. Redeneer altijd volgens analogie en pas het oude axioma toe: ‘Zo boven, zo beneden.’

Vr. Maar zijn de gebieden van ‘niet-zijn’ ook zevenvoudig?

Antw. Ongetwijfeld. Wat in *De geheime leer* een ongemanifesteerd gebied wordt genoemd, is alleen ongemanifesteerd of een gebied van niet-zijn vanuit het gezichtspunt van het eindige verstand; voor hogere intelligenties zou het een gemanifesteerd gebied zijn, enz., tot in het oneindige; de analogie gaat overal op.

1. *De geheime leer*, 1:97.

Bijeenkomst op 28 februari 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 3 (*vervolg*).

Śloka 5. De wortel blijft, het licht blijft, het stremsel blijft, en nog
altijd is Oeaoehoo één.

Vr. Wat wordt ermee bedoeld ‘dat deze blijven’?

Antw. Het betekent eenvoudig dat hoe veelvoudig manifestatie ook is, deze toch één is. Met andere woorden het zijn verschillende aspecten van het ene element; het betekent niet dat ze zonder differentiatie blijven.

Het stremsel vormt de eerste differentiatie, en heeft waarschijnlijk ook betrekking op die kosmische stof waarvan men aanneemt dat deze de oorsprong is van de ‘melkweg’ – de stof die wij kennen. Deze ‘stof’, die, volgens de openbaring die van de oorspronkelijke dhyāni-boeddha’s werd ontvangen, tijdens de periodieke slaap van het heelal de uiterste ijtheid bezit die voor het oog van een volmaakte bodhisattva nog waarneembaar is – deze oorspronkelijke en koele stof wordt, bij het eerste herontwaken van de kosmische beweging, door de ruimte verspreid. Vanaf de aarde gezien ziet ze eruit als klonten en brokken, zoals vlokken in dunne melk. Dit zijn de kiemen van de toekomstige werelden, de ‘sterrenstof’.¹

Vr. Moet men aannemen dat de melkweg uit stof bestaat die in een andere toestand van differentiatie verkeert dan die waarmee we vertrouwd zijn?

Antw. Daarvan ben ik overtuigd. Hij is de voorraadschuur van grondstoffen waaruit de sterren, planeten, en andere hemellichamen ontstaan. Stof in die toestand bestaat niet op aarde; maar dat wat al gedifferentieerd is en op aarde voorkomt, komt ook op andere planeten voor en omgekeerd. Maar de stof moet, zoals ik het begrijp, voordat ze vanuit haar toestand in de melk-

1. *De geheime leer*, 1:100.

weg de planeten bereikt, eerst door veel stadia van differentiatie heen gaan. De stof bijvoorbeeld die zich in het zonnestelsel bevindt, verkeert in een heel andere toestand dan die buiten dat stelsel.

Vr. Is er verschil tussen de nevelvlekken en de melkweg?

Antw. Ik zou zeggen een vergelijkbaar verschil als tussen een verkeersweg en de stenen en modder op die weg. Er moet natuurlijk verschil zijn tussen de stof van de melkweg en die van de verschillende nevelvlekken, die op hun beurt onderling zullen verschillen. Maar bij al uw wetenschappelijke berekeningen en metingen moet in aanmerking worden genomen dat het licht waardoor die objecten worden gezien *weerkaats* licht is, en het optisch bedrog dat wordt veroorzaakt door de atmosfeer van de aarde maakt het onmogelijk dat berekeningen van afstanden, enz., absoluut juist zouden zijn; daar komt nog bij dat ze de waarnemingen van de stof waaruit de hemellichamen zijn samengesteld, volkomen wijzigt, want ze heeft de neiging om bij ons de indruk te wekken dat ze dezelfde samenstelling hebben als de aarde. Dit leren de MEESTERS ons tenminste.

Śloka 6. De wortel van het leven was in elke druppel van de oceaan van onsterfelijkheid (*amrita*), en de oceaan was stralend licht, dat vuur, warmte en beweging was. De duisternis verdween en was niet meer; ze verdween in haar eigen essentie, het lichaam van vuur en water, of vader en moeder.

Vr. Wat zijn de verschillende betekenissen van de term ‘vuur’ op de verschillende gebieden van de kosmos?

Antw. Vuur is het meest mystieke van de vijf elementen en ook het meest goddelijke. Het is dus heel moeilijk om een verklaring te geven van de verschillende betekenissen ervan alleen al op ons gebied, waarbij we alle andere gebieden geheel buiten beschouwing laten, nog afgezien van het feit dat het voor de meeste mensen volkomen onbegrijpelijk is. Vuur is de vader van licht, licht de vader van warmte en lucht (levenslucht). Als we de absolute godheid kunnen aanduiden met duisternis of het duistere vuur, dan is licht, de eerste nakomeling ervan, feitelijk de eerste zelfbewuste god. Want wat is licht in zijn oerwortel anders dan de wereldverlichtende en levenschenkende godheid? Licht is dat wat van een abstractie een realiteit is geworden. Niemand heeft ooit werkelijk licht of oerlicht gezien; wat we zien zijn slechts de gebroken stralen of weerkaatsingen ervan, die dichter en minder

lichtend worden naarmate ze afdalen in vorm en stof.

Vuur is daarom een term die ALLES omvat. Vuur is de onzichtbare godheid, ‘de Vader’, en het zich manifesterende licht is God ‘de Zoon’, en ook de zon. In occulte zin is vuur aether, en aether wordt geboren uit beweging, en beweging is het eeuwige, donkere, onzichtbare vuur. Het licht zet alles in de natuur in beweging en beheerst alles daarin, vanaf de hoogste oeraether tot de nietigste molecule in de ruimte. BEWEGING is eeuwig per se, en in de gemanifesteerde kosmos is het de alpha en omega van dat wat elektriciteit, galvanisme, magnetisme, gewaarwording – moreel en fysiek – gedachte, en op dit gebied zelfs leven wordt genoemd. Daarom is vuur op ons gebied eenvoudig de manifestatie van beweging, of leven.

Door de rozenkruisers werden alle kosmische verschijnselen ‘bezielde geometrie’ genoemd. Elke polaire functie is slechts een herhaling van de oerpolariteit, zeiden de vuurfilosofen. Want beweging wekt warmte op, en aether in beweging is warmte. Wanneer ze haar beweging vertraagt, wordt koude opgewekt, want ‘koude is aether in een latente toestand’. Daarom zijn er drie positieve en drie negatieve hoofdtoestanden van de natuur, waarvan het oerlicht de synthese is. De drie negatieve toestanden zijn: 1. duisternis; 2. koude; 3. vacuüm, of leegte. De drie positieve zijn: 1. licht (op ons gebied); 2. warmte; 3. de hele natuur. Vuur kan dus de eenheid van het heelal worden genoemd. Zuiver kosmisch vuur (zonder zogenaamde brandstof) is in zijn universaliteit de godheid; want kosmisch vuur, of warmte die erdoor wordt voortgebracht, is elk atoom stof in de gemanifesteerde natuur. Er is geen ding of deeltje in het heelal dat geen latent vuur in zich draagt.

Vr. Vuur kan dus worden beschouwd als het eerste element?

Antw. Wanneer we zeggen dat vuur het eerste van de elementen is, dan geldt dat alleen voor het zichtbare heelal – het vuur dat we allemaal kennen. Zelfs op het hoogste gebied van ons heelal, op het gebied van bol A of G, is vuur in één opzicht slechts het vierde. Want de occultist, de rozenkruiser uit de middeleeuwen, en zelfs de middeleeuwse kabbalisten zeiden dat de universele godheid duisternis is voor onze menselijke waarneming en zelfs voor die van de hoogste ‘engelen’, en dat uit die duisternis de logos voortkomt in de volgende aspecten: 1. gewicht (chaos die aether in zijn oertoestand wordt); 2. licht; 3. warmte; en 4. vuur.

Vr. In welke verhouding staat de zon, de hoogste vorm van vuur die door ons kan worden gekend, tot het vuur zoals u dat heeft verklaard?

Antw. De zon, die zich op ons gebied bevindt, is zelfs geen ‘zonne’-vuur.

De zon die wij zien, geeft niets van zichzelf, want hij is een weerspiegeling; een bundel elektromagnetische krachten, één van de ontelbare miljarden ‘knopen van fohat’. Fohat wordt de ‘draad van oorspronkelijk licht’ genoemd, met recht het ‘kluwen’ van Ariadne in dit labyrint van chaotische stof. Deze draad loopt door de zeven gebieden en maakt daarbij knopen. Omdat elk gebied zevenvoudig is, zijn er dus negenenveertig mystieke en fysieke krachten; de grotere knopen vormen sterren, zonnen en stelsels, de kleinere vormen planeten, enz.

Vr. In welk opzicht is de zon een illusie?

Antw. De elektromagnetische knoop van onze zon is niet tastbaar, heeft geen afmetingen, is zelfs niet moleculair, zoals de elektriciteit die wij kennen. De zon absorbeert, ‘psychiseert’ en vampiriseert al wat binnen zijn stelsel van hem afhankelijk is. Hij geeft niets van zichzelf. Het is daarom dwaasheid te zeggen dat de zonnevuren aan het opbranden zijn en geleidelijk uitdoven. De zon heeft maar één duidelijke functie: hij geeft de levensimpuls aan alles wat ademt en leeft onder zijn licht. De zon is het kloppende hart van het stelsel; elke klopp is een impuls. Dat hart is echter onzichtbaar; geen enkele astronoom zal het ooit zien. Dat wat in dit hart verborgen ligt en wat we voelen en zien, de ogenschijnlijke vlammen en vuren, om een vergelijking te gebruiken, zijn de zenuwen die de spieren van het zonnestelsel besturen, en bovendien zenuwen buiten het lichaam. Die impuls is niet mechanistisch, maar een zuiver spirituele zenuwimpuls.

Vr. Welk verband heeft ‘gewicht’, zoals u dat gebruikt, met de zwaartekracht?

Antw. Met gewicht wordt zwaartekracht bedoeld in de occulte betekenis van aantrekking en afstoting. Het is een van de kenmerken van differentiatie, en is een universele eigenschap. Op grond van aantrekking en afstoting tussen de stof in de verschillende toestanden is het in de meeste gevallen mogelijk de stand te verklaren die de staarten van kometen aannemen wanneer ze de zon naderen, terwijl de ‘wet van de zwaartekracht’ dit niet kan; ze bewegen duidelijk in strijd met deze hypothese.

Vr. Wat is in dit verband de betekenis van water?

Antw. Omdat water volgens zijn atoomgewicht is samengesteld uit een negende waterstof (zoals u weet een zeer ontvlambaar gas; er bestaat geen organisch lichaam zonder dit gas) en uit acht negende zuurstof (dat verbran-

ding veroorzaakt als het te snel met enig lichaam in contact wordt gebracht), wat kan het dan anders zijn dan een van de vormen van de oorspronkelijke kracht of het vuur in een koude of latente en vloeibare vorm? Vuur staat in dezelfde verhouding tot water als geest tot stof.

Śloka 7. Ziedaar, o lanoe! Het stralende kind van de twee, de ongeëvenaarde schitterende heerlijkheid: heldere ruimte, zoon van donkere ruimte, die uit de diepten van de grote donkere wateren tevoorschijn komt. Het is Oeao hoo de jongere, de *** (*die u nu kent als Kuan-shih-yin*). Hij vertoont zich stralend als de zon; hij is de vlamme goddelijke draak van wijsheid. De eka (*een*) is chatur (*vier*), en chatur neemt drie tot zich, en hun vereniging brengt de sapta (*zeven*) voort, in wie de zeven zijn die de tridaśa (*de driemaal tien*), of de horden en de menigten, worden. Zie hem de sluier oplichten en deze van oost naar west ontrollen. Hij sluit het hogere buiten en laat het lagere zien als de grote illusie. Hij geeft de plaatsen voor de stralenden (*sterren*) aan, verandert het bovenste (*de ruimte*) in een oeverloze zee van vuur, en verandert het ene gemanifesteerde (*element*) in de grote wateren.

Kuan-shih-yin en Kuan-yin zijn synoniem met vuur en water. De twee godheden zijn in hun oorspronkelijke manifestatie de tweevoudige god, de androgyne natuur, purusha en prakriti.

Vr. Welke termen komen overeen met de drie logoi in de woorden Oeao hoo de jongere, Kuan-shih-yin, Kuan-yin, vader-moeder, vuur en water, heldere ruimte en donkere ruimte?

Antw. Ieder moet dit zelf uitwerken, ‘Kuan-shih-yin geeft de plaatsen voor de stralenden, de sterren, aan, en verandert de bovenste ruimte in een oeverloze zee van vuur, en het ene gemanifesteerde in de grote wateren’. Denk hier goed over na. Vuur staat hier voor de verborgen geest, water is zijn kroost, of vocht, of de scheppende elementen hier op aarde, de uitwendige korst en de evoluerende of scheppende beginselen daarbinnen, of de meest innerlijke beginselen. Aanhangers van het illusionisme zouden waarschijnlijk zeggen ‘erboven’.

Vr. Welke sluier licht Oeao hoo de jongste van oost naar west op?

Antw. De sluier van de werkelijkheid. Het is het gordijn dat verdwijnt om de toeschouwer de illusies op het toneel van het zijn te tonen, het decor en de spelers, kortom het heelal van MĀYĀ.

Vr. Wat is ‘de bovenste ruimte’ en de ‘oeverloze zee van vuur’?

Antw. De ‘bovenste ruimte’ is de ruimte ‘vanbinnen’, hoe paradoxaal dit ook lijkt, want er is geen *boven* noch een *beneden* in de oneindigheid; maar de gebieden volgen op elkaar en worden van *binnen naar buiten* vast. Het is in feite het heelal zoals het voor het eerst verschijnt uit zijn *laya*- of ‘nul’-toestand, een oeverloos uitspannel van geest, of een ‘zee van vuur’.

Vr. Zijn de ‘grote wateren’ dezelfde als die waarover de duisternis zweefde?

Antw. Het is in dit geval niet juist te zeggen dat de duisternis ‘zweefde’. Absolute duisternis, of het eeuwige ongekende, kan niet actief zijn, en zweven *is* activiteit. Zelfs in *Genesis* wordt gezegd dat duisternis op de afgrond *was*, maar dat wat boven de wateren zweefde, was de ‘geest van God’. Esoterisch betekent dit dat in het begin, toen de oneindigheid zonder vorm was, en chaos of de uiterlijke ruimte nog leeg was, alleen duisternis (d.w.z. *kalahaṃsa parabrahman*) *was*. Toen, bij het eerste gloren van de dageraad, begon de ‘geest van god’ (de derde *logos*, of *Nārāyaṇa*, nadat de eerste en de tweede *logos* waren uitgestraald) boven de grote wateren van de ‘afgrond’ te zweven. Om correct, zo niet duidelijk, te zijn zou de vraag moeten luiden: ‘Zijn de grote wateren hetzelfde als de duisternis waarover wordt gesproken?’ Het antwoord zou dan bevestigend zijn.

Kalahaṃsa heeft een tweeledige betekenis. Exoterisch is hij *Brahmā* die de zwaan is, de ‘grote vogel’, het voertuig waarin de duisternis zich aan het menselijke begrip manifesteert als licht, en dit heelal. Maar esoterisch is hij de duisternis zelf, het onkenbare absolute, dat de bron is, eerst van de uitstraling die de eerste *logos* wordt genoemd, vervolgens van de weerspiegeling daarvan, de dageraad of de tweede *logos*, en ten slotte van *Brahmā*, het gemanifesteerde licht, of de derde *logos*.

Bedenk dat achter deze illusie van manifestatie, die we zien en voelen, en die, zo stellen we het ons voor, onder onze zintuiglijke waarnemingen valt, eenvoudig en in nuchtere werkelijkheid dat is wat we noch horen, zien, voelen, proeven, of aanraken. Het is een grote illusie en niets anders.

Vr. Terugkerend op een eerdere vraag, in welke betekenis kan elektriciteit een ‘entiteit’ worden genoemd?

Antw. Alleen als we ernaar verwijzen als fohat, de oorspronkelijke kracht ervan. In werkelijkheid is er maar één kracht, die zich op het gebied van manifestatie aan ons voordoet in miljoenen vormen. Zoals gezegd komt alles voort uit het ene universele oervuur, en elektriciteit is op ons gebied een van de meest omvattende aspecten van dit vuur. Alles bevat en is elektriciteit, van de brandnetel die steekt, tot de bliksem die doodt, van de vonk in de kiezelsteen tot het bloed in het lichaam. Maar de elektriciteit die bijvoorbeeld in een elektrische lamp wordt waargenomen, is iets heel anders dan fohat.

Elektriciteit is de oorzaak van de moleculaire beweging in het fysieke heelal en dus ook hier op aarde. Ze is een van de ‘beginselen’ van de stof; want doordat ze wordt opgewekt bij elke verstoring van het evenwicht, wordt ze om zo te zeggen het kāmische element van het object waarin die verstoring plaatsvindt. Op deze manier is fohat – de eerste oorzaak van deze kracht in haar miljoenen aspecten, en als de totaalsom van de universele kosmische elektriciteit – een ‘entiteit’.

Vr. Maar wat bedoelt u met die term? Is elektriciteit niet ook een entiteit?

Antw. Zo zou ik haar niet noemen. Het woord entiteit is afkomstig van de Latijnse stam *ent*, ‘zijnd’, van *esse*, ‘zijn’; daarom is alles wat onafhankelijk is van iets anders een entiteit, van een zandkorrel tot God. In ons geval is echter alleen fohat een entiteit, terwijl elektriciteit slechts een relatieve betekenis heeft als ze op de gebruikelijke, wetenschappelijke manier wordt opgevat.

Vr. Is kosmische elektriciteit niet een zoon van fohat, en zijn zijn ‘zeven zonen’ geen entiteiten?

Antw. Ik ben bang van niet. Als we spreken over de zon, kunnen we die een entiteit noemen, maar een zonnestraal die onze ogen verblindt kunnen we eigenlijk geen entiteit noemen. De ‘zonen van fohat’ zijn de verschillende krachten die in hun essentie of wezen en in hun diverse gevolgen fohatisch of kosmisch elektrisch leven dragen. Bijvoorbeeld: wrijf over barnsteen – een fohatische entiteit – en deze zal een ‘zoon’ voortbrengen die strohalmen zal aantrekken: een schijnbaar onbezielde en anorganisch object dat op die manier leven vertoont! Maar wrijf een brandnetel tussen duim en vinger, en u zult ook een zoon van fohat opwekken, in de vorm van een blaas. In deze gevallen is de blaas een entiteit, maar dat wat de strohalm aantrekt is dat niet.

Vr. Fohat is dus kosmische elektriciteit, en de 'zoon' is ook elektriciteit?

Antw. Elektriciteit is het werk van fohat, maar, zoals ik al zei, fohat is *niet* elektriciteit. Vanuit een occult standpunt worden elektrische verschijnselen heel vaak voortgebracht door een abnormale toestand van de moleculen van een object of van lichamen in de ruimte: elektriciteit is het leven en het is de dood: het eerste wordt voortgebracht door harmonie, de tweede door disharmonie. Levenselectriciteit valt onder dezelfde wetten als kosmische elektriciteit. Het combineren van moleculen tot nieuwe vormen, het tot stand brengen van nieuwe verbanden, en het verstoren van moleculair evenwicht zijn in het algemeen het werk van fohat, en brengen ook fohat voort. Het samengestelde beginsel, of de emanatie van de zeven kosmische logoi, is alleen daar weldadig waar harmonie heerst.

Śloka 8. Waar was de kiem, en waar was nu de duisternis? Waar is de geest van de vlam die brandt in je lamp, o lanoe? De kiem is dat, en dat is licht, de witte schitterende zoon van de donkere verborgen vader.

Vr. Is de geest van de vlam die brandt in de lamp van ieder van ons, onze hemelse vader of ons hoger zelf?

Antw. Noch het een noch het ander; de geciteerde zin is slechts een analogie en heeft betrekking op een echte lamp die door de leerling waarschijnlijk wordt gebruikt.

Vr. Zijn de elementen de lichamen van de dhyāni-chohans, en zijn waterstof, zuurstof, ozon, en stikstof de oorspronkelijke elementen op dit gebied van de stof?

Antw. Het antwoord op het eerste gedeelte van deze vraag zal men vinden als men de symboliek van *De geheime leer* bestudeert.

Voor de vier genoemde elementen is dat het geval; maar bedenk dat op een hoger gebied zelfs vluchtige ether zo grof als modder zou lijken. Elk gebied heeft zijn eigen dichtheid van substantie of stof, zijn eigen kleuren, klanken, afmetingen van ruimte, enz., die ons op dit gebied geheel onbekend zijn; en zoals wij op aarde intermediaire wezens hebben, de mier bijvoorbeeld, een soort overgangsentiteit tussen twee gebieden, zo zijn er op het gebied boven het onze ook wezens die zintuigen en vermogens hebben die aan de bewoners van dat gebied onbekend zijn.

Er bestaat een bijzondere illustratie van Elihu Vedder bij de 'kwatrijnen'

van Omar Khayyam, die een idee geeft van de knopen van fohat. Het is de gebruikelijke Japanse manier om wolken te tekenen, enkele lijnen die uitlopen in knopen, zowel in tekeningen als in graveerwerk. Het is fohat, de ‘knopenlegger’, en vanuit een bepaald gezichtspunt is het de ‘wereldstof’.

Vr. Als de melkweg een manifestatie van deze ‘wereldstof’ is, hoe komt het dan dat ze niet overal aan de hemel zichtbaar is?

Antw. Zou het niet zo kunnen zijn dat we alleen het meer samengetrokken en daarom verdichte gedeelte ervan zien? Dit vormt zich tot ‘knopen’ en gaat door het zonnestadium, de kometen- en planetaire stadia, totdat het uiteindelijk een dood lichaam wordt, of een maan. Er zijn ook verschillende soorten zonnen. De zon van het zonnestelsel is een weerspiegeling. Aan het einde van het zonne-manvantara zal hij steeds minder stralend worden, steeds minder warmte geven, als gevolg van een verandering in de werkelijke zon, waarvan de zichtbare zon de weerspiegeling is.

Na de zonne-pralaya zal de huidige zon in een toekomstig manvantara een komeetachtig lichaam worden, maar beslist niet tijdens het leven van onze kleine planeetketen. Het argument dat is ontleend aan de spectraalanalyse is niet steekhoudend, omdat er geen rekening is gehouden met het feit dat het licht kosmische stofdeeltjes passeert. Daarmee willen we niet zeggen dat er geen wezenlijk verschil is tussen de spectra van sterren, maar wel dat de beweerde aanwezigheid van ijzer of natrium in een bepaalde ster verklaard kan worden door een verandering van de stralen van die ster door de kosmische stofdeeltjes waarmee de aarde wordt omringd.

Vr. Hangt het waarnemingsvermogen van de mier – bijvoorbeeld de manier waarop haar vermogens om kleur waar te nemen verschilt van de onze – niet eenvoudig af van fysiologische omstandigheden?

Antw. De mier is zeker gevoelig voor de geluiden die wij horen, en zij kan ook geluiden opvangen die wij nooit kunnen horen; fysiologie heeft er dus niets mee te maken. De mier en wij hebben verschillende graden van waarnemingsvermogen. Wij staan op een hogere trap van ontwikkeling dan de mier, maar relatief gezien zijn wij de mieren voor het boven ons liggende gebied.

Vr. Wanneer elektriciteit wordt opgewekt door over barnsteen te wrijven, is er dan iets wat overeenkomt met een emanatie vanuit barnsteen?

Antw. Dat is er; de elektriciteit die latent in barnsteen aanwezig is, bestaat in alles, en zal men daarin aantreffen als men de juiste omstandigheden creëert die nodig zijn om haar vrij te maken. Er is één fout die vaak

wordt gemaakt, en een grotere fout kan men volgens een occultist niet maken. Er wordt onderscheid gemaakt tussen wat men bezielde en onbezielde objecten noemt, alsof er op aarde zoiets als een geheel onbezield object zou kunnen bestaan!

In feite is zelfs dat wat men een dood mens noemt meer levend dan ooit. Vanuit één gezichtspunt vormt voedselopname het kenmerkende onderscheid tussen wat organisch en anorganisch wordt genoemd. Maar als er geen voedselopname zou plaatsvinden, hoe zouden die zogenaamde anorganische lichamen dan veranderingen kunnen ondergaan? Zelfs kristallen ondergaan een groeiproces, dat voor hen overeenkomt met de functie van voedselopname. In feite is alles wat verandert organisch, zegt de occulte filosofie; het draagt het levensbeginsel in zich en bezit potentieel alle vermogens van de hogere levens. Wanneer, zoals wij zeggen, alles in de natuur een aspect is van het éne element, en het leven universeel is, hoe kan er dan zoiets als een anorganisch atoom bestaan!

Bijeenkomst op 7 maart 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 3 (vervolg)

Śloka 10. Vader-moeder spinnen een web dat vanboven aan de geest (*purusha*) – het licht van de ene duisternis – is bevestigd, en van onderen aan zijn (*van de geest*) schaduwkant, de stof (*prakriti*); en dit web is het heelal, gesponnen uit de twee substanties die tot één zijn gemaakt, dat svabhavat is.¹

Vr. Geest en stof zijn de tegengestelde uiteinden van hetzelfde web; licht en duisternis, warmte en koude, leegte of ruimte en volheid van al wat bestaat, zijn ook tegengestelden. In welke betekenis zijn die drie paren van tegengestelden verbonden met geest en stof?

Antw. In dezelfde betekenis als waarin alles in het heelal verband houdt met óf geest óf stof, waarbij een van deze twee, of beide, als permanent element wordt genomen. Zuivere stof is zuivere geest en kan niet worden begrepen, zelfs al wordt ze door ons beperkte verstand erkend. Licht noch duisternis zijn als optische gevolgen stof, en evenmin zijn ze geest, maar ze zijn de eigenschappen van eerstgenoemde (stof).

Vr. In welke verhouding staat ether tot geest en stof?

Antw. Maak onderscheid tussen aether en ether; eerstgenoemde is goddelijk, de laatste fysiek en *duivels*. Ether is de laagste van de zevenvoudige indeling van ākāśa-pradhāna, de oer vuur-substantie. Aether-ākāśa is het vijfde en zesde beginsel van het lichaam van de kosmos – en komt dus overeen met buddhi-manas bij de mens; *ether* is zijn kosmische neerslag, die zich vermengt met de hoogste laag van het astrale licht. Vanaf het vijfde wortelras zal dit zich pas volledig ontwikkelen aan het begin van de vijfde ronde.

Aether is ākāśa in zijn hogere aspect, en *ether* is ākāśa in zijn laagste aspect. In één betekenis is hij equivalent aan de Vader-Schepper, Zeus, Pater

1. *De geheime leer*, 1:113.

Aether; in de andere aan de duivelse slang-verleider, het astrale licht van de kabbalisten. In het laatste geval is hij volledig gedifferentieerde stof, in het eerste geval is hij pas in de aanvangsfase van differentiatie. Met andere woorden: geest wordt objectieve stof; en objectieve stof wordt weer subjectieve geest, wanneer ze aan onze metafysische zintuigen ontsnapt. Aether staat in dezelfde verhouding tot de kosmos en onze kleine aarde als manas tot de monade en het lichaam. Daarom heeft ether niets te maken met geest, maar heel veel met subjectieve stof en met onze aarde.

Vr. 'Brahmā, als de 'kiem van de onbekende duisternis', is het materiaal waaruit alles evolueert en zich ontwikkelt.'¹ Het is een van de axioma's van de logica dat het voor het denkvermogen onmogelijk is iets te geloven waarvan het niets begrijpt. Welnu, wanneer dit 'materiaal', dat Brahmā is, vormloos is, dan kan het denkvermogen zich daarvan geen enkel beeld vormen, want als er geen vorm is, kan het denkvermogen zich niets voorstellen. Het is de omhulling of de manifestatie in de vorm van 'God' die we kunnen waarnemen, en alleen daardoor kunnen we iets over hem weten. Wat is dan de eerste vorm van dit materiaal, die door het menselijk bewustzijn kan worden gekend?

Antw. Uw axioma's van de logica zijn alleen van toepassing op het *lager* manas en u redeneert alleen vanuit de waarnemingen van kāma-manas. Maar dat wat het occultisme onderwijst is puur gebaseerd op de waarneming van het hoger ego of het buddhi-manas. Maar ik zal proberen u te antwoorden op een voor u vertrouwde manier. De eerste en enige vorm van de prima materia, die door ons hersenbewustzijn kan worden gekend, is de cirkel.

Stel u in uw denken een begrensde cirkel voor, en breid die dan geleidelijk uit. U zult al snel een punt bereiken waarop deze, zonder dat ze in uw gedachten ophoudt een cirkel te zijn, toch oneindig en grenzeloos wordt, zelfs voor de innerlijke waarneming. Die cirkel noemen wij Brahmā, de kiem, het atoom of de aṇu: een latent atoom, dat gedurende pralaya de oneindigheid en de grenzeloze eeuwigheid omvat, een actief atoom tijdens de levenscycli; maar één dat noch omtrek noch oppervlakte heeft, alleen onbegrensde uitgebreidheid. Daarom is de cirkel de eerste geometrische figuur en het eerste symbool in de subjectieve wereld, en wordt ze een driehoek in de objectieve wereld. De driehoek is de volgende figuur na de cirkel.

De eerste figuur, de cirkel met het punt, is eigenlijk geen figuur; ze is eenvoudig een oerkiem, het eerste wat u zich kunt voorstellen bij het begin van differentiatie; de driehoek kan men zich voorstellen zodra de stof het

1. *De geheime leer*, 1:113.

nul- of laya-punt is gepasseerd. Brahmā wordt een atoom genoemd, want we moeten ons dit als een mathematisch punt voorstellen, dat echter tot in het absolute uitgebreid kan worden. Let op: het is de goddelijke kiem en niet het atoom van de scheikundigen. Pas op voor de illusie van de vorm. Zodra u uw godheid tot een menselijke vorm omlaaghaalt, beperkt en begrenst u haar, en zie, u heeft een antropomorfe god geschapen.

Śloka 11. Het (*het web*) zet uit als de adem van het vuur (*de vader*) erop is gericht; het trekt samen als de adem van de moeder (*de wortel van de stof*) het aanraakt. Dan gaan de zonen (*de elementen, elk met zijn eigen krachten, of intelligenties*) uiteen en verspreiden zich, om aan het einde van de ‘grote dag’ in de schoot van hun moeder terug te keren en weer één met haar te worden. Wanneer het (*het web*) afkoelt, wordt het stralend, en de zonen zetten uit en trekken samen door hun eigen zelf en hart; ze omvatten de oneindigheid.¹

Vr. Wordt ‘zet uit’ hier gebruikt in de betekenis van differentiëren of ontwikkelen, en ‘trekt samen’ in die van involutie, of hebben die termen betrekking op manvantara en pralaya; of op een onafgebroken trillende beweging van de wereldstof? Vinden deze ‘uitzetting’ en ‘samentrekking’ gelijktijdig of na elkaar plaats?

Antw. Het web is de altijd-bestaande oersubstantie – voor ons begripsvermogen zuivere geest – het materiaal waaruit het objectieve heelal of de heelallen zijn geëvolueerd. Wanneer de adem van vuur, of van de vader, erop gericht is, zet het uit; d.w.z. als subjectief materiaal is het onbegrensd, eeuwig, en onverwoestbaar. Wanneer de adem van de moeder het aanraakt, d.w.z. als de tijd voor manifestatie aanbreekt en het de objectiviteit van vorm moet aannemen, trekt het zich samen, want er is niet zoiets als een objectieve stoffelijke vorm die onbegrensd is.

Hoewel Newtons stelling dat elk stofdeeltje de eigenschap heeft ieder ander deeltje aan te trekken, in het algemeen juist is, en hoewel Leibniz’ stelling dat elk atoom zelf een heelal is en door zijn eigen innerlijke kracht werkt, ook waar is, zijn beide stellingen toch onvolledig. De mens is namelijk ook een atoom, met aantrekkingskracht en afstoting, en is de microkosmos van de macrokosmos. Maar zou het ook juist zijn te zeggen dat hij zich, door de kracht en de intelligentie die in hem aanwezig zijn, onafhan-

1. *De geheime leer*, 1:114.

kelijk van elke andere menselijke eenheid beweegt, of kan handelen en zich bewegen, als er geen grotere kracht en intelligentie was dan de zijne die hem in staat zou stellen om in dat hogere element van kracht en intelligentie te leven en zich te bewegen?

Een van de doeleinden van *De geheime leer* is te bewijzen dat de beweging van de planeten niet volledig kan worden verklaard door de theorie van de zwaartekracht alleen. Naast de kracht die *in* de stof werkt, is er ook een kracht die *op* de stof inwerkt.

Wanneer we spreken over de veranderde toestanden van geest-stof (die in feite kracht is), en daaraan verschillende namen geven, zoals warmte, koude, licht en duisternis, aantrekking en afstoting, elektriciteit en magnetisme, enz., dan zijn dat voor de occultist slechts namen, uitdrukkingen voor de verschillen in manifestatie van een en dezelfde kracht (altijd tweevoudig in differentiatie), maar niet voor een wezenlijk verschil tussen die krachten.

Al die verschillen in de objectieve wereld komen slechts voort uit de specifieke kenmerken van de differentiatie van de stof waarop de ene vrije kracht inwerkt, daarin bijgestaan door dat deel van haar essentie dat we opgesloten kracht of stoffelijke moleculen noemen. De innerlijke werker, de inherente kracht, heeft steeds de neiging zich met zijn ouder-essentie daarbuiten te verenigen; en zo doet de moeder, die binnenin werkt, het web samentrekken; en de vader, vanbuiten werkend, doet het uitzetten. De wetenschap noemt dit zwaartekracht; de occultisten noemen het het werk van de universele levenskracht, die uitstraalt uit die absolute en onkenbare KRACHT die buiten alle ruimte en tijd staat. Dat is het werk van de eeuwige evolutie en involutie, of van uitzetting en samentrekking.

Vr. Wat is de betekenis van de woorden ‘wanneer het web afkoelt’, en wanneer vindt dit plaats?

Antw. Het is duidelijk dat het web zelf afkoelt en niet iets daarbuiten. Wanneer? Er wordt ons gezegd dat dit afkoelen begint wanneer de opgesloten kracht en intelligentie, die inherent zijn aan elk atoom zowel van gedifferentieerde als van homogene stof, op een punt komen waar beide de slaaf worden van een hogere, intelligente kracht die de opdracht heeft het web te leiden en vorm te geven. Het is de kracht die wij de goddelijke vrije wil noemen, vertegenwoordigd door de dhyāni-boeddha's. Wanneer de ene naamloze kracht, die orde brengt in de wanorde, en harmonie tot stand brengt in de chaos, de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten van leven en bestaan aan zich heeft onderworpen – dan begint het web af te koelen. Het is onmogelijk om het juiste tijdstip aan te geven in een proces waarvan de duur onbekend is.

Vr. Is vorm het resultaat van de wisselwerking van de middelpuntvliedende en middelpuntzoekende krachten in de stof en in de natuur?

Antw. Er wordt ons gezegd dat elke vorm wordt opgebouwd overeenkomstig het model dat er in de eeuwigheid voor is geschetst, en dat in de GODDELIJKE GEEST wordt weerspiegeld. Er zijn hiërarchieën van ‘vormbouwers’, en reeksen vormen en graden, van de hoogste tot de laagste. Terwijl de hoogste worden gemaakt onder leiding van de ‘bouwers’, de goden ‘kosmokrates’, worden de laagste gevormd door de elementalen of natuurgeesten.

Neem bijvoorbeeld de wonderlijke insecten, sommige reptielen en ongewervelde dieren, die zo precies bladeren, bloemen, met mos bedekte takken en andere zogenaamd ‘onbezielde’ dingen imiteren, niet alleen in kleur, maar ook in hun uiterlijke vorm. Moeten we ‘natuurlijke selectie’ en de verklaringen van de darwinisten als antwoord aanvaarden? Ik hoop van niet. De theorie van natuurlijke selectie is niet alleen volkomen ontoereikend om deze mysterieuze eigenschap van nabootsing in de wereld van het zijn te verklaren, maar ze geeft ook een volkomen verkeerd beeld van het belang van zo’n vermogen tot nabootsen, als een ‘machtig wapen in de strijd om het bestaan’.

Als eenmaal is bewezen – en dat kan gemakkelijk worden gedaan – dat dit nabootsingsvermogen totaal *niet past* binnen de theorie van Darwin, d.w.z. als wordt aangetoond dat het beweerde gebruik ervan in verband met de zogenaamde ‘survival of the fittest’ een speculatie is, niet bestand tegen nauwkeurige analyse, waaraan kan dat vermogen dan worden toegeschreven?

Iedereen heeft wel eens insecten gezien die natuurgetrouw de kleur en zelfs de uiterlijke vorm van planten, bladeren, bloemen, dode takjes, en dergelijke, imiteerden. Dit is geen wet maar eerder een veel voorkomende uitzondering. Dan kan het toch alleen een onzichtbare intelligentie *buiten* het insect zijn, die deze voorbeelden zo nauwkeurig kopieert!

Vr. Maar toont Wallace niet aan dat zo’n imitatie in de natuur een doel heeft? Dat dit juist de theorie van ‘natuurlijke selectie’ bewijst, en het aangeboren instinct in de zwakkere schepselen om veiligheid te zoeken achter het geleende kled van bepaalde objecten? De insecteneters, die niet van planten en bladeren leven, zullen zo’n op een blad of een mos lijkend insect niet aanvallen. Dit lijkt heel aannemelijk.

Antw. Inderdaad, heel aannemelijk als er naast negatief geen heel positief bewijsmateriaal was om aan te tonen dat de natuurlijke selectie theorie

ongeschikt is om die imitatie-verschijnselen te verklaren. Wil een regel opgaan, dan moet worden aangetoond dat hij, zo niet algemeen, dan toch in elk geval onder dezelfde omstandigheden altijd van toepassing is, bijvoorbeeld de overeenkomst en identiteit van kleuren tussen dieren van een en dezelfde streek, en de daar aanwezige grondsoort zou hiervan een algemene uiting zijn. Maar wat dan te zeggen van de woestijn-kameel met zijn vacht in dezelfde ‘beschermende’ kleur als die van de vlakten waarop hij leeft, en de zebra die door zijn felle donkere strepen *niet* wordt beschermd op de open vlakten van Zuid-Afrika, zoals Darwin zelf toegaf.

De wetenschap verzekert ons dat deze imitatie van de kleur van de grond altijd optreedt bij zwakkere dieren, en toch hebben we daar de leeuw – die niet bang hoeft te zijn voor vijanden die sterker zijn dan hijzelf in de woestijn – met een vacht die men nauwelijks kan onderscheiden van de rotsen en zandvlakten die hij bewoont! Men verlangt dat we geloven dat deze ‘imitatie van beschermende kleuren wordt veroorzaakt door het gebruik en het *voordeel* dat ze de nabootser biedt’ als een ‘machtig wapen in de strijd om het bestaan’; toch toont de dagelijkse praktijk ons juist het tegendeel. We zien namelijk een aantal dieren waarvoor de meest geprononceerde vormen van het imitatievermogen volkomen nutteloos zijn, of erger nog, gevaarlijk en vaak zelfvernietigend.

Welk voordeel hebben bijvoorbeeld de ekster en de papegaai bij het nabootsen van de menselijke spraak – terwijl ze daarvoor worden opgesloten in een kooi? Welk nut heeft het voor een aap dat hij kan na-apen, een vermogen dat zoveel apen duur is komen te staan en soms ernstig lichamenteel letsel of zelfvernietiging tot gevolg had; of voor een kudde onnozele schapen die hun leider blindelings volgen, zelfs wanneer hij in een afgrond tuimelt? Dit onbedwingbare verlangen (tot *imitatie* van hun leiders) heeft meer dan één ongelukkige darwinist tot de meest dwaze en tegenstrijdige beweringen gebracht, wanneer hij probeert voor zijn geliefde theorie bewijzen te vinden. Zo spreekt Grant Allen, een aanhanger van Haeckel, in zijn boek over dit onderwerp, over een bepaalde hagedis in India die gezegend is met drie soorten grote parasieten.

Elk van die drie imiteert op volmaakte manier de kleur van de schubben van dat deel van het lichaam waarop hij zich bevindt; de parasiet op de buik van het schepsel is geel evenals die buik; de tweede parasiet, die heeft gekozen voor de rug, is net zo veelkleurig als de rugschubben; terwijl de derde parasiet, die zijn schuilplaats heeft gezocht op de bruine kop van de hagedis, een kleur heeft die daarvan bijna niet is te onderscheiden. G. Allen vertelt ons dat deze zorgvuldige imitatie van de verschillende kleuren dient om de parasieten tegen de hagedis zelf te beschermen. Maar deze dappere

voorvechter van de natuurlijke selectie wil zijn lezers toch niet wijsmaken dat de hagedis de parasiet *op zijn eigen kop* kan zien! Tot slot vragen we ons af wat het nut is van de schitterende rode kleur voor de vis die tussen de koraalriffen leeft, of van de veren in de kleuren van de regenboog voor het paradijsvogeltje, de *kolibri*, die alle stralende kleuren van de tropische fauna en flora imiteert, behalve dat ze er juist meer door opvallen?

Vr. Aan welke oorzaken zou het occultisme het vermogen tot imiteren toeschrijven?

Antw. Aan verschillende dingen. In het geval van die zeldzame tropische vogels en de op bladeren lijkende insecten aan vroegere overgangsschakels, in het eerste geval tussen de hagedis en de *kolibri*, in het tweede geval tussen een bepaalde vegetatie en de insectensoort. Er is een tijd geweest, miljoenen jaren geleden, dat zulke ‘ontbrekende schakels’ overal op aarde talrijk waren. Maar nu worden ze met elke cyclus en generatie zeldzamer; men vindt ze tegenwoordig alleen nog op een beperkt aantal plaatsen, want al die schakels zijn overblijfselen uit het verleden.

Vr. Wilt u ons vanuit het occulte standpunt enige uitleg geven over wat de ‘wet van de zwaartekracht’ wordt genoemd?

Antw. Volgens de wetenschap is de aantrekkingskracht tussen twee lichamen recht evenredig aan de massa en omgekeerd evenredig aan het kwadraat van de afstand. Occultisten betwijfelen echter of deze wet overal geldt waar planeten ronddraaien. Neem bijvoorbeeld de eerste en de tweede wet van Kepler, opgenomen in de wet van Newton, zoals die door Herschel wordt gegeven:

‘Onder invloed van zo’n aantrekkingskracht, die twee bolvormige lichamen naar elkaar toe drijft, zal elk, wanneer ze zich in elkaars nabijheid bewegen, worden afgebogen in een boogvormige baan naar de ander, en zal de één om de ander die als vast punt wordt beschouwd, of zullen beide rond hun gemeenschappelijke zwaartepunt, een baan beschrijven waarvan de vorm beperkt is tot die figuren die in de meetkunde bekendstaan als kegelsneden. Het zal van de specifieke omstandigheden van snelheid, afstand, en richting afhangen, welke van deze banen zal worden beschreven: een ellips, een cirkel, een parabool, of een hyperbool; maar het moet een van deze zijn . . . enz.’¹

De wetenschap zegt dat het verschijnsel van de beweging van de planeten het gevolg is van de werking van twee krachten, de ene middelpunt-

1. John W.F. Herschel, *Outlines of Astronomy*, 1849, blz. 269-70.

zoekend, de ander middelpuntvliedend, en dat een lichaam dat omlaag valt langs een lijn die loodrecht staat op het oppervlak van stilstaand water, dat doet door de wet van de zwaartekracht of middelpuntzoekende kracht. Hiertegen kunnen onder meer de volgende bezwaren van een geleerde occultist worden gebracht.

1. Dat een cirkelvormige baan voor een planeet onmogelijk is.

2. Dat het argument in de derde wet van Kepler, namelijk dat ‘de kwadraten van de omlooptijden van twee planeten zich tot elkaar verhouden als de derde machten van hun gemiddelde afstand tot de zon’, aanleiding geeft tot het merkwaardige resultaat van een toegestane schommeling in de excentriciteiten van planeten. Omdat de genoemde krachten niet van aard veranderen, kan dit volgens hem alleen optreden ‘door tussenkomst van een oorzaak van buitenaf’.

3. Dat het verschijnsel zwaartekracht of ‘vallen’ niet bestaat, behalve als resultaat van tegengestelde krachten. Alleen door mentale analyse of scheiding kan ze als een opzichzelfstaande kracht worden beschouwd. Bovendien stelt hij dat de planeten, atomen, of stofdeeltjes niet tot elkaar worden *aangetrokken* langs rechte lijnen die hun middelpunten met elkaar verbinden, maar dat ze naar elkaar worden toegedreven in spiraalkrommen waarin ze zich rond elkaars middelpunten bewegen. Ook dat de getijgolven niet het gevolg zijn van aantrekking. Dit alles komt voort, zoals hij aantoonde, uit de botsing van opgesloten en vrije krachten; schijnbaar een antagonisme maar in werkelijkheid affiniteit en harmonie.

Totdat fohat – die enkele vlokken kosmische stof (nevelvlekken) verzamelt – het [lichaam] een impuls geeft en zo opnieuw in beweging brengt, de vereiste warmte ontwikkelt, en het dan de vrijheid laat om zelf opnieuw te groeien.¹

Vr. Moeten we fohat opvatten als synoniem met kracht, of met dat wat de veranderende manifestatie van de stof veroorzaakt? Als dat zo is, hoe kan er dan worden gezegd dat fohat ‘het de vrijheid laat om zelf opnieuw te groeien’, als alle groei afhangt van de inwonende kracht?

Antw. Alle groei hangt af van de inwonende kracht, omdat op ons gebied alleen die kracht bewust handelt. De universele kracht kan niet als een bewuste kracht worden beschouwd, zoals wij het woord ‘bewust’ opvatten, omdat ze dan onmiddellijk een persoonlijke god zou worden. Alleen dat wat door een vorm wordt omsloten, een begrenzing van stof, is zich op dit

1. *De geheime leer*, 1:114.

gebied van zichzelf bewust. Van deze vrije kracht of wil, die grenzeloos is en absoluut, kan niet worden gezegd dat ze met begrip werkt; ze is echter de enige onveranderlijke wet van leven en zijn.

Daarom zegt men dat fohat de gezamenlijke aandrijvende kracht van alle opgesloten levenskrachten is en het medium tussen de absolute en voorwaardelijke kracht. Hij is een schakel, evenals manas de verbindingsschakel is tussen de grove stof van het fysieke lichaam en de goddelijke monade die haar bezielt, maar niet rechtstreeks op die stof kan inwerken.

Vr. Als kracht een eenheid of één is, die zich op een ontelbaar aantal manieren manifesteert, dan is de volgende bewering in de toelichting moeilijk te begrijpen: ‘in elk atoom is inwendige en uitwendige warmte’;¹ d.w.z. latente en actieve warmte of dynamische en kinetische warmte. Warmte is het verschijnsel dat men waarneemt wanneer stof op een specifieke manier door een kracht wordt aangedreven. Daarom is warmte op het fysieke gebied slechts stof in beweging.

Als er warmte bestaat in een meer innerlijke en occulte betekenis dan fysieke warmte, dan moet ze worden waargenomen door hogere, meer innerlijke zintuigen, op grond van haar activiteit op het gebied, welk dan ook, waarop ze zich manifesteert. Deze waarneming is aan drie voorwaarden gebonden: een aandrijvende kracht, een vorm die in beweging wordt gebracht, en iets wat die vorm in beweging waarneemt. De uitdrukkingen ‘latente’, ‘potentiële’, of ‘dynamische’ warmte zijn onjuiste benamingen, omdat warmte, hetzij op het eerste of op het zevende gebied van bewustzijn, het verschijnsel is dat men waarneemt wanneer stof of substantie in beweging is.

Is het verschil tussen bovenstaande bewering en de lering van *De geheime leer* schijnbaar of werkelijk?

Antw. Waarom moet warmte op een ander gebied dan het onze de waarneming zijn van stof of substantie in beweging? Waarom zou een occultist de voorwaarden aanvaarden van (1) de aandrijvende kracht; (2) de vorm die in beweging wordt gebracht; (3) iets wat die vorm in beweging waarneemt als warmte?

Heterogeniteit gaat met elk hoger gelegen gebied meer en meer over in homogeniteit, en zo zal op het zevende gebied de vorm verdwijnen, omdat er daar niets is dat geactiveerd kan worden. De actieve kracht zal daar op eenzame hoogte bestaan en alleen zichzelf waarnemen, of, om met Spencer te spreken, ze zal zowel ‘subject als object zijn geworden, de waarnemer en

1. *De geheime leer*, 1:114-5.

het waargenomene'. De gebruikte termen zijn niet met elkaar in tegenspraak maar symbolen ontleend aan de natuurkunde, om occulte werkingen en processen duidelijker te maken voor hen die in die wetenschap thuis zijn. In feite komt elk van de genoemde specificaties als warmte en kracht overeen met een van de beginselen van de mens.

Vanuit fysiek standpunt gezien zouden de 'warmtecentra' het nulpunt zijn, omdat ze spiritueel zijn.

Het woord 'waarnemen' is niet helemaal juist; 'zich bewust worden van' is beter. Fohat is het instrument van de wet, zijn vertegenwoordiger, de vertegenwoordiger van de mānasaputra's, die gezamenlijk het eeuwige denkvermogen zijn.

Vr. Wanneer een bol in pralaya gaat, blijft hij dan op dezelfde plaats, d.w.z. maakt hij nog steeds deel uit van een planeetketen en houdt hij zijn eigen plaats ten opzichte van de andere bollen? Speelt het uiteengaan door middel van warmte enige rol als een bol in pralaya gaat?

Antw. Dit wordt verklaard in *Esoteric Buddhism*. Wanneer een bol van een planeetketen in 'obscuratie' gaat, dan trekt elke eigenschap, waaronder warmte, zich daaruit terug, en blijft de bol in statu quo, zoals de 'schone slaapster', totdat fohat, 'de toverprins', haar wakker kust.

Vr. Over de zonen wordt gezegd dat ze uiteengaan en zich verspreiden. Dit lijkt in tegenspraak met de terugkeer in de 'schoot van hun moeder' aan het einde van de 'grote dag'. Hebben het uiteengaan en zich verspreiden betrekking op het vormen van de bol uit de overal verstrooide wereldstof, met andere woorden die na pralaya tevoorschijn komt?

Antw. Het uiteengaan en zich verspreiden heeft betrekking op nitya-pralaya. Deze is een eeuwige en voortdurende pralaya, die al plaatsvindt sinds er bollen en gedifferentieerde stof zijn. Het is gewoon atomaire verandering.

Vr. Wat wordt bedoeld met de bewering 'ze zetten uit en trekken samen door hun eigen zelf en hart', en in welk verband staat dat tot de laatste regel van de śloka, 'ze omvatten de oneindigheid'?

Antw. Dit is al uitgelegd. Door hun eigen inherente en opgesloten kracht streven ze er gezamenlijk naar zich te verenigen met de ene universele of vrije kracht, d.w.z. de oneindigheid te omvatten, omdat die vrije kracht oneindig is.

Vr. Wat is het verband tussen elektriciteit en fysiek of dierlijk magnetisme

en hypnotisme?

Antw. Als u met elektriciteit de wetenschap bedoelt die op ons gebied en onder verschillende kwalificaties de verschijnselen en wetten van het elektrisch fluïdum bekendmaakt, dan antwoord ik u: geen enkel verband. Bedoelt u echter die elektriciteit die wij *fohatisch* noemen, of *intra-kosmisch*, dan zeg ik dat al die vormen van verschijnselen daarop gebaseerd zijn.

Bijeenkomst op 14 maart 1889, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter W. Kingsland.

Stanza 4

Śloka 1. . . . Luister, zonen van de aarde, naar je leermeesters – de zonen van het vuur. Weet dat er noch eerste noch laatste is, want alles is één getal, voortgekomen uit geen getal.

Vr. Zijn de zonen van het vuur de stralen van de derde logos?

Antw. De ‘stralen’ zijn ‘de zonen van de vuurnevel’, voortgebracht door de *derde schepping*, of logos. De werkelijke ‘zonen van het vuur’ van het vijfde ras en de onderrassen daarvan worden eenvoudig zo genoemd omdat ze op grond van hun wijsheid behoren tot, of dichter staan bij, de hiërarchie van de goddelijke ‘zonen van de vuurnevel’, de hoogste van de planeet-chohans of -engelen.

Maar de zonen van het vuur, die hier de zonen van de aarde toespreken, zijn in dit geval de koning-leermeesters, die op deze aarde incarneerden om de mensheid in wording te onderrichten. Als ‘koningen’ behoren ze tot de goddelijke dynastieën, waarvan ieder land, India, Chaldea, Egypte, het Griekenland van Homerus, enz., in een of andere vorm een overlevering of een herinnering heeft bewaard.

De benaming ‘zonen van de vuurnevel’ werd in de oudheid ook aan de hiërofantten gegeven. Ze zijn ongetwijfeld onderverdelingen van de derde logos. Het zijn de vuur-chohans of -engelen, de ether-engelen, de lucht- en water-engelen, en de engelen van de aarde. De zeven lagere sefiroth zijn de aardse engelen en komen overeen met de zeven hiërarchieën van de zeven elementen, waarvan er vijf bekend zijn en twee onbekend.

Vr. Komen ze dan overeen met de rassen?

Antw. Inderdaad. Hoe zouden de verstandelijke rassen met hersenen en denkvermogen anders zijn ontstaan als deze hiërarchieën niet in hen waren geïncarneerd?

Vr. Waarin verschillen deze hiërarchieën?

Antw. In feite zijn deze vuren niet van elkaar gescheiden, evenmin als de zielen of monaden dat zijn voor wie door de sluier van de stof of illusie heen ziet.

Wie een occultist wil zijn, moet zichzelf of iets anders niet gescheiden zien van de rest van de schepping of van het *niet-geschapene*. Want zodra men zich afscheidt van zelfs een ‘vat des toorns’, is men niet meer in staat zich aan te sluiten bij een ‘uitverkoren vat’. Hij moet zichzelf zien als iets wat uiterst klein is, en niet als een individueel atoom, maar als deel van de wereldatomen als geheel, want anders wordt hij een illusie, een niemand, en verdwijnt als een ademtocht die geen spoor achterlaat. Als illusies zijn we aparte, van elkaar losstaande, lichamen, en dragen maskers die ons door māyā zijn verstrekt.

Kunnen we van één enkel atoom in ons lichaam zeggen dat het beslist ons eigendom is? Alles, van geest tot het kleinste deeltje, maakt deel uit van het geheel, en is hoogstens een schakel. Verbreek één schakel en alles valt uiteen; maar dit is onmogelijk. Er is een reeks voertuigen die steeds grover worden, van geest tot aan de dichtste stof, zodat het gevoel van afgescheidenheid met elke stap omlaag en naar buiten zich meer en meer in ons ontwikkelt. Toch is dit bedrieglijk, want als er werkelijk sprake zou zijn van een volledige scheiding tussen twee mensen, dan zouden ze niet met elkaar kunnen communiceren, of elkaar op een of andere manier kunnen begrijpen.

Zo is het ook met deze hiërarchieën. Alleen in gedachten maken we onderverdelingen om ze in het *praktisch* occultisme te kunnen onderscheiden, wat slechts de laagste vorm van toegepaste metafysica is. Als u ze op dit gebied van illusie probeert te scheiden, kan ik alleen maar zeggen dat er tussen deze hiërarchieën dezelfde enorme verschillen bestaan als tussen bijvoorbeeld de ‘beginselen’ van het heelal of die van de mens, en dezelfde ‘beginselen’ in een bacil.

Vr. In *De geheime leer* staat:

Er is een passage in de *Bhagavad Gītā* (8:23-6), waarin Krishna in symbolische en *esoterische* taal zegt: ‘Ik zal de tijden [de omstandigheden] noemen . . . waarop de toegewijden die [uit dit leven] heengaan, nooit zullen terugkeren [worden wedergeboren], of waarop ze wel terugkomen [om weer te incarneren]. Het vuur, de vlam, de dag, de heldere [gunstige] veertien dagen, de zes maanden dat de zon ten noorden van de evenaar staat – zij die dan heengaan [sterven] en het brahman kennen [de yogi’s], gaan naar brahman. Maar als de toegewijde sterft in de rook, in de nacht, in de donkere [ongunstige] veer-

tien dagen, in de zes maanden dat de zon ten zuiden van de evenaar staat, dan gaat hij naar het maanlicht [of de sfeer van de maan, of het astrale licht], en keert hij terug [wordt hij wedergeboren].'¹

Wat is de verklaring van deze passage?

Antw. Het betekent dat de toegewijden worden ingedeeld in twee klassen: zij die, zoals Boeddha en anderen, nirvāṇa op aarde bereiken en dat aanvaarden of verwerpen (maar in deze mahākālpa, of eeuw van Brahmā, nooit worden wedergeboren), en zij die deze zegenrijke toestand niet bereiken.

'Het vuur, de vlam, de dag, de heldere veertien dagen van de maan' zijn symbolen voor de hoogste of de absolute godheid. Wie in zo'n toestand van absolute zuiverheid sterft, gaat naar brahman, d.w.z. heeft recht op moksha of nirvāṇa. Anderzijds zijn 'rook, nacht, de donkere veertien dagen van de maan', enz., symbolen van de stof, de duisternis van onwetendheid. Wie in zo'n toestand van onvolkomen loutering sterft, moet natuurlijk worden wedergeboren. Alleen de homogene, absoluut gezuiverde, smetteloze geest kan worden herenigd met de godheid of naar brahman gaan.

Śloka 2. Weet wat wij die afstammen van de oorspronkelijke zeven, wij die zijn geboren uit de oorspronkelijke vlam, van onze vaders hebben geleerd.

De eerste 'oorspronkelijken' zijn de hoogste wezens op de ladder van het bestaan. . . . De 'oorspronkelijken' . . . komen voort uit 'vader-moeder'.²

Vr. Is vader-moeder hier synoniem met de derde logos?

Antw. De eerste oorspronkelijke zeven worden geboren uit de derde logos. Dat gebeurt voordat deze wordt gedifferentieerd in de moeder, en dan de zuivere oorspronkelijke stof wordt in haar eerste primitieve essentie, potentieel vader-moeder. Moeder wordt pas de onbevleete moeder wanneer de differentiatie van geest en stof volledig is, anders zou er niet zo'n kwalificatie bestaan. Niemand zou zuivere geest onbevleete noemen, want deze kan niet iets anders zijn. De moeder is daarom de onbevleete stof voor deze wordt gedifferentieerd door de adem van de prekosmische fohat, en de 'onbevleete moeder' wordt van de 'zoon', of het gemanifesteerde heelal in vorm. Deze laatste is het begin van de hiërarchie die eindigt bij de mensheid of de mens.

1. *De geheime leer*, 1:117.

2. *De geheime leer*, 1:119.

Śloka 3. Uit de uitstraling van licht – de straal van de eeuwige duisternis – schoten de weer ontwaakte energieën (*dhyāni-chohans*) de ruimte in: de een uit het ei, de zes en de vijf. Daarna de drie, de een, de vier, de een, de vijf – de tweemaal zeven, het geheel. En dit zijn de essenties, de vlammen, de elementen, de bouwers, de getallen, de arūpa (*vormlozen*), de rūpa (*met lichamen*), en de kracht van de goddelijke mens – het geheel. En uit de goddelijke mens emanerden de vormen, de vonken, de heilige dieren en de boodschappers van de heilige vaders (*de pitri's*) binnen de heilige vier.

Vr. Kunt u deze getallen verklaren en de betekenis ervan geven?

Antw. Zoals in de toelichting wordt gezegd, houden we ons hiermee nu niet bezig, d.w.z. het kan nu niet worden bekendgemaakt. Toch kunnen er enkele aanwijzingen worden gegeven. De rabbi's noemen de cirkel (of zoals sommigen zeggen, de eerste punt daarin) echod, de ENE, of ain sof. Op een lager gebied, het vierde, wordt deze Adam-Kadmon, de gemanifesteerde zeven en de ongemanifesteerde tien, of de volledige levensboom. De sefiroth zijn daarom dezelfde als de elohim. Deze laatste naam wordt in het Hebreeuws als alhim geschreven en bestaat uit vijf letters; wanneer de getalswaarden van deze letters rond een cirkel worden geplaatst, kunnen ze naar wens onderling worden verwisseld, wat bij een andere geometrische figuur niet zou kunnen. De cirkel is oneindig, d.w.z. hij heeft begin noch einde.

De letterlijke kabbala wordt verdeeld in drie delen of methoden, waarvan de derde temura of omzetting wordt genoemd. Volgens bepaalde regels wordt een letter of cijfer vervangen door een ander. Het kabbalistische alfabet is in twee gelijke delen verdeeld, waarbij elke letter of elk cijfer uit het ene deel overeenkomt met een cijfer of letter uit het andere. Door de letters beurtelings te verwisselen worden 22 omzettingen of combinaties verkregen, en deze procedure wordt tziruf genoemd.

De voetnoot op blz. 121 (*De geheime leer*, deel 1) maakt duidelijk wat ik bedoel.

Śloka 4. Dit was het leger van de stem – het goddelijk zevental. De vonken van de zeven zijn onderworpen aan en de dienaren van de eerste, tweede, derde, vierde, vijfde, zesde, en de zevende van de zeven. Deze ('*vonken*') noemt men bollen, driehoek-

ken, kubussen, lijnen en vormgevers; want zo is de eeuwige nidāna – de oi-ha-hou (*een andere vorm van Oeahoo*).

Vr. Wat zijn de ‘levenswinden’ in de toelichting (blz. 126)?

Antw. De ‘levenswinden’ zijn de verschillende manieren van uitademen en inademen, waardoor de polariteit van het lichaam en de bewustzijns-toestanden worden veranderd. Het is een yogaoefening, maar pas ervoor op de exoterische werken over yoga letterlijk te nemen. Bij alle is een sleutel nodig.

Vr. Wat betekent de zin die begint met ‘de vonken’, enz.? (blz. 124)

Antw. Met de vonken worden de stralen bedoeld, en ze slaan zowel op het lagere verstand als op de menselijke vonken of monaden. Het houdt verband met de cirkel en de cijfers, en komt erop neer dat de cijfers 31415, zoals gegeven op blz. 121-2, de verhouding weergeven tussen de omtrek en de diameter van de cirkel.

Vr. Waarom wordt Sarasvatī (de godin van de spraak) ook de godin van de esoterische wijsheid genoemd? Als de verklaring ligt in de betekenis van het woord logos, waarom wordt er dan onderscheid gemaakt tussen het onveranderlijke denkvermogen en de veranderlijke spraak? Staat denkvermogen gelijk aan mahat, of aan het hoger en het lager manas?

Antw. Deze vraag is nogal gecompliceerd. De hindoeëgodin Sarasvatī is dezelfde als Vāch, van wie de naam spraak betekent, en esoterisch gezien is ze de vrouwelijke logos. De tweede vraag lijkt tamelijk ingewikkeld. Ik denk dat het antwoord is dat de logos of het woord de geïncarneerde wijsheid wordt genoemd, ‘het licht dat schijnt in de duisternis’. Er is een onderscheid tussen het onwrikbare of eeuwig onveranderlijke AL en de veranderlijke spraak of logos, d.w.z. het tijdelijke en gemanifesteerde. Het kan verband houden met het universele en met het individuele denkvermogen, met mahat, of met het hoger manas, of zelfs met het lagere, het kāma-manas of hersenverstand. Want dat wat in het lagere een begeerte of instinctieve impuls is, wordt in het hogere het denken. Het eerste komt tot uitdrukking in daden, het laatste in woorden. Esoterisch gezien is het denken meer verantwoordelijk en komt meer in aanmerking voor straf dan de daad. Maar exoterisch is het precies omgekeerd. Daarom wordt in de gewone menselijke wetgeving een misdaad strenger gestraft dan de gedachte daaraan of de intentie daartoe, d.w.z. de dreiging ermee, terwijl *karmisch* het tegenovergestelde het geval is.

Vr. ‘God gaat meetkundig te werk’, zegt Plato, maar als we inzien dat er geen persoonlijke god is, hoe komt het dan dat het wordingsproces plaatsvindt volgens punten, lijnen, driehoeken, kubussen, cirkels, en ten slotte bollen? En wanneer de bol de statische toestand verlaat, hoe zet de inherente kracht van de adem de rotatie van de bol dan in gang?

Antw. In de klassieke filosofie wordt met de term ‘god’ – tenzij men doelt op de onbekende godheid of *absoluutheid*, waarvan men nauwelijks kan aannemen dat deze op een of andere manier *handelt* – altijd het collectief van de werkende, intelligente krachten in de natuur bedoeld. Het woord ‘bos’ is een enkelvoud, en toch is het een aanduiding voor duizenden of zelfs miljoenen bomen van verschillende soorten. Materialisten kunnen zeggen dat ‘de natuur’, of beter gezegd ‘de wet’, meetkundig te werk gaat. Maar in de tijd van Plato zou de gewone lezer het metafysische verschil en de werkelijke betekenis nauwelijks hebben begrepen.

De waarheid dat de natuur meetkundig te werk gaat, is gemakkelijk vast te stellen. Hier is een voorbeeld: warmte is de verandering van de bewegingen of deeltjes van de stof. Het is een wet van de natuurkunde en de mechanica dat deeltjes of lichamen die in beweging zijn uit zichzelf een bolvorm aannemen – en dit geldt voor zowel een bolvormige planeet als een regendruppel. Kijk naar de sneeuwvlokken, die evenals kristallen alle geometrische vormen vertonen die in de natuur bestaan. Zodra de beweging ophoudt, verandert de bolvorm; of, zoals Tyndall zegt, ze wordt een platte druppel, vervolgens vormt ze een gelijkzijdige driehoek, een zeshoek, enz. Toen hij het uiteenvallen van ijsdeeltjes in een groot blok ijs bestudeerde, waar hij warmtestralen doorheen liet gaan, zag hij dat de deeltjes eerst een driehoekige of piramidevorm aannamen, daarna de kubusvorm, en ten slotte een zeshoekige vorm, enz. Dus zelfs de tegenwoordige natuurkunde bevestigt Plato en rechtvaardigt zijn stelling.

Vr. Toen Tyndall een groot blok ijs nam, en er een krachtige straal op wierp die vervolgens op een scherm werd geprojecteerd, waren daarop de vormen te zien van varens en planten. Hoe komt dat?


Antw. Deze vraag zou eigenlijk eerst aan prof. Tyndall gesteld moeten worden, die er een wetenschappelijke verklaring van zou geven – en misschien heeft hij dat al gedaan. Maar het occultisme zou hiervoor twee mogelijke verklaringen geven: de astrale vormen die zich gereedmaakten om toekomstige varens en planten te vormen werden zichtbaar gemaakt door de straal, of het ijs had de weerspiegeling van werkelijke varens en planten in zich bewaard. IJs is een grote tovenaar, waarvan de occulte eigenschappen

even weinig bekend zijn als die van ether. Occult gezien staat het in verband met het astrale licht, en kan onder bepaalde omstandigheden bepaalde beelden weerspiegelen uit het onzichtbare astrale gebied, zoals licht en een gevoelig gemaakte plaat sterren kunnen weerspiegelen die zelfs met een telescoop niet kunnen worden waargenomen. Dit is bekend aan geleerde yogi's die wonen op het eeuwige ijs van Bodrinath en de Himālaya.

In ieder geval heeft ijs de eigenschap om beelden van dingen die onder bepaalde lichtomstandigheden op het oppervlak ervan zijn afgedrukt te bewaren, beelden die het onzichtbaar bewaart tot het wordt gesmolten. Hoogwaardig staal heeft dezelfde eigenschap, hoewel dit van minder occulte aard is. Als u het ijs vanaf de oppervlakte zou waarnemen, dan zouden deze vormen niet worden gezien. Maar zodra u bij het smelten van ijs door warmte te maken krijgt met de krachten en de dingen die erop werden afgedrukt, zult u zien dat het deze beelden afwerpt en de vormen verschijnen. Het is maar één schakel die leidt tot een volgende. Dit alles is natuurlijk geen moderne wetenschap, toch zijn het feiten en de waarheid.

Vr. Geven getallen en geometrische figuren voor het menselijk bewustzijn de wetten van de werking in het goddelijk denkvermogen weer?


Antw. Dat doen ze zeker. Er is geen toevallige evolutie of vorming, en evenmin is een zogenaamd abnormale verschijning of een kosmisch verschijnsel het gevolg van toevallige omstandigheden.

Śloka 5. 'Duisternis', het grenzeloze of geen getal, ādi-nidāna svabhavat: de  (staat voor x , de onbekende grootheid):

(1) De ādi-sanat, het getal, want hij is één.

(2) De stem van het woord, svabhavat, de getallen, want hij is één en negen.

(3) Het 'vormloze vierkant' (*arūpa*).

En deze drie, omsloten door de  (*grenzeloze cirkel*), zijn de heilige vier; en de tien zijn het arūpa (*subjectieve, vormloze*) heelal; dan komen de 'zonen', de zeven strijders, de ene, de weggelaten achtste, en zijn adem die de lichtmaker (*bhāskara*) is.

Vr. De 'ene verworpene' [de 'weggelaten achtste'] is de zon van ons stelsel. Is er een sterrenkundige verklaring voor het verwerpen van Mārtāṇḍa?

Antw. De zon is ouder dan elk van zijn planeten – hoewel jonger dan de

maan. Zijn ‘verwerping’ betekent dat toen de lichamen of planeten zich begonnen te vormen, geholpen door zijn stralen, magnetische straling of warmte, en vooral door zijn magnetische aantrekking, hij moest worden tegengehouden, anders zou hij alle jongere lichamen opslokken zoals volgens de legende Saturnus zijn nageslacht zou hebben behandeld.

Dit betekent niet dat alle planeten vanuit de zon worden afgeworpen, zoals de moderne wetenschap leert, maar eenvoudig dat ze groeien onder de stralen van de zon. Aditi is de altijd naar evenwicht strevende moeder-natuur op het zuiver spirituele en subjectieve gebied. Ze is de śakti, de vrouwelijke kracht of potentie van de bevruchtende geest; en ze moet het gedrag regelen van de zonen die in haar schoot zijn geboren. De vedische allegorie is erg suggestief.

Vr. Waren alle planeten in ons zonnestelsel eerst kometen en daarna zonnen?

Antw. Ze waren geen zonnen in ons of hun huidige zonnestelsel, maar kometen in de ruimte. Ze begonnen hun leven allemaal als zwerver in de oneindige kosmos. Ze maakten zich los van de gezamenlijke voorraadschuur van reeds gereed materiaal, de melkweg (die niets meer of minder is dan de enigszins ontwikkelde wereldstof, terwijl de rest in de ruimte grof materiaal is, dat voor ons nog onzichtbaar is); vervolgens begonnen ze aan hun lange reis en vestigden zich eerst daar waar de omstandigheden door fohat voor hen waren voorbereid, en werden geleidelijk zonnen.

Daarna werd iedere zon, als zijn pralaya aanbrak, ontbonden in miljoenen en miljoenen fragmenten. Elk van deze fragmenten reisde door de ruimte en verzamelde nieuw materiaal, terwijl het voortrolde als een lawine, totdat het door de wetten van aantrekking en afstoting tot stilstand kwam, en een planeet werd in ons eigen stelsel, of in andere stelsels die buiten het bereik van onze telescopen liggen. De delen van de zon zullen eveneens zulke planeten worden na de zonnepralaya. Hij was ooit een komeet in het begin van het tijdperk van Brahmā. Toen bereikte hij zijn huidige positie, van waaruit hij op een bepaald moment zal uiteenbarsten, en zijn atomen zullen eonen en eonen lang de ruimte in worden geslingerd zoals alle andere kometen en meteoren, totdat elk, geleid door karma, wordt gevangen in de maalstroom van de twee krachten, en zich vestigt in een of ander hoger en beter stelsel.

Zo zal de zon voortleven in zijn kinderen zoals een deel van de ouders voortleeft in hun nakomelingen. Als die tijd aanbreekt, zal de gelijkenis of weerspiegeling van de zon die wij zien eerst, zoals een sluier, wegvallen van

het gezicht van de ware zon. Geen sterveling zal hem zien, want geen sterfelijk oog kan ooit zijn schittering verdragen. Zou deze sluier slechts een seconde worden verwijderd, dan zouden alle planeten van zijn stelsel onmiddellijk tot as worden gereduceerd, zoals de zestigduizend zonen van koning Sagara *werden vernietigd* door één blik van Kapila's oog.

Śloka 6. . . . Dan de tweede zeven, die de lipika's zijn, voortgebracht door de drie (*woord, stem en geest*). De verstoten zoon is één. De 'zoon-zonnen' zijn talloos.

Vr. Wat is het verband tussen de lipika's, de 'tweede zeven', en de 'oorspronkelijke zeven' en de eerste 'heilige vier'?

Antw. Als u denkt dat iemand, de hoogste ingewijden uitgezonderd, dit tot uw tevredenheid kan uitleggen, dan heeft u het helemaal mis. Het verband kan beter worden begrepen, of beter gezegd er kan worden aangetoond dat het elk begrip te boven gaat, als men eerst de gnostische stelsels uit de eerste eeuwen van het christendom bestudeert, van dat van Simon Magus tot aan de hoogste en edelste ervan, de zogenaamde PISTIS SOPHIA. Al die stelsels zijn afkomstig uit het Oosten. Dat wat wij de 'oorspronkelijke zeven' en de 'tweede zeven' noemen, wordt door Simon Magus de eonen, de oorspronkelijke, de tweede en derde reeks syzygies [paren] genoemd. Het zijn de stapsgewijze emanaties, steeds verder afdalend in de stof, van het oorspronkelijke beginsel dat hij vuur noemt en wij svabhavat. Achter dat vuur, de gemanifesteerde maar stille godheid, staat zowel bij hem als bij ons dat 'wat is, was, en altijd zal zijn'. Laten we zijn stelsel met het onze vergelijken.

In een passage waarin de schrijver van *Philosophumena* uit zijn werken citeert, lezen we:

Vanuit deze permanente stabiliteit en onsterfelijkheid van dit eerste gemanifesteerde beginsel 'vuur' [[de derde logos] – een onveranderlijkheid die geen activiteit uitsluit, want het tweede [beginsel] daaruit bezit intelligentie en rede [mahat]] – ging het [het vuur] over van potentiële kracht tot activiteit zelf. Uit deze reeks evoluties werden zes wezens gevormd, of de emanatie uit de oneindige potentie; ze werden gevormd in syzygies, d.w.z. ze straalden twee aan twee uit de vlam, waarbij het ene beginsel actief is en het andere passief.¹

1. Vgl. *Philosophumena*, boek 6, hfst. 1, §12, [blz. 250].

Simon noemde deze nous en epinoia, of denkvermogen en gedachte, phōnē en onoma, stem en naam, en logismos en enthūmēsis, rede en overdenking. En verder:

In elk van deze zes primitieve wezens lag de oneindige potentie in haar totaliteit besloten; maar ze was daar als potentieel vermogen en niet actief. Ze moest daarin worden geactiveerd door een beeld [dat van het paradigma], opdat ze zou verschijnen in al haar essentie, deugd, grootsheid, en uitwerking; want alleen dan kon ze gelijk worden aan de ouder-potentie, oneindig en eeuwig. Als van dat potentiële vermogen geen volledig beeld werd gemaakt, zou het nooit actief worden of tot handeling overgaan, maar zou verloren gaan omdat er geen gebruik van werd gemaakt, zoals gebeurt bij iemand die een talent heeft voor grammatica of meetkunde, maar dit niet gebruikt; het gaat voor hem verloren alsof hij het nooit heeft gehad.¹

Hij laat zien dat die eonen, of ze nu tot de hogere, de midden- of de lagere wereld behoren, alle één zijn. Alleen hun stoffelijke dichtheid, die de uiterlijke manifestaties en het voortgebrachte resultaat bepaalt, verschilt, maar niet hun werkelijke essentie, of hun onderlinge verbanden die volgens hem sinds de eeuwigheid door onveranderlijke wetten tot stand zijn gekomen.

De eerste, de tweede, derde of oorspronkelijke zeven, of lipika's, zijn allemaal één. Wanneer ze van het ene naar het andere gebied emaneren, is dit een herhaling van 'zo boven, zo beneden'. Ze worden alle gedifferentieerd wat betreft stof of dichtheid, niet wat betreft eigenschappen; dezelfde eigenschappen dalen af tot het laatste gebied, het onze, waar de mens hetzelfde potentiële vermogen bezit, als hij maar wist hoe hij dit tot ontwikkeling kon brengen, zoals de hoogste dhyāni-chohans.

In de hiërarchieën van eonen geeft Simon drie paren van elk twee, waarbij de zevende de vierde is die afdaalt van het ene gebied naar het andere.

De lipika's komen voort uit mahat en worden in de kabbala de vier registrerende engelen genoemd; in India, de vier mahārājā's, zij die iedere gedachte en daad van de mens vastleggen; ze worden door Johannes genoemd in de *Openbaring*, het levensboek. Ze houden rechtstreeks verband met karma en met wat de christenen de dag van het oordeel noemen; in het Oosten werd dat de dag na het mahāmanvantara genoemd, of de 'dag-wees-met-ons'. Dan wordt alles één, alle individualiteiten smelten samen tot één,

1. *Op.cit.*

toch kent elk zichzelf, inderdaad een mysterieuze lering. Maar dan zal dat wat voor ons nu niet-bewustzijn of het onbewuste is, volstrekt bewustzijn zijn.

Vr. Welk verband is er tussen de lipika's en mahat?

Antw. Ze zijn een deel ervan, vier ontleend aan een van de zevenvouden die uit mahat voortvloeien. Mahat komt overeen met het vuur van Simon Magus, de geheime en gemanifesteerde goddelijke ideatie, tot getuige van zichzelf gemaakt in dit objectieve heelal door middel van de intelligente vormen die we om ons heen zien in wat de schepping wordt genoemd. Zoals alle andere emanaties zijn ze 'wielen binnen wielen'. De lipika's bevinden zich op het gebied dat overeenkomt met het hoogste gebied van onze keten van bollen.

Vr. Wat is het verschil tussen geest, stem, en woord?

Antw. Hetzelfde als tussen ātman, buddhi, en manas, in één opzicht. Geest emaneert uit de onbekende duisternis, het mysterie dat niemand van ons kan doorgronden. Die geest – noem hem de 'geest van God' of oersubstantie – weerspiegelt zich in de wateren van de ruimte (de nog ongedifferentieerde stof van het toekomstige heelal) en brengt daarmee de eerste trilling van differentiatie in de homogeniteit van de oermaterie voort. Dat is de stem, voorloper van het 'woord' of de eerste manifestatie; en uit die stem emaneert het woord of de logos, dat wil zeggen de definitieve en objectieve uitdrukking van dat wat tot nog toe in de diepten van de verborgen gedachte verbleef. Dat wat zich in de ruimte weerspiegelt is de derde logos. We kunnen deze drie-eenheid ook uitdrukken met de termen kleur, geluid, en getal.

Appendix

Bijeenkomsten op 20 en 27 december 1888, Lansdowne Road 17,
Londen, W., voorzitter T.B. Harbottle.

[Het volgende is een samenvatting van de leringen gegeven tijdens verschillende bijeenkomsten van de Blavatsky Lodge van de TS die eerder plaatsvonden dan de bijeenkomsten met toelichtingen op de stanza's van *De geheime leer*.]

Dromen

Vr. Welke 'beginselen' zijn actief tijdens dromen?

Antw. De 'beginselen' die actief zijn tijdens de gewone dromen – die men moet onderscheiden van werkelijke dromen, en nutteloze visioenen moet noemen – zijn kāma, de zetel van het persoonlijke ego en van het verlangen dat tot chaotische actie wordt aangezet door de sluimerende herinneringen van het lager manas.

Vr. Wat is het 'lager manas'?

Antw. Het wordt gewoonlijk de dierlijke ziel genoemd (de nefesh van de Hebreeuwse kabbalisten). Het is de straal die emaneert uit het hoger manas of het permanente EGO, en is dat 'beginsel' dat het menselijk verstand vormt – bij dieren het instinct, want ook dieren dromen.¹ De gecombineerde werking van kāma en de 'dierlijke ziel' is echter zuiver automatisch. Daarin is het instinct actief, niet de rede. Door deze worden tijdens de slaap van het lichaam automatisch elektrische schokken ontvangen van en uitgezonden naar verschillende zenuwcentra. De hersenen krijgen nauwelijks indrukken daarvan, en het geheugen slaat deze op, natuurlijk ongeordend. Bij het ontwakken vervagen deze indrukken geleidelijk, zoals iedere vervliegende schaduw waaraan geen vaste substantiële werkelijkheid ten grondslag ligt. Het vermogen van de hersenen om deze vast te houden kan deze registreren en

1. Het woord dromen betekent in feite 'sluimeren' – laatstgenoemde werking wordt in het Russisch 'drematj' genoemd. – Red.

bewaren, als de indrukken maar sterk genoeg zijn. Maar als regel registreert ons geheugen alleen de vluchtige en verwrongen indrukken die de hersenen opvangen op het moment van ontwaken. Aan dit aspect van ‘dromen’ is al voldoende aandacht besteed en het wordt goed genoeg beschreven in de huidige boeken over fysiologie en biologie, want die dromen van mensen verschillen niet veel van die van dieren. De werkelijke dromen en ervaringen van het hoger ego zijn volledig terra incognita voor de wetenschap; deze worden ook dromen genoemd, maar moeten niet zo worden genoemd, of men zou de term voor de andere slaap-‘visioenen’ moeten veranderen.

Vr. In welk opzicht verschillen ze?

Antw. De aard en de werkingen van werkelijke dromen kan men niet begrijpen tenzij we het bestaan van een onsterfelijk ego in de sterfelijke mens erkennen, onafhankelijk van het fysieke lichaam, want het onderwerp wordt onbegrijpelijk tenzij we geloven – wat een feit is – dat er tijdens de slaap slechts een levende vorm van klei achterblijft, waarvan het vermogen om onafhankelijk te denken volkomen is verlamd.

Maar als we het bestaan van een hoger of blijvend ego in ons aannemen – een ego dat we niet moeten verwarren met wat we het ‘hoger zelf’ noemen – kunnen we begrijpen dat wat we vaak als dromen beschouwen, die gewoonlijk als nutteloze verbeelding worden gezien, in feite losse bladen zijn die uit het leven en de ervaringen van de *innerlijke* mens zijn gescheurd, en dat de vage herinnering daaraan op het moment van ontwaken min of meer wordt verwrongen door ons fysieke geheugen.

Dit laatste ontvangt automatisch enkele indrukken van gedachten, van feiten waarvan we getuige waren, en van daden die de *innerlijke* mens verrichtte tijdens zijn uren van volledige vrijheid. Ons ego leeft namelijk zijn eigen afzonderlijke leven en maakt zich los uit zijn gevangenis van klei telkens wanneer het vrij is van de kluisters van de stof, d.w.z. tijdens de slaap van de fysieke mens. Dit ego is de acteur, de werkelijke mens, het ware menselijke zelf. Maar de fysieke mens kan tijdens het dromen niet voelen of bewust zijn, want de persoonlijkheid, de uiterlijke mens, met zijn hersenen en denkvermogen, zijn min of meer volledig verlamd.

We kunnen het werkelijke ego vergelijken met een gevangene, en de fysieke persoonlijkheid met de cipier van zijn gevangenis. Als de cipier in slaap valt, ontsnapt de gevangene, of begeeft zich op zijn minst buiten de muren van zijn gevangenis. De cipier is half in slaap, en kijkt voortdurend knikkebollend uit het raam, waardoorheen hij slechts nu en dan een glimp opvangt van zijn gevangene, zoals hij een schaduw zou zien die daarachter beweegt. Maar wat kan hij waarnemen, en wat kan hij weten van de wer-

kelijke daden, en vooral van de gedachten van degene voor wie hij verantwoordelijk is?

Vr. Maken de gedachten van de een niet een indruk op de ander?

Antw. In geen geval tijdens de slaap; want het werkelijke ego denkt niet zoals zijn voorbijgaande en tijdelijke persoonlijkheid dat doet. Tijdens de uren van waken kunnen de gedachten en de stem van het hoger ego zijn cipier – de fysieke mens – al dan niet bereiken, want ze zijn de *stem van zijn geweten*, maar tijdens zijn slaap zijn ze absoluut de ‘stem van een roepende in de woestijn’. In de gedachten van de *werkelijke* mens, of de onsterfelijke ‘individualiteit’, zijn de beelden en visioenen van het verleden en de toekomst zoals het heden; ook zijn zijn gedachten niet als de onze, subjectieve beelden in onze hersenactiviteit, maar levende handelingen en daden, gebeurtenissen op dit moment. Ze zijn werkelijkheden, zelfs toen spraak uitgedrukt in geluiden nog niet bestond; toen gedachten dingen waren, en mensen deze niet in de vorm van spraak hoefden uit te drukken; want ze werden onmiddellijk werkelijkheid door de kracht van kriyāśakti, die mysterieuze kracht die ogenblikkelijk denkbeelden in zichtbare vormen omzet, en deze waren voor de ‘mens’ van het vroege *derde* ras even objectief als de voorwerpen die we zien dat nu voor ons zijn.

Vr. Hoe verklaart de esoterische filosofie dan de overdracht van zelfs maar enkele fragmenten van die gedachten van het ego aan ons fysieke geheugen, dat deze soms vasthoudt?

Antw. Deze worden alle weerspiegeld op de hersenen van de slaper, zoals de schaduwen buiten vallen op het canvas van een tent, die de bewoner ervan ziet als hij wakker wordt. Dan denkt de mens dat hij dit alles heeft gedroomd, en heeft hij het gevoel dat *hij* iets heeft meegemaakt, terwijl hij in feite vaag iets van de *gedachteactiviteit* van het ware ego heeft opgevangen. Als hij volledig ontwaakt, worden zijn herinneringen elke minuut meer verwrongen en vermengen ze zich met de beelden die door de fysieke hersenen worden voortgebracht door de prikkeling die de slaper doet ontwaken. Deze herinneringen veroorzaken door middel van associatie verschillende gedachtegangen.

Vr. Het is moeilijk te begrijpen hoe het ego tijdens de nacht dingen kan beleven die lang geleden hebben plaatsgevonden. Werd er niet gezegd dat dromen niet subjectief zijn?

Antw. Hoe kunnen ze subjectief zijn als de droomtoestand zelf voor ons, en ieder geval op ons gebied, subjectief is? Voor de dromer (het ego) zijn de

dingen op zijn eigen gebied even objectief als onze handelingen dat voor ons zijn.

Vr. Welke zintuigen zijn actief in dromen?

Antw. De zintuigen van de slaper ontvangen af en toe schokken, en worden aangezet tot automatische activiteit; wat hij hoort en ziet zijn, zoals gezegd, een verwrongen weerspiegeling van de gedachten van het ego. Laatstgenoemde is in hoge mate spiritueel, en is nauw verbonden met de hogere beginselen, buddhi en ātman. Deze hogere beginselen zijn op ons gebied in het geheel niet actief, en het hoger ego (manas) zelf sluimert min of meer tijdens de waaktoestand van de fysieke mens. Dit is vooral het geval bij heel materialistische mensen. De spirituele vermogens van het ego worden door de stof zo beperkt dat *het* bijna nooit zijn volle aandacht kan geven aan de handelingen van de mens, zelfs al zou laatstgenoemde zonden begaan waardoor dat ego – wanneer het weer is verenigd met zijn *lager* manas – in de toekomst zal moeten lijden. Zoals gezegd vormen de indrukken die door dit ego worden geprojecteerd op de fysieke mens, dat wat we het ‘geweten’ noemen; en naarmate de persoonlijkheid, de lagere ziel (of het manas), zich verenigt met zijn hogere bewustzijn of EGO, wordt de invloed van laatstgenoemde op het leven van de sterfelijke mens groter.

Vr. Is dit ego dan het ‘hoger ego’?

Antw. Ja; het is het hoger manas verlicht door buddhi; kortom het beginsel van zelfbewustzijn, het ‘ik ben ik’. Het is het kārāṇaśārīra, de onsterfelijke mens, die van de ene incarnatie overgaat naar de volgende.

Vr. Verschilt het ‘register’ of de ‘tafel van het geheugen’ voor de droomtoestand van dat tijdens de waaktoestand?

Antw. Omdat dromen in feite de activiteiten van het ego zijn tijdens de fysieke slaap, worden ze natuurlijk op hun eigen gebied opgetekend en brengen ze daar hun bijbehorende gevolgen teweeg. Maar men moet altijd bedenken dat dromen in het algemeen, en zoals wij ze kennen, eenvoudig onze vage herinneringen zijn van deze feiten als we wakker worden.

Het gebeurt inderdaad vaak dat we ons helemaal niet herinneren dat we hebben gedroomd, terwijl de herinnering aan de droom later op die dag plotseling tot ons doordringt. Er zijn daarvoor veel oorzaken. Het is vergelijkbaar met wat ieder van ons soms overkomt. Vaak brengt een gevoel, een geur, zelfs een toevallig geluid of een klank, lang vergeten gebeurtenissen, tafereelen, en personen plotseling in onze herinnering. Iets van wat werd

gezien, gedaan, of gedacht door de ‘nachtwerker’, het ego, werd toen op de fysieke hersenen afgedrukt, maar drong niet door tot het bewuste, wakende geheugen als gevolg van een of andere fysieke toestand of belemmering. Deze indruk wordt vastgelegd in de hersenen in een daarvoor geschikte cel of zenuwcentrum, maar blijft als gevolg van een of andere omstandigheid als het ware ‘steken’ totdat iets er de benodigde impuls aan geeft. Dan sturen de hersenen deze onmiddellijk door naar het bewuste geheugen van de wakende mens; want zodra de vereiste omstandigheden zich voordoen, wordt dat centrum actief en voert het werk uit dat het had moeten doen, maar waarvan de voltooiing eerst werd belemmerd.

Vr. Hoe gaat dit in z'n werk?

Antw. Er is onophoudelijk, dag en nacht, een soort bewuste telegrafische communicatie aan de gang tussen de fysieke hersenen en de innerlijke mens. De hersenen zijn zo iets ingewikkelds, zowel fysisch als metafysisch, dat ze op een boom lijken waarvan men de bast laag na laag kan verwijderen, waarbij iedere laag verschilt van alle andere lagen, en elk zijn eigen specifieke werk, taak, en eigenschappen heeft.

Vr. Wat onderscheidt het geheugen en de verbeelding in een droom van die in het waakbewustzijn?

Antw. Tijdens de slaap zijn het fysieke geheugen en de verbeelding natuurlijk passief, omdat de dromer slaapt: zijn hersenen slapen, zijn geheugen slaapt, al zijn functies sluimeren en rusten. Pas als ze worden gestimuleerd, zoals ik u heb gezegd, komen ze tot leven. Het bewustzijn van de slaper is dus niet actief, maar passief. De innerlijke mens daarentegen, het werkelijke ego, handelt onafhankelijk tijdens de slaap van het lichaam; maar het valt te betwijfelen of iemand van ons – tenzij hij grondig op de hoogte is van de fysiologie van het occultisme – de aard van de activiteit ervan kan begrijpen.

Vr. Wat is het verband tussen het astrale licht en ākāśa enerzijds en het geheugen anderzijds?

Antw. Eerstgenoemde is het ‘register van het geheugen’ van de dierlijke mens, laatstgenoemde is dat van het spirituele ego. De ‘dromen’ van het ego worden, evenals de daden van de fysieke mens, alle opgetekend, want beide zijn handelingen gebaseerd op oorzaken en brengen gevolgen teweeg. Onze ‘dromen’, die eenvoudig de waaktoestand en de activiteit van het ware zelf zijn, moeten natuurlijk ergens worden opgetekend. Lees

‘Karmische visioenen’¹ in *Lucifer*, en let op de beschrijving van het werkelijke ego, dat als een toeschouwer het leven van de held bekijkt, en misschien zal u iets opvallen.

Vr. Wat is het astrale licht in feite?

Antw. De esoterische filosofie leert ons dat het *astrale licht* eenvoudig de droesem is van ākāśa of de universele ideatie in haar metafysische betekenis. Hoewel het onzichtbaar is, is het toch om zo te zeggen de fosforescerende uitstraling van laatstgenoemde, en het is het medium tussen haar en de denkvermogens van de mens. En deze verontreinigen het astrale licht, en maken het tot wat het is – een voorraadschuur van alle menselijke en vooral psychische onvolkomenheden. Bij zijn oorspronkelijke ontstaan is het astrale licht als uitstraling heel zuiver, maar hoe lager het afdaalt en onze aardse sfeer nadert, hoe meer het differentieert, en als gevolg daarvan wordt de samenstelling ervan onzuiver. Maar de mens draagt aanzienlijk bij tot deze verontreiniging, en geeft de essentie ervan veel slechter terug dan dat hij deze ontving.

Vr. Kunt u ons uitleggen in welk verband het staat tot de mens, en wat het in zijn droomleven doet?

Antw. Differentiatie in de fysieke wereld is oneindig. De universele ideatie – of mahat, zo u wilt – zendt haar homogene uitstraling in een heterogene wereld, en dit bereikt het menselijke of *persoonlijke* denkvermogen via het astrale licht.

Vr. Maar ontvangt ons denkvermogen zijn verlichting niet direct van het hoger manas via het lager manas? En is eerstgenoemde niet de zuivere emanatie van de goddelijke ideatie – de mānasaputra’s die in de mens incarnerden?

Antw. Ja, dat klopt. De individuele mānasaputra’s of de kumāra’s zijn de directe uitstralingen van de goddelijke ideatie – ‘individueel’ in de betekenis van latere differentiatie, als gevolg van talloze incarnaties. Samen zijn ze het collectieve geheel van die ideatie, die op ons gebied, of vanuit ons gezichtspunt mahat zijn geworden, zoals de dhyāni-chohans gezamenlijk het WOORD of de ‘logos’ zijn bij het vormen van de wereld. Als de persoonlijkheden (lager manas of *fysieke* denkvermogens) uitsluitend door hun hogere alter

1. Zie H.P. Blavatsky & W.Q. Judge, *Occulte verhalen*, TUPA, 2010, blz. 119-38.

ego's zouden worden geïnspireerd en verlicht, dan zou er weinig kwaad in de wereld zijn. Maar dat is niet het geval; en terwijl ze verstrikt raken in de mazen van het astrale licht, raken ze meer en meer gescheiden van hun ouder-ego's. Lees en bestudeer wat Éliphas Lévi zegt over het astrale licht, dat hij satan en de grote slang noemt. Men heeft het astrale licht te letterlijk opgevat in de betekenis van een soort tweede blauwe hemel. Deze denkbeeldige ruimte, waarop de talloze beelden zijn afgedrukt van alles wat ooit was, is, en zal zijn, is een maar al te droevige werkelijkheid. Het wordt in en voor de mens – als deze psychisch gevoelig is, en wie is dat niet? – een soort verleidende demon, zijn 'engel van het kwaad', en de inspirator van al onze slechtste daden. Het beïnvloedt zelfs de wil van een slapend mens door visioenen die worden afgedrukt op zijn sluimerende hersenen (visioenen die niet moeten worden verward met 'dromen'), en deze kiemen dragen vrucht wanneer hij ontwaakt.

Vr. Welke rol speelt de wil in dromen?

Antw. De wil van de uiterlijke mens, onze wilskracht, sluimert natuurlijk tijdens dromen en is niet actief; maar er kan een bepaalde richting aan de sluimerende wil worden gegeven tijdens zijn inactiviteit, waardoor bepaalde later optredende resultaten worden bereikt door de onderlinge wisselwerking – bijna automatisch tot stand gebracht – tussen twee of meer 'beginselen' die tot één zijn verenigd, zodat ze volledig in harmonie zullen werken, zonder enige wrijving of valse noot, wanneer men weer wakker is. Maar dit is een van de kunsten van de 'zwarte magie', en als die voor goede doeleinden worden aangewend, maken ze deel uit van de vermogens van een occultist. Men moet op het 'pad' ver gevorderd zijn om een wil te hebben die bewust kan werken tijdens de fysieke slaap, of kan inwerken op de wil van een ander tijdens zijn slaap, bijvoorbeeld om zijn dromen te beheersen, en zo zijn handelingen te beheersen als hij wakker is.

Vr. Er wordt ons geleerd dat de mens al zijn 'beginselen' tot één kan verenigen – wat betekent dat?

Antw. Wanneer een adept hierin slaagt, is hij een jīvanmukta: hij is in feite niet meer van deze aarde, en wordt een nirvāṇī, die naar vrije keus in samādhi kan gaan. Adepten worden gewoonlijk geclassificeerd naar het aantal 'beginselen' dat ze volkomen onder controle hebben, want dat wat we wil noemen heeft zijn zetel in het hoger EGO, en laatstgenoemde is goddelijk en zuiver wanneer het vrij is van de vele gebreken van zijn persoonlijkheid.

Vr. Welke rol speelt karma bij dromen? In India zegt men dat iedereen de

beloning of de straf ontvangt voor al zijn daden, zowel in de waaktoestand als in de droomtoestand.

Antw. Als dat zo is, komt dat omdat ze de overlevering van hun voorouders in alle zuiverheid hebben bewaard en niet hebben vergeten. Ze weten dat het Zelf het *werkelijke* ego is, en dat het leeft en handelt, hoewel op een ander gebied. Het uiterlijke leven is een ‘droom’ voor dit ego, terwijl het innerlijke leven, of het leven op wat wij het droomgebied noemen, voor hem het werkelijke leven is. En daarom zeggen de hindoes (de niet-ingewijden, natuurlijk) dat karma gul is, en de werkelijke mens in dromen beloont en ook de bedrieglijke persoonlijkheid in het fysieke leven.

Vr. Wat is karmisch het verschil tussen deze twee?

Antw. De fysieke dierlijke mens is even weinig verantwoordelijk als een hond of muis. Met de dood van het lichaam is voor de lichamelijke vorm alles voorbij. Maar het werkelijke ZELF – dat zijn eigen schaduw emaneerde, of de lagere denkende persoonlijkheid, die tijdens het leven van de fysieke automaat aan de touwtjes trekt en dit leven opvoert – zal samen met zijn instrument en alter ego moeten lijden in zijn volgende incarnatie.

Vr. Maar die twee, het hoger en het lager manas, zijn toch één, nietwaar?

Antw. Dat zijn ze, en toch ook niet – en dat is het grote mysterie. Het hoger manas of het EGO is in essentie goddelijk, en daarom zuiver; er kan geen smet op worden geworpen, want geen straf kan het als zodanig bereiken, temeer omdat het onschuldig is aan en geen aandeel heeft in de doelbewuste handelingen van zijn lager ego. Maar juist door het feit dat – hoewel het tweevoudig is en tijdens het leven het hogere van het lagere verschilt – ‘de vader en de zoon’ *één zijn*, en omdat de lagere ziel, door zich te verenigen met het ouder-ego, daarop al haar goede én slechte handelingen vastlegt en afdrukt, moeten beide lijden; het hoger ego, hoewel onschuldig en zonder blaam, moet de straf voor de verkeerde daden van het *lager* zelf samen met dit lager zelf in hun toekomstige incarnatie ondergaan. De hele leer van de verzoening is gebaseerd op deze oude leerstelling; want het hoger ego is de tegenhanger van dat wat op deze aarde de persoonlijkheid is.

Voor wie dat begrijpt is dit een illustratie van het oude vedische verhaal van Viśvakarman. Viśvakarman, de alziende vader-god, die het bevattingsvermogen van stervelingen te boven gaat, redt als zoon van Bhuvana, de heilige geest, uiteindelijk de werelden doordat hij *zichzelf opoffert aan zichzelf*. De mystieke naam van het ‘hoger ego’ is in de Indiase filosofie kshetrajña, of ‘belichaamde ziel’, dat wat kshetra, het lichaam, kent of bezielt. Als men

de naam etymologisch analyseert, vindt men daarin de term aja, ‘eerstgeborene’, en ook het ‘lam’. Dit alles is veelzeggend, en er zouden boekdelen kunnen worden volgeschreven over de ontwikkeling van de persoonlijkheid en haar tegenhanger voor en na de geboorte – over Christus-kshetrañña, de ‘god-mens’, de eerstgeborene, gesymboliseerd als het ‘lam’.

De geheime leer verklaart dat de mānasaputra’s of incarnerende EGO’s vrijwillig en doelbewust de last van alle toekomstige zonden van hun toekomstige persoonlijkheden op zich hebben genomen. Het is daarom eenvoudig te begrijpen dat het niet dhr. A. of dhr. B. is, of een van de persoonlijkheden waarin het zichzelf opofferende EGO zich periodiek kleedt, die werkelijk lijdt, maar de onschuldige Christos in ons. Daarom zeggen de mystieke hindoes dat het eeuwige zelf, of het ego (de één in drie en de drie in één), de wagenmenner of de bestuurder is; de persoonlijkheden zijn de tijdelijke en weer verdwijnende passagiers; terwijl de paarden de dierlijke begeerten van de mens zijn. Het is dus juist om te zeggen dat wanneer we doof blijven voor de stem van ons geweten, we de Christos in ons kruisigen. Maar laten we terugkomen op de dromen.

Vr. Zijn de zogenaamd profetische dromen een teken dat de dromer over sterke helderziende vermogens beschikt?

Antw. Men kan zeggen dat in het geval van mensen die werkelijk profetische dromen hebben, dit komt doordat hun fysieke hersenen en geheugen meer in harmonie zijn met hun ‘hoger ego’ dan bij de meeste mensen het geval is. Het ego-zelf beschikt over meer mogelijkheden om op het fysieke omhulsel en het geheugen dat af te drukken wat van belang is voor die personen dan in het geval van minder begaafde personen. Bedenk dat de enige god waarmee de mens in contact komt, zijn eigen god is – geest, ziel en denkvermogen, of bewustzijn, genoemd, en deze drie zijn één.

Maar er is onkruid dat moet worden vernietigd, opdat de plant kan groeien. We moeten sterven, zei Paulus, opdat we opnieuw kunnen leven. Door vernietiging kunnen we verbeteren, en de drie krachten, van het in stand houden, het scheppen, en het vernietigen, zijn maar een paar aspecten van de goddelijke vonk in de mens.

Vr. Dromen adepten?

Antw. Geen enkele gevorderde adept droomt. Een adept is iemand die de beheersing heeft verkregen over zijn vier lagere beginselen, waaronder zijn lichaam, en geeft het vlees dus niet zijn zin. Hij verlamt eenvoudig zijn lager zelf tijdens de slaap, en wordt volkomen vrij. Een droom, zoals wij die

opvatten, is een illusie. Zal een adept dan dromen, wanneer hij zich heeft bevrijd van alle andere illusies? In zijn slaap leeft hij eenvoudig op een ander en meer werkelijk gebied.

Vr. Zijn er mensen die nooit hebben gedroomd?

Antw. Zover ik weet bestaat er op aarde niet zo iemand. Iedereen droomt min of meer; maar bij de meeste mensen verdwijnen de dromen direct bij het ontwaken. Dit hangt af van de ontvankelijkheid van de zenuwknopen in de hersenen. Niet-spirituele mensen, en zij die hun verbeeldingskracht niet gebruiken, of die door lichamelijk werk zijn uitgeput zodat de zenuwknopen zelfs niet automatisch werken tijdens rust, dromen zelden of nooit met enige samenhang.

Vr. Wat is het verschil tussen dromen van mensen en die van dieren?

Antw. De droomtoestand komt niet alleen bij alle mensen voor, maar natuurlijk ook bij alle dieren, van de hoogste zoogdieren tot de kleinste vogels, en zelfs insecten. Ieder wezen dat fysieke hersenen heeft, of soortgelijke organen, moet dromen. Ieder dier, groot of klein, heeft in meerdere of mindere mate fysieke zintuigen; en hoewel deze zintuigen tijdens de slaap min of meer passief zijn, zal het geheugen toch, om zo te zeggen, automatisch werken, en vroegere gevoelens reproduceren. We weten allemaal dat honden, paarden en koeien dromen, en ook kanaries, maar zulke dromen zijn volgens mij slechts fysiologisch. Zoals de laatste sintels van een uitdovend vuur, met zijn laatste flikkeringen en af en toe oplichtende gloed, zo werken ook de hersenen bij het in slaap vallen. Dromen zijn niet, zoals Dryden zegt, 'door de fantasie veroorzaakte intermezzi', want het zijn slechts fysiologische dromen veroorzaakt door indigestie, of door een idee of gebeurtenis die tijdens de uren dat we wakker zijn is afgedrukt op de actieve hersenen.

Vr. Welk proces vindt er dan plaats bij het slapen gaan?

Antw. Dit wordt gedeeltelijk verklaard door de fysiologie. Volgens het occultisme is het de periodieke en regelmatige uitputting van de zenuwcentra, en vooral van de hersenzenuwknopen die de zintuigen betreffen, die weigeren op dit gebied nog langer te functioneren, en die, willen ze niet uitvallen, gedwongen zijn hun kracht op een ander gebied of upādhi te herwinnen. Eerst komt svapna, of de droomtoestand, en deze leidt tot die van sushupti. Men moet bedenken dat al onze zintuigen tweevoudig zijn en werken op het bewustzijnsgebied waarop het denkende wezen actief is. Fysieke

slaap biedt de beste gelegenheid voor de werking ervan op de verschillende gebieden; tegelijk is het een noodzaak zodat de zintuigen kunnen herstellen en nieuwe levenskracht opdoen voor de jāgrat, of waaktoestand, vanuit de svapna- en sushupti-toestand. Volgens de rājayoga is turīya de hoogste bewustzijnstoestand. Als iemand uitgeput is door één toestand van het levensfluidum, zoekt hij een andere; wanneer hij bijvoorbeeld is uitgeput door de hete lucht, verfrist hij zich met koel water; slaap is dus het schaduwplekje in de zonovergoten vallei van het leven. Slaap is een teken dat het waak-leven te sterk is geworden voor het fysieke organisme, en dat de kracht van de levensstroom moet worden afgebroken door de waaktoestand te verwisselen voor de slaaptoestand.

Vraag een goede helderziende om de aura te beschrijven van iemand die zojuist door slaap is verkwikt, en die van een ander die op het punt staat te gaan slapen. Eerstgenoemde zal worden gezien badend in de ritmische trillingen van de levensstromen – gouden, blauwe, en roze; dat zijn de elektrische levensgolven. Laatstgenoemde bevindt zich als het ware in een nevel van een intense goudoranje tint, bestaande uit atomen die met een bijna ongelooflijke snelheid onstuimig ronddraaien, waaruit blijkt dat de persoon te veel verzadigd begint te raken van leven; de levensessentie is te sterk voor zijn fysieke organen, en hij moet verkwikking zoeken in de schaduwkant van die essentie, en die kant betreft de dromen of de fysieke slaap, een van de bewustzijnstoestanden.

Vr. Maar wat is een droom?

Antw. Dat hangt af van de betekenis van de term. Men kan ‘dromen’, of zoals wij zeggen slaapvisioenen hebben, als men waakt of slaapt. Als het astrale licht door de kracht van de wil in een schaal of een metalen bak wordt verzameld en de ogen op een bepaald punt daarin worden gericht met de sterke wil om te zien, dan heeft dit een visioen of ‘droom’ tot gevolg, als de persoon enigszins sensitief is. De weerspiegelingen in het astrale licht ziet men beter met gesloten ogen, en nog duidelijker in de slaap. Van lichtend wordt het visioen doorzichtig; van normaal organisch bewustzijn stijgt het op tot een transcendente bewustzijnstoestand.

Vr. Aan welke oorzaken zijn dromen hoofdzakelijk toe te schrijven?

Antw. Zoals we allemaal weten zijn er veel soorten dromen. Als we de ‘spijsverteringsdroom’ buiten beschouwing laten, zijn er hersendromen en geheugendromen, onbewuste en bewuste visioenen. Voor waarschuwend of voorspellend dromen is de daadwerkelijke medewerking van het innerlijke ego nodig. Ze zijn ook vaak het gevolg van de bewuste of onbewuste

samenwerking van de gedachten van twee levende mensen, of van hun ego's.

Vr. Wat droomt er dan?

Antw. Gewoonlijk de fysieke hersenen van het persoonlijke ego, de zetel van het geheugen, dat vonken afgeeft en verspreidt zoals de nagloeiende sintels van een vuur. Het geheugen van de slaper is als een zevensnarige eolusharp, en zijn bewustzijnstoestand kan worden vergeleken met de wind die over de snaren strijkt. Voordat hij in slaap viel, verkeerde hij in een van de zeven toestanden van mentale activiteit; de snaar van de harp die daarmee overeenstemt zal tijdens de slaap een reactie daarop vertonen. Als het een zachte bries is, zal de harp maar weinig worden beroerd; maar als het een orkaan is, zullen de trillingen naar verhouding sterker zijn.

Als het persoonlijke ego in verbinding staat met zijn hogere beginselen, en de sluiers van de hogere gebieden worden weggetrokken, dan is alles goed; als het daarentegen een materialistisch dierlijk karakter heeft, dan zullen er waarschijnlijk geen dromen zijn; of als het geheugen toevallig de ademtocht van de 'stroom' van een hoger gebied opvangt, en kans ziet die via de zenuwknopen van de kleine hersenen af te drukken, en niet door directe tussenkomst van het spirituele ego, dan zal het beelden en klanken ontvangen die zo verwrongen en disharmonisch zijn dat zelfs een devachanisch visioen een nachtmerrie of een groteske karikatuur zou lijken. Er is daarom geen eenvoudig antwoord op de vraag 'Wat droomt er?', want het is volledig afhankelijk van elk individu welk beginsel de belangrijkste drijfveer is tijdens de dromen, en of ze worden herinnerd of vergeten.

Vr. Is de schijnbare objectiviteit in een droom werkelijk objectief, of subjectief?

Antw. Als men zegt dat deze schijnbaar is, dan is ze natuurlijk subjectief. De vraag zou eerder moeten zijn: Voor wie of wat zijn de beelden of voorstellingen in dromen hetzij objectief of subjectief? Voor de fysieke mens, de *dromer*, is alles wat hij ziet met gesloten ogen, en in of met zijn geest, natuurlijk subjectief. Maar voor de *ziener* in de fysieke dromer – die als ziener zelf subjectief is voor onze stoffelijke zintuigen – is alles wat hij ziet even objectief als hij voor zichzelf is en voor anderen zoals hij. Materialisten zullen waarschijnlijk lachen, en zeggen dat wij van de mens een hele familie van entiteiten maken, maar dat is niet het geval. Volgens het occultisme is de fysieke mens één, maar de denkende mens is zevenvoudig, denkt, handelt, voelt, en leeft in zeven verschillende bestaanstoestanden of op zeven bewustzijnsgebieden, en voor elk van die toestanden of gebieden

heeft het permanente ego (niet de bedrieglijke persoonlijkheid) een eigen stel zintuigen.

Vr. Kunnen die verschillende zintuigen worden onderscheiden?

Antw. Nee, tenzij u een adept bent of een getrainde chela, en vertrouwd bent met die verschillende toestanden. Wetenschappen zoals biologie, fysiologie, en zelfs psychologie (volgens de school van Maudsley, Bain, of Herbert Spencer) roeren dit onderwerp niet aan. De wetenschap informeert ons over de verschijnselen van de wil, van het gevoel, het verstand, en het instinct, en zegt dat deze alle tot uiting komen via de zenuwcentra, waarvan onze hersenen het belangrijkste zijn. Het specifieke medium of de substantie door middel waarvan deze verschijnselen plaatsvinden, wordt door haar vaat- en vezelweefsels genoemd; ze verklaart hun onderlinge verband en verdeelt de zenuwcentra in motorisch, sensorisch en sympathisch, maar ze spreekt met geen woord over de mysterieuze werking van het verstand zelf, of van het denkvermogen en zijn functies.

Het gebeurt vaak dat we ons ervan bewust zijn en weten dat we dromen; dit is een goed bewijs voor het feit dat de mens op het gebied van het denken een veelvoudig wezen is; het ego, de denkende mens, Proteus, is dus niet alleen een veelvormige, altijd veranderende entiteit, maar hij is ook, om zo te zeggen, in staat zichzelf op het gebied van het denken en dromen te scheiden in twee of meer entiteiten; en op het gebied van de illusie die ons volgt tot de drempel van nirvāṇa, is hij als ain sof die spreekt tot ain sof, in dialoog met zichzelf, en sprekend door, over, en tot zichzelf. En dit is het mysterie van de ondoorgrondelijke godheid in de *Zohar*, evenals in de hindoeïfilosofieën; het is hetzelfde in de kabbala, de *Purāṇa*'s, en in de metafysica van de Vedānta, of zelfs in het zogenaamde christelijke mysterie van de godheid en de drie-eenheid. De mens is de microkosmos van de macrokosmos; de god op aarde is gevormd naar het model van de god in de natuur. Maar het universele bewustzijn van het werkelijke ego transcendeert miljoenvoudig het zelfbewustzijn van het persoonlijke of bedrieglijke ego.

Vr. Is datgene wat 'onbewuste hersenactiviteit tijdens de slaap' wordt genoemd een automatisch proces van de fysieke hersenen, of is het een bewuste activiteit van het ego, waarvan alleen het gevolg wordt afgedrukt op het gewone bewustzijn?

Antw. Het laatste; want is het mogelijk om ons in ons waakbewustzijn te herinneren wat er gebeurde toen onze hersenen onbewust werkten? Dit is duidelijk een contradictio in terminis.

Vr. Hoe kan het dat mensen die in de natuur nooit bergen hebben gezien, deze vaak duidelijk zien als ze slapen, en de karakteristieke vormen ervan kunnen waarnemen?

Antw. Hoogstwaarschijnlijk omdat ze plaatjes van bergen hebben gezien; anders is het iemand (of iets) in ons die (of wat) ze eerder heeft gezien.

Vr. Wat is de oorzaak van die ervaring in dromen waarin de dromer altijd naar iets schijnt te streven, maar het nooit bereikt?

Antw. Dat komt omdat het uitgesloten is dat het fysieke zelf en zijn geheugen kunnen weten wat het werkelijke ego doet. De dromer vangt slechts vage indrukken op van de daden van het ego, van wie de handelingen bij de fysieke mens de zogenaamde droom voortbrengt, maar waarvan hij de logische samenhang niet kan volgen. Een ijzende patiënt staat na zijn herstel in dezelfde verhouding tot de verpleegster die over hem heeft gewaakt en voor hem heeft gezorgd, als de fysieke mens tot zijn werkelijke ego. Het ego handelt even bewust in hem en buiten hem als de verpleegster die voor een zieke zorgt en over hem waakt. Maar noch de herstellende patiënt noch de dromer die ontwaakt, zal zich iets kunnen herinneren behalve vluchtig en bij vlagen.

Vr. In welk opzicht verschillen slaap en dood?

Antw. Er is beslist een analogie tussen die twee, maar ook een groot verschil. Tijdens de slaap is er een verbinding, hoe zwak die misschien ook is, tussen het lagere en het hogere denkvermogen van de mens, en laatstgenoemde wordt min of meer weerspiegeld in eerstgenoemde, hoezeer de stralen ervan ook zijn vervormd. Het illusielichaam, het māyāvirūpa, wordt echter zodra het lichaam dood is een kāmārūpa, of dierlijke ziel, en wordt aan zijn lot overgelaten. Daarom is het verschil tussen een spookverschijning en een mens even groot als tussen een grofstoffelijke, dierlijke maar nuchtere sterveling en iemand die stonddronken is en zijn omgeving niet goed kan onderscheiden; tussen iemand die is opgesloten in een volkomen donkere kamer en iemand in een kamer die, hoe gebrekkig ook, door een of ander licht wordt verlicht.

De lagere beginselen zijn als wilde beesten, en het hoger manas is de denkende mens die ze met meer of minder succes temt of onderwerpt. Maar als het beest zich eenmaal heeft losgemaakt van de meester die het in bedwang hield, keert het, zodra het zijn stem niet meer hoort en hem niet meer ziet, weer terug naar de wildernis en zijn oude hol. Voor een dier duurt

het echter enige tijd voordat het terugkeert naar zijn oorspronkelijke en natuurlijke manier van leven, maar deze lagere beginselen of het ‘spook’ keren onmiddellijk terug, en zodra de hogere triade de toestand van devachan is binnengegaan, wordt de lagere duade weer wat ze oorspronkelijk was, een beginsel met een puur dierlijk instinct, dat door de grote verandering nog gelukkiger is gemaakt.

Vr. In welke toestand verkeert het liṅgaśarīra, of het modellichaam, tijdens dromen?

Antw. Het modellichaam slaapt samen met het lichaam, tenzij het door een krachtig verlangen, opgewekt door het hoger manas, wordt geprojecteerd. In dromen speelt het geen actieve rol, maar is daarentegen geheel passief, en is de onvrijwillige halfslappende getuige van de ervaringen die de hogere beginselen hebben.

Vr. Onder welke omstandigheden wordt dit spooklichaam gezien?

Antw. Wanneer degene die wordt gezien of degene die ziet ziek is of een hevig verlangen heeft, gebeurt dit soms. Vooral vlak voor het sterven zal een zieke waarschijnlijk in een droom of in een visioen mensen zien van wie hij houdt en aan wie hij voortdurend denkt, en dat geldt ook voor iemand die wakker is en die intens denkt aan iemand die op dat moment slaapt.

Vr. Kan een magiër zo’n dromend wezen oproepen en ermee in verbinding staan?

Antw. In de zwarte magie gebeurt het niet zelden dat de ‘geest’ van iemand die slaapt, wordt opgeroepen; de tovenaer kan dan elk geheim te weten komen van de geestverschijning, terwijl de slaper daar niets van weet. Onder zulke omstandigheden verschijnt het māyāvīrūpa; maar er bestaat altijd het gevaar dat het geheugen van de levende mens een herinnering bewaart aan het oproepen, die hem bijblijft als een levendige droom. Als het dubbel, of liṅgaśarīra, zich niet op grote afstand bevindt, kan het worden opgeroepen, maar dit kan niet spreken en geen informatie geven, en er bestaat altijd de kans dat de slaper door deze geforceerde scheiding wordt gedood. Zo zijn er veel plotselinge sterfgevallen opgetreden tijdens de slaap, en de wereld is er niet wijzer van geworden.

Vr. Kan er een verbinding bestaan tussen een dromer en een wezen in kāmaloḳa?

Antw. De dromer die een wezen in kāmaloḳa oproept, zou waarschijnlijk

een nachtmerrie krijgen, of – als hij een medium is, of iemand die zich tijdens de waakuren zo passief heeft gemaakt dat zelfs zijn hoger zelf hem nu niet kan beschermen – het risico lopen om ‘bezeten’ te worden door de opgeroepen ‘geestverschijning’. Daarom is de passieve mediamieke toestand zo gevaarlijk, die na enige tijd het hoger zelf volkomen hulpeloos maakt zodat het degene die slaapt of in trance verkeert niet meer kan helpen of zelfs waarschuwen. Passiviteit verlamt de verbinding tussen de lagere en de hogere beginselen. Er zijn weinig voorbeelden van mediums die, terwijl ze *uit vrije wil* passief blijven om te communiceren met een hogere intelligentie, een *externe geest* (niet van een gestorvene), toch hun eigen persoonlijke wil voldoende bewaren zodat ze niet elke band met het hoger zelf verbreken.

Vr. Kan een dromer in verbinding staan met een wezen in devachan?

Antw. De enig mogelijke manier om met devachanī's te communiceren is tijdens de slaap door een droom of een visioen, of in een trancetoestand. Geen enkele devachanī kan afdalen naar ons gebied; wij, of beter gezegd ons *innerlijke zelf*, moeten opklimmen naar zijn gebied.

Vr. In welke bewustzijnstoestand verkeert een dronkaard tijdens de slaap?

Antw. Ze is geen werkelijke slaap maar een zwaar benevelde toestand; ze is geen fysieke rust maar is erger dan slapeloosheid, en ze doodt de dronkaard even snel. Tijdens zo'n benevelde toestand, en ook wanneer men wakker en dronken is, draait en tolt alles in de hersenen, en brengt in de verbeelding afschuwelijke en groteske schimmen voort die voortdurend veranderen en bewegen.

Vr. Wat is de oorzaak van een nachtmerrie, en hoe komt het dat de dromen van mensen die lijden aan tuberculose in een vergevorderd stadium vaak plezierig zijn?

Antw. De oorzaak van een nachtmerrie is eenvoudig fysiologisch. Een nachtmerrie ontstaat door beklemming en moeite bij het ademen; en moeilijkheden bij het ademen creëren altijd een benauwd gevoel en wekken de indruk van dreigend onheil. In het tweede geval zijn de dromen prettig omdat de tuberculosepatiënt dagelijks meer losraakt van zijn stoffelijk lichaam, en naar verhouding meer helderziend wordt. Als de dood nadert, kwijnt het lichaam weg en vormt het geen belemmering meer tussen de hersenen van de fysieke mens en zijn hoger zelf.

Vr. Is het goed om het dromen te cultiveren?

Antw. Door wat men het vermogen om te 'dromen' noemt te cultiveren, wordt helderziendheid ontwikkeld.

Vr. Zijn er middelen om dromen te interpreteren, bijvoorbeeld de interpretatie die in droomboeken wordt gegeven?

Antw. Geen andere dan het helderziende vermogen en de spirituele intuïtie van degene die ze 'interpreteert'. Elk dromend ego is anders, evenals elk fysiek lichaam. Als alles in het heelal op het fysieke gebied al zeven sleutels tot zijn symboliek heeft, hoeveel sleutels heeft het dan misschien op hogere gebieden?

Vr. Is er een manier om dromen te classificeren?

Antw. We kunnen dromen ruwweg in zeven categorieën indelen, en deze weer onderverdelen. We zouden ze dan als volgt indelen:

1. Profetische dromen. Deze worden door het hoger zelf in ons geheugen gegrift en zijn meestal eenvoudig en duidelijk; ofwel men hoort een stem of voorziet de toekomstige gebeurtenis.
2. Allegorische dromen of vage flitsen van werkelijkheden die door de hersenen worden opgevangen en door onze fantasie worden verdraaid. Deze zijn gewoonlijk slechts half waar.
3. Dromen die door adepten (goede of slechte) worden gezonden, door hypnotiseurs, of door de gedachten van mensen met een krachtige geest die erop uit zijn om ons hun wil op te leggen.
4. Retrospectieve; dromen van gebeurtenissen die tot vorige incarnaties behoren.
5. Waarschuwendende dromen voor anderen die zelf niet in staat zijn zo'n indruk te ontvangen.
6. Verwarde dromen, waarvan de oorzaken hierboven zijn besproken.
7. Dromen die puur fantasie en chaotische beelden zijn, als gevolg van de spijsvertering, een of ander mentaal probleem, of een soortgelijke externe oorzaak.

INDEX

- Abel
symboliseert scheiding van de
geslachten 61
- Absolute, het 16, 25, 36, 39-40, 49, 63
is sluimerend, latent denkvermogen
20
kan nooit worden gedifferentieerd 29
kunnen we nooit benaderen 21
- Adam-Kadmon 48, 50, 101
symboliek van 60
- Adepten 117
classificatie van 115
- Aether (zie ook ether) 79, 87-8
- Ah-hi 19-27
behoren tot de drie gebieden 22
waardoor worden de, bepaald 20-1
zijn hoogste dhyānī's 20
zijn mensen geweest 23
- Ain sof 4, 10, 101, 121
eerste sefira emaneert uit 5
is HET in de kabbala 5
- Ākāśa 16, 27, 65, 69, 74, 87, 113-4
begint op het vierde gebied 64
- Alaya 27, 58
betekent 'ziel van de wereld' of
anima mundi 50
- Anima mundi 6, 50, 57-8
opperbouwmeester van het heelal 46
- Aristoteles 6, 53, 66
- Āryasaṅgha 29
- Astrale licht 60-1, 74, 87, 100, 119
de mens verontreinigt het 114
en ākāśa 63-6
invloed op de mens 115
verband met het geheugen 113
- Ātman 22-3, 27, 108, 112
in de mens komt overeen met para-
brahman 6
- Atoom
het werkelijke, bestaat niet op het
stoffelijke gebied 73
- Bewustzijn
wat is 28
- Bewustzijnsdrempel
kan ver worden verschoven 32
- Bhagavad Gītā* 15, 39, 99
- Bodhisattva's 47-8, 77
- Bol
obscuratie van een 96
- Bouwers
verschillende graden van 46
zonen van de dageraad van het
manvantara 51
- Brahmā 3-5, 15, 35-6, 38, 47, 57, 73,
75, 88, 105
aspect van goddelijk denkvermogen
58
menselijke opvatting van 82
verschillende aspecten van 49-50
- Buddhi 22-3, 27, 87-8, 108
verschillende betekenissen van de
term 7
- Cerebellum
instinctieve denkvermogen drukt
zich uit door middel van 26, 31
werkt tijdens slaap 31-2
- Chaos 16, 40-1, 62, 69, 82, 90
Gaia komt voort uit en gaat vooraf
aan Eros 4
- Cirkel
symboliek van driehoek en 88
- DAT
verband met de 'eeuwige moeder' 5-6
- Denkvermogen
instinctief 26
kosmisch 21
universeel 19-22, 46, 68, 102
verschil tussen kosmisch en univer-
seel 21-2
- Devachan 124

- geen idee van tijd in 17-8
 Dhyāni-chohan 37, 64-6, 72, 84, 107,
 114
 omschreven 44-5
 Dhyāni's 20, 47-8
 Dhyāni-boeddha 65-6, 68, 77, 90
 functie van 45-7
 omschreven 45
 Dieren
 imiteren van kleuren verklaard 91-2
 Dromen
 aard van 18
 adepten, niet 117-8
 beginselen actief tijdens 109
 contact met een devachānī tijdens
 124
 liṅgaśārīra tijdens 123
 profetische 117, 119
 toegelicht 119
 van dieren 118
 werkelijke 110
 werking van karma tijdens 115-6
 zeven categorieën 125
 Duisternis 64, 69, 71, 78-9, 87-8, 90,
 102, 104, 108
 betekenis van, (in stanza 1:5) 34
 en licht moeten figuurlijk worden
 gezien 40-1
 grote wateren zijn hetzelfde als 82
 Ei
 maagdelijk en eeuwig 70
 Eikel
 bevat de vorm van de toekomstige
 eik 65-6
 Elektriciteit 82
 bestaat in alles 85
 en fohat 83-4
 het ene leven is de wortel van 59
 verband met magnetisme en hypno-
 tisme 96-7
 Element(en) 9, 75, 87, 90, 98
 basis- 52-3
 op verschillende gebieden 84
 vuur is meest mystieke 78-9
 water is eerste kosmische 69
 Elementalen 91
 en lagere natuurrijken 65
 verband met elementen 69
 Elohim 101
 van de joden zijn de zeven logoi
 voortgekomen uit de Zoon 5
 Emanatie 4, 23, 31, 84, 85, 106-7
 versus uitstraling 63
 Ether 69, 84, 104
 heeft meer te maken met stof dan
 met geest 87-8
 is, moleculair 74
 Eva 4, 60-1
 Evolutie 21, 23, 35, 37, 66-7, 75, 90,
 104
 Fohat 80, 83-5, 94-7, 100, 105
 betekenis van het woord 58-9
 in veel betekenissen gebruikt 37
 is, synoniem met kracht 94
 kracht van goddelijk denkvermogen
 58
 Geest 87, 89
 stem en woord 108
 Geluid 16, 85, 108, 111
 Genesis 34, 50, 61, 82
 Getallen
 waarom vaak gebruikt in de stanza's
 75-6
 God(en)
 waarom occultisten hen niet vereren
 48-9
 300 miljoen in India 49
 Gouden ei 15, 73
 Grieken 8, 10, 16
 Grieks 72
 Helderziend(en) 64, 117, 119, 125
 het zien en waarnemen door 42
 HET 5
 niets kan voortkomen uit 4
 Hindoefilosofie 4, 7, 55, 121
 Hindoes 3, 7, 16, 42, 47, 57, 74-5, 116-7
 Hylo-idealisten 8, 13
 Ideatie 6, 21-2, 37, 64
 Illusie 16, 26, 29, 64, 70, 72, 74, 80,
 82, 89, 99, 118
 Insecten 93

- die bladeren imiteren enz. 91
- Īśvara 15
- Jehovah 17, 60-1, 65
- Jīvanmukta
 - vermogens van een 115
- Johannes 64, 107
- Jupiter
 - hoger dan de aarde 46
- Kabbala 5, 48, 50, 101, 107, 121
- Kabbalisten 49, 60, 65, 79, 109
- Kabbalistisch 59, 101
- Kāma 83, 88, 102, 109
- Karma 66, 105, 107, 115, 116
- Karmisch 29, 45, 102, 116
- Kether-chokhmah-binah 55-6, 59-60
- Kiem
 - is beeldspraak 57, 71
- Kosmokratores 45, 91
- Kriyāśakti
 - kracht van 111
- Kshetrajña 16, 116-7
- Kuan-shih-yin en Kuan-yin 81
- Laya 37, 41, 50, 70, 82, 88
 - een toestand 6-7
 - waar differentiatie begint 6
- Licht
 - wordt in een dubbele betekenis gebruikt 35
- Lipika's
 - verband met de oorspronkelijke zeven en mahat 106-8
- Logos/logoi
 - Brahmā is tweede 15
 - de drie, komen overeen met ātman en buddhi en manas 22-3
 - eerste, na laatste trilling van zevende eeuwigheid 62-3
 - eerstgemanifesteerde 5
 - is vader-moeder de derde 100
 - of vader en moeder en zoon 36
 - samenhang van de drie 82
 - symbolen voor de drie 55-6
- Mādhyamika 50
- Mahābuddhi 7, 27
- Mahāmanvantara 51, 64, 67, 107
- Mahāpralaya 30, 36-7, 51, 75
- Mahat 6, 15-6, 21, 27, 59-60, 62, 68, 102, 106-8, 114
 - toegelicht 46-7
- Manas 6, 23, 45, 87-8, 95, 102, 108, 114
 - hoger en lager, vergeleken 26-7, 109-12, 116-7
- Mānasaputra's 23-4, 27, 96, 117
 - inspireren lager manas 114
- Manu 49-50, 75
 - toegelicht 66-8
- Manvantara
 - omschrijving 68
- Mātripadma
 - is het eeuwige ei 57
- Māyā 13, 17, 28, 35, 60, 82, 99
 - afgescheidenheid een 30
 - doet nidāna's ontwaken 29
 - verschillende opvattingen over 29-30
- Mediumschap
 - enkele gevaren van 124
- Melkweg 78, 105
 - is, atomair 73
 - stof van de 77
 - waarom niet overal aan de hemel zichtbaar 85
- Mens
 - de denkende, leeft op zeven gebieden 120
- Mier
 - waarnemingsvermogen van 14-5, 85
- Moeder
 - stof (materie) is de wortel van het woord 59
- Monade 15, 61, 72, 88, 95
- Mūlaprakriti 4-8, 39, 55-6
 - betekent wortel van de natuur of de stof 5
 - is aditi van de *Veda's* 7
 - verbergt parabrahman 4
- Nārāyaṇa 15, 82
- Natuur
 - geen onbezielde 86
- Natuurlijke selectie
 - tekortkomingen van de theorie 91-3

- Nefesh 58, 109
- Neith
 Egyptische, en eerste emanatie 4
- Newton 53, 89, 93
- Nidāna 28, 29, 38, 102, 104
 omschrijving 28-9
- Nirvāṇa 13, 28, 30, 100, 121
- Nirvāṇisch 47
- Onbevleete ontvangenis
 betekenis van 59
- Ontbrekende schakels
 waren ooit talrijk 93
- Oorlog in de hemel
 verband met het 'karnen van de oceaan' 75
- Opperbouwmeester
 van het heelal 45-6
- Parabrahman 4-6, 10, 47, 71, 82
 eeuwige duisternis 55-6
 niet een oorzaak 39
 wortelloze wortel van alles 5
- Planeetgeesten 44-9
- Planeten
 waren onze, ooit kometen 105-6
- Plato 6, 76, 103
 methode van, in het onderwijs 53-4
- Protyle 6-9
- Punt
 symboliek van, in de cirkel en het wereld-ei 55
- Purāṇa's* 7, 15, 16, 21, 30, 35, 68, 75, 121
- Pythagoras 22, 55, 75
 driehoek en vierkant in de meetkunde van 60-1, 72
- Rishi's 3, 11, 49
- Rozenkruisers 52, 65, 69, 79
- Ruimte
 is dat absolute AL 3
 is, was en zal altijd zijn 13
 moeder- en kosmische 34
 voorstelling die een mier maakt van 14
 waarom vrouwelijk genoemd 4
 zeven lagen van de 6
- Śakti 58, 105, 111
- Sāṅkhyafilosofie 7, 15-6
- Sarasvatī
 waarom godin van esoterische wijsheid genoemd 102
- Sat 19, 22, 30, 40, 58
 is niet 'bestaan' 17
- Schopenhauer 30, 53
- Sefira/sefiroth 48, 50, 61, 98
 dezelfde als de elohim 101
 talmudisten noemen eerste 'Torah' 5
 zeven stralen worden lagere sefiroth genoemd 56
- Slaap
 analogie tussen pralaya en 11
 bewustzijn niet actief tijdens 113
 dromen van tuberculosepatiënten 124
 onbewuste hersenactiviteit tijdens de 121
 invloed zwarte magie tijdens 123
 oorzaak van nachtmerrie 124
 toestand van dronkaard tijdens 124
 verklaard 118-9
 verschil tussen, en dood 122
 werking van de wil tijdens 115
- Stof
 is, op elk gebied homogeen 8
 twee soorten 59
- Subba Row 15, 39
- Tetragrammaton 59-61
 verschil tussen, en tetraktis 61
- Tetraktis 56-7, 59-60
 verschil tussen, en tetragrammaton 61
- Torah van de talmudisten 5
- Tijd
 een illusie 16
 en duur 12, 62
- Tziruf
 procedure uitgelegd 101
- Uitstraling
 versus emanatie 63
- Vader
 betekenis 36-7, 62-3
 en moeder en zoon (zie logoi)

- Veda's* 5-6, 7, 43
 Vedānta 6, 7, 15, 30, 53, 66, 121
 Verzoening
 basis van leer van de 116
 Vishṇu 35vn, 50
 twee betekenissen van 35
Vishṇu-Purāṇa 7, 15, 35
 Vuur
 verhoudt zich tot water als geest tot
 stof 81
 verschillende betekenissen 78-9
 Warmte 103-4
 in ieder atoom inwendige en uitwen-
 dige 95
 Wereld-ei 15, 55, 72
 eerste stadium van manifestatie 57
 uitdrukking van abstracte vorm 56
 Yogāchāra 50
 Yogī's 68, 104
- IJs
 occulte eigenschappen 103-4
 Zeven eeuwicheden
 toegelicht 9-10
 Zeven zintuigen
 verwisselbaarheid van 42-3
Zohar 55-6, 121
 Zon 85, 105-6
 hart van de 80
 verband tussen, en vuur 79-80
 Zonen van het vuur
 wie zijn 98
 Zoon van de onbevleete maagd
 symboliek van de 60
 Zwaartekracht
 beweging van planeten niet volledig
 verklaard door alleen 90
 uitleg van wet van de 93-4
 verband tussen gewicht en 80

